רשות הטבע והגנים

הארגון לגננות ולנוף
בישראל

שה״מ
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
שירות ההדרכה והמקצוע
המחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף

המשרד לאיכות הסביבה

קרן קיימת לישראל

עצים בוגרים בישראל

סקר עצים בוגרים 2005-1990
וסיפורי עצים

ישראל גלון

בהשתתפות: חיים גבריאל, אביגיל הלר, יצחק הל-אור,
אנשי קק״ל ומתנדבים

תשס״ה - 2005

תודות

המחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף, שה״מ,
משרד החקלאות מודה למתנדבים הרבים על
תרומתם באיסוף המידע על העצים ושימורם;
לאנשי קק״ל: ד״ר צביקה אבני, עמיקם ריקלין,
ד״ר יורם גולדרינג, ד״ר עמי זהבי,
סוהיל זיידאן ואריה הניג;
לסטודנטים מרופין;
לד״ר נורית ליסובסקי על הערותיה המקצועיות;

למשרד לאיכות הסביבה, לקק״ל, לרשות הטבע
והגנים ולארגון לגננות ולנוף – על תרומתם
בהפקת החוברת ובקידום נושא העצים הבוגרים.

לקבלת פרטים ולהעברת עדכונים פנו למחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף בשה"מ, משרד החקלאות;
טלפון: 03-9485315, פקס: 03-9485887, דוא"ל: israelg@moag.gov.il,
פורום "על גנים וגננים" באתר שה"מ: www.shaham.moag.gov.il.

תוכן העניינים

הקדמה / יצחק הל-אור 1

סקר עצים בוגרים בישראל - מידע כללי וריכוז נתונים 3

ריכוז מידע על העצים הבוגרים (טבלה הממוינת לפי השם העברי של העץ)........15

<u>מאמרים וסיפורי עצים - מאת ישראל גלון</u>

קנה מידה לזמן ולמקום - על עצים ותיקים בישראל (מתוך אדריכלות נוף)..............53

האקליפטוס הלבן - צומת אור עקיבא (מתוך גן ונוף)..............55

הפיקוס של קרל נטר במקווה ישראל (מתוך גן ונוף)..............57

זוהר בבדידותו - על האלון המצוי בגוש עציון (מתוך גן ונוף) 61

הארז (ברוש) של הרצל בארזה (מתוך גן ונוף) 65

השקמה עתיקת היומין מנתניה, אום חאלד (מתוך גן ונוף)..............69

השקמים של גן יעקב (מתוך גן ונוף) 73

על ארזים, אלות וקברי צדיקים ביער ביריה (מתוך גן ונוף) 75

מראה אירופי בנוף ישראלי - סיפורן של שדרות דקלים ותיקות ברחבי הארץ (מתוך גן ונוף) 77

שדרת הדקלים של מקווה ישראל (מתוך גן ונוף)..............83

האלה הצפונית - האלה העתיקה בישראל (מתוך גן ונוף) 85

נספח 1. סקר עצים בוגרים - דף איסוף מידע והערכה..............89

רשימת ספרות..............91

הקדמה

העצים הם בבואתו של העם המגדל אותם. שומה על עם לשמר את מורשתו. מורשתו של עם היא ראי מסר אבותיו ותורת זקניו, שממנו שואב העם את ערכיו ואת כיוון דרכו.
ככל שלעם היסטוריה ארוכה יותר והוא יושב על אדמתו מקדמת דנא, קל לו יותר לארגן את מורשתו בצורה סדורה.
אולם עם כעמנו, למרות היותו בעל היסטוריה ארוכה בשנים, היה מנותק במשך דורות רבים ממולדתו ומארץ אבותיו, ודווקא עליו לשמר ביתר שאת את עברו בהתיישבו מחדש בארצו. עליו לשמר כל פיסת עבר וכל ממצא היסטורי השייך לו, שכן אלה הם "המעיין" ממנו ישאב את כוחו ואונו.
ממצאים ארכיאולוגיים מעברו הרחוק לצד מבנים ואתרים מעברו הקרוב, חוברים יחד לפאר את ההיסטוריה שלו ולהשפיע על עתידו.
גם עצים עתיקים מופלגי גיל שותפים לממצאים הללו. עדים הם למה שעבר על העם ועל ההתיישבות המחודשת בארץ. מכיוון שטבעות שנותיהם, המעידות על גילם, צמחו והתעבו לצד שנות ההתיישבות והתקומה, יכולות הן להעיד על המורשת ההיסטורית של העם בארצו.
לפיכך, יש לשמר עצים כאלה, ללמוד את עברם, להקשיב לרחש עליהם ולשמוע מהם את סיפור חייהם, שהוא סיפור חיינו.
שימור עצים עתיקים ומבוגרים מצריך התייחסות ולימוד. למדנו לשמור ממצאים ארכיאולוגיים במוזיאונים מוגנים, למדנו להעריך ולשמר מבנים היסטוריים, למדנו לתעד סיפורי ראשונים, אולם טרם למדנו לשמר ולתעד עצים היסטוריים, לא מההיסטוריה הרחוקה ולא מהקרובה יותר. עצים, ואפילו עתיקים, סובלים אצלנו מהתעללות ומהשחתה, הם נעקרים ומועברים מאתר לאתר מתוך שיקולי בנייה ועסקי נדל"ן.
עצי ענק מרשימים, המתפתחים לאיטם זה עשרות ומאות בשנים, משפיעים על נוף סביבתם בפוארותיהם ובענפיהם הכבדים והירוקים, הפרושים ומצלים בקיץ החם, ומשמשים בית גידול למאות בני כנף. עצים אלה עלולים להיכרת תוך זמן קצר, כשקולות המשור החשמלי המצמררים, מעידים על שיקול חפוז ואומלל.
אנו מאבדים את סיפורי ההיסטוריה הנקשרים בהם, בו ברגע שהם נכרתים או "מועברים", מתוך מחווה של רצון טוב, "לשימור" במקום חדש.
למרות התקנות שתוקנו למניעת עקירתם של עצים, ולמרות פרסומן של תקנות עזר עירוניות, המקשות על עקירת עצים, עדיין נעקרים ומועברים מאות עצים בכל שנה, וההיסטוריה שלהם והסיפורים הקשורים בהם נכחדים ונעלמים.

דווקא עם ישראל, שהיה קשור לארצו בעבותות של עבודת אדמה וחקלאות שורשית, ושעצים משולבים בהיסטוריה של קיומו, דווקא העם שכלל בכתביו מצוות וחוקים לשמירת עצים, שהשווה את האדם לעץ השדה, ושתורתו אוסרת כריתת עצים לבניית דייק, אם הוא צר על עיר ללכדה, דווקא עם זה בעת בנייה ופיתוח ערים, מתנכלים בניו-בוניו לעצים ששרדו, המעידים על עברו.
אולי מתוך שלא היה "בעל בית" בארצו שנים רבות, איבד את מסורת השימור, ואולי מתוך תנופת הפיתוח, שהתחייבה בעקבות התיישבותו מחדש בארצו, הכהתה את חשיבותו של העץ בנוף ובתודעת תושבי הארץ הצעירים והנמרצים.
לפיכך, טוב עשו האנשים שחברו יחדיו לסקור ולתעד את עצי הארץ הוותיקים. ייתכן שרישומם ותיעודם יהוו גם תעודת משמורת, יגרמו לנו לקום ולהגן על עצים אלה, לשקמם ולטפחם ולספר את סיפוריהם. יהיו העצים הללו בעתיד נכסי צאן ברזל שלנו, ושכונות ישראל ובתיו יתפתחו סביבם. ייתכן שעצים רבים מהם יוכלו להוות ציון היסטורי בסיפורי השכונה.
הוא שאמרנו, תרבות עם ניכרת גם בהתייחסו לעציו, והעצים הם בבואתו של העם המגדל אותם.

יצחק הל-אור

סקר עצים בוגרים בישראל - מידע כללי וריכוז נתונים

בשנים האחרונות גוברת בקרב הציבור המודעות לחשיבותם של עצים בוגרים והיסטוריים, שנטע האדם בגנים, בצדי הדרכים באזורים ציבוריים ופרטיים, ועצי בר הצומחים בנוף מקדמת-דנא.
הימצאותם של עצים בוגרים, מופעם המרשים והשפעתם על הסביבה ועל האדם, לצד הפיתוח המואץ, הכולל בנייה מסיבית, סלילת כבישים ודרכים, והפחתת "השטח הירוק", תוך פגיעה בעצים הללו - הגבירו את המודעות לנושא ולחשיבות של שימור נוף העצים.
מתוך הרגשת אחריות לנושא, התחלנו בשנת 1990 ("גן ונוף", פברואר 1991) בעיסוק בסקר עצים בוגרים במטרה להכירם, להביאם למודעות הציבור והגורמים האחראיים לנושא, ולשמרם בחקיקה ואף באופן ממשי בטיפול בשטח.
לאחר 15 שנים, שבהן עסקנו בסקר זה, בשיתוף מתנדבים רבים, החלטנו להפיץ את המידע לציבור, גם אם חסרים עדיין פרטים לגבי חלק מהעצים, כדי לעודדו לפעול ביוזמות מקומיות או ציבוריות.
לדידנו, רישום העצים בצורה מסודרת, שילוטם וטיפול בהם למניעת קריסתם עקב פגעי גיל או סביבה - עשויים לסייע בשימורם לדורות הבאים.
סקר העצים נועד בשלב הראשון לאתר עצים ותיקים או נדירים, הגדלים בארץ (עצים שגילם 60 שנה ויותר) בגנים ותיקים, בפארקים עירוניים, כעצים בודדים ברחובות, לצד בתי מגורים או בתים המיועדים להריסה, במגרשים, בשדות, בצדי הדרכים ובנוף הפתוח.
אנו מודעים לכך שלעתים בתהליכי בנייה ופיתוח יש הכרח בהזזת עצים בוגרים, אך מתוך היכרות מעמיקה עם הנושא במשך שנות הסקר, ברור שהמודעות לכך נמוכה, ויד המתכננים והרשויות קלה בעקירת עצים או בנתינת אישור להעתקתם.
לפי פקודת היערות, מרבית עצי הנוי בישראל מוגנים מכריתה, ויש צורך באישורו של פקיד היערות בכריתתם או בהעתקתם. בשל לחצים, המופעלים לעתים על פקיד היערות, ניתן אישור להעתקת עץ, אף על פי שברור שהעתקה זו עלולה לסכן את העץ ואת עתידו, ואף אם ייוותר בחיים, יישאר במקרים רבים גידם ופגוע, ולעולם לא יחזור לצורתו המקורית.
מטרתו המרכזית של הסקר הינה להעלות את הנושא וחשיבותו בפני רשויות, גורמי תכנון, המשרד לאיכות הסביבה, קק"ל, המועצה לשימור אתרים, החברה להגנת הטבע, ובעיקר לציבור שאכפת לו. ייתכן שהעיסוק בנושא והפניית תשומת לב הציבור כולו לעצים הרשומים בסקר יעודדו את המשכו של הרישום, המעקב והחקיקה בנושא. תכנון נכון, המתחשב באופן מרבי בעצים ובמיקומם, שילוט העצים, שימורם והתייחסות אליהם כחלק מהנוף וכחלק מההיסטוריה של עם ישראל בארצו, יובילו להנחלת הנושא בקרב ילדינו ולחינוך לשמירה על העצים ולטיפוחם.
תוך כדי עבודת הסקר שלנו, התבצע מחקר ע"י פרופ' אבי שמידע וצוותו (האוניברסיטה העברית בירושלים), בנושא עצים קשישים בישראל. עבודה זו נעשתה בעיקר בבר ובשטחים הפתוחים, וחלק מהעצים הנידונים במחקר זה, מופיעים גם בעבודתנו.
כמו כן, בשנים האחרונות עורכת ד"ר נורית ליסובסקי (הטכניון - חיפה) מחקר בנושא עצים קדושים. חלק מהמידע המופיע בעבודתה שולב גם בחוברת זו.

הגדרת העצים הנכללים בסקר (עץ בוגר)

עצים שגילם מעל 60 שנה; עצים שמופעם מרשים במיוחד; עצים נדירים וכן פרטים מיוחדים (אקספמלרים) הגדלים בגינות נוי פרטיות וציבוריות, בפארקים, באתרים היסטוריים, בצדי דרכים ובנוף הפתוח.

במיוחד יש לשים לב לעצים הנטועים באתרי פיתוח וליד מבנים ישנים וגנים היסטוריים, הנמצאים בסכנת כריתה.

גיל העץ - הערכת גיל העץ נעשתה ע"י הסוקרים, במרבית המקרים על פי ניסיון וידע אישי, בהתייחס לממדי העץ. בחלק מהמקרים קיים מידע כתוב או מידע אישי על מועד נטיעת העץ. קיימות שיטות מדעיות לקביעת גיל עצים, בהסתמך על טבעות שנתיות ובדיקות איזוטופים בשלב זה, בשל העלויות הכרוכות בכך, לא הסתמכנו על בדיקות אלה.

מטרות הפרוייקט

1. **סקר - רישום, תיעוד ומיפוי:** רישום של עצים בוגרים בכרטיס מיוחד שהוכן למטרה זו (ראה נספח 1). הרישום כולל מידע בוטני, אגרוטכני והיסטורי, ומידע מדויק ככל שניתן על מיקומו של העץ וממדיו.
2. **חינוך ומודעות בציבור:** היחס לשימור נוף העצים מעיד על קביעות עם בארצו, על רצף היסטורי ונופי ועל מודעות לסביבה. הפצת המידע על העצים, חשיבותם, סיפורים הקשורים בהם וההיסטוריה שלהם, תסייע בשימורם הפסיבי והאקטיבי. המידע יופץ לציבור ולרשויות כדי שבעזרתם ובעזרת מתנדבים תימנע פגיעה בעצים, העלולה להיגרם עקב תהליכי תכנון ופיתוח.
3. **פעולות שימור, תכנון וחקיקה:** חקיקה - חקיקה ברמה מקומית או ארצית תמנע פגיעה בעצים הרשומים בסקר, ותחייב את שימורם ושיקומם, במסגרת פקודת היערות או בחקיקה אחרת, וכן בתקנות מקומיות.

   תכנון - תכנון סביבתי ונופי, תוך התחשבות בעצים הקיימים ושימורם בהליך התכנוני.

   שימור ושיקום העצים - עידוד יוזמה לשימור ולטיפול נכון בעצים באמצעות טיפולים אגרוטכניים, כמו אחזקה שוטפת, גיזום, תמיכה וכו'.

שלבי העבודה ומהלך הסקר

שלב א': מילוי כרטיס לעץ, המהווה מעין "תעודת זהות" ראשונה. לאחר איסוף מידע חלקי או מפורט מגננים, חובבים, אדריכלים, רשויות, גופים ציבוריים ומתנדבים, באופן יזום או באופן אקראי, נפתח לכל עץ "כרטיס עץ" (נספח 1). במקרים רבים המידע שנמסר הוא שם העץ ומיקומו בלבד.

שלב ב': אימות נתונים והשלמת מידע. לאחר פתיחת הכרטיס, מתבצע ביקור בשטח ע"י מתנדבים. במהלך הביקור נאסף מידע מדויק בכרטיס העץ: מיקום העץ, גודלו, מצבו, סיפור העץ וצילומו. שלב זה הוא השלב הבעייתי ביותר בסקר, מכיוון שנדרשים לביצועו מתנדבים וחובבים רבים, לעתים העץ שנרשם בשלב א' אינו נמצא, וכן לעתים חסרים פרטים רבים, כגון שנת נטיעתו וסיפורו. גם בשלב זה עדיין חלק מהפרטים על העצים שנרשמו חסרים, ויש להשלימם.

שלב ג': ריכוז המידע והפצתו לציבור. המידע שנאסף מהשטח, הוכנס למאגר מידע ממוחשב בגיליון אלקטרוני (Ecxel), במטרה לרכז את הנתונים העיקריים של העצים בחוברת זו, ולהפיצם לידיעת הציבור והרשויות.

החוברת מכילה חלק מהמידע שנאגר, הכולל את מיקום העצים, גילם המשוער, מידע כללי והערות.

שלב ד׳: בעקבות פרסומים מוקדמים לסקר בעיתונות הכללית והמקצועית ובימי עיון, אנו מקבלים עדכון נתונים ומידע חדיש מהציבור על העצים הקיימים ועל עצים נוספים. כמו כן, מתקיימות פעולות שימור ושיקום עצים על-ידי רשויות וגופים פרטיים: בפרוייקט ״תפארת האילן״ של קק״ל ישולטו וישוקמו בארץ כ-100 עצים; רשויות מקומיות, כמו תל אביב וירושלים, משקמות מדי שנה כמה עצים בעיר; ישנן יוזמות פרטיות לאימוץ עצים ושמירתם, כמו עמותת העצים בקריית אונו, ויוזמה פרטית של מר אילן גולדשטיין - פרויקט ״אמץ עץ״, שאושר לביצוע בעיריית תל אביב.

בעקבות פרסום החוברת אנו מקווים שרשויות, גופים ציבוריים ותושבים, ביוזמות מקומיות ימשיכו בהעברת מידע על עצים נוספים, בהשלמה ובעדכון מידע על עצים קיימים, בשימור ושיקום עצים ובשילוטם.

מספר העצים המופיעים בסקר

עד היום נאסף מידע אודות 1,500 עצים ברחבי הארץ. בחוברת זו מובא מידע על כ-500 עצים - פרטים מרשימים במיוחד, עצים שגילם מעל 70 שנה או עצים בעלי חשיבות היסטורית. המידע אודות כל כ-1,500 העצים יופיע כקובץ PDF, שיתפרסם באתר שה״מ: www.shaham.moag.gov.il, בקבוצות דיון: ״פורום על גנים וגננים״, ובהודעות המחלקה: ״עצים בוגרים בישראל״.

פעילים וגופים ציבוריים

מתנדבים: הפעילות בוצעה בעיקר בעזרתם של כ-40 מתנדבים וגננים, כולל סטודנטים מהמגמה לאדריכלות נוף במדרשת רופין, שהעבירו מידע על 4-40 צמחים, כל אחד. שמם מופיע בטבלאות המידע.

גופים ציבוריים:

משרד החקלאות - הסקר החל בשנת 1990 ביזמת משרד החקלאות, שירות ההדרכה והמקצוע, המחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף. המחלקה היא הגוף היוזם והמוביל בפרוייקט.

קק״ל - החל משנת 1997 משתתפת קק״ל בביצוע הסקר. בשנת 2002, לקראת ״100 שנות קק״ל״, החלו באיתור 100 עצים בוגרים ברחבי הארץ, מתוך עצי הסקר, שיוכרו כאתרי שימור וישולטו וישוקמו ע״י קק״ל, הפרויקט נקרא ״תפארת האילן״.

המועצה לשימור אתרים - המועצה לשימור אתרים סייעה בפרסום מידע על הסקר בחוברת שימור גנים ואתרי נוף היסטוריים בישראל בשנת 1998, וכן באיסוף חלק מכרטיסי המידע על עצים.

רת״ם - קיים קשר של תיאום והחלפת מידע בין סקר זה למחקר, המוזכר לעיל, שאותו מבצע פרופ׳ אבי שמידע: ״סקר עצים קשישים וקדושים בישראל״.

המשרד לאיכות הסביבה - משנת 2004 החל שיתוף פעולה עם המשרד במטרה לקדם את נושא שימור העצים בשלבי תכנון, ביצוע ואחזקה.

ריכוז מידע כללי לגבי מיני העצים בסקר

(ממוין לפי שם עברי של מין העץ)

(נסקרו סה"כ כ-1500 עצים*)

מספר	שם עברי של מין העץ	שם מדעי	בר/תרבות	כמות כרטיסים בסקר
1	אדר סורי	Acer obtusifolium	בר	5
2	אורן הצנובר (הגלעין)	Pinus pinaster	בר	22
3	אורן ירושלים	Pinus halepensis	בר	40
4	אורן קנרי	Pinus canariensis	תרבות	8
5	אלה אטלנטית	Pistacia atlantica	בר	36
6	אלה ארץ-ישראלית	Pistacia palaestina	בר	8
7	אלון הגלעין	Quercus ilex	תרבות	13
8	אלון השעם	Quercus suber	תרבות	7
9	אלון התבור	Quercus ithaburensis	בר	111
10	אלון מצוי	Quercus calliprinos	בר	31
11	אקליפטוס המקור	Eucalyptus camaldulensis	תרבות	130
12	אקליפטוס לימוני	Eucalyptus citriodora	תרבות	7
13	אראוקריה רמה	Araucaria excelsa	תרבות	9
14	ארז אטלנטי	Cedrus atlantica	תרבות	7
15	ארז הימלאי	Cedrus deodara	תרבות	7
16	ארז הלבנון	Cedrus libani	בר	8
17	אשל הפרקים	Tamarix aphylla	תרבות	18
18	ברוש גדול-פירות	Cupressus macrocarpa	תרבות	5
19	ברוש מצוי	Cupressus sempervirens	תרבות	74
20	ברכיכיטון צפצפתי	Brachychiton populneum	תרבות	22
21	גרוליאה חסונה	Grevillea robusta	תרבות	13
22	דולב מזרחי	Platanus orientalis	בר	8
23	דרקונית קנרית	Dracaena draco	תרבות	8
24	ושינגטוניה - מינים שונים	Washingtonia spp.	תרבות	62
25	זית אירופי	Olea europaea	בר	54
26	חרוב מצוי	Ceratonia siliqua	בר	48
27	טכסודיון דו-טורי	Taxodium distichum	תרבות	15
28	ינבוט לבן	Prosopis alba	תרבות	5
29	מגנוליה גדולת-פרחים	Magnolia grandiflora	תרבות	8
30	מיש דרומי	Celtis australis	בר	11

מספר	שם עברי של מין העץ	שם מדעי	בר/תרבות	כמות כרטיסים בסקר
31	מכנף נאה	Tipuana tipu	תרבות	6
32	סיגלון חד-עלים	Jacaranda acutifolia	תרבות	13
מספר	**שם עברי של מין העץ**	**שם מדעי**	**בר/תרבות**	**כמות כרטיסים בסקר**
33	סיסם הודי	Dalbergia sissoo	תרבות	12
34	ער אציל	Laurus nobilis	בר	7
35	פיטולקה דו-ביתית	Phytolacca dioica	תרבות	15
36	פיטוספורום גלוני	Pittosporum undulatum	תרבות	5
37	פיקוס בנגלי	Ficus bengalensis	תרבות	16
38	פיקוס השדרות	Ficus retusa	תרבות	83
39	פיקוס השקמה	Ficus sycomorus	בר	106
40	פיקוס התאנה	Ficus carica	בר	5
41	פיקוס מעוקם	Ficus obliqua	תרבות	11
42	פיקוס קדוש	Ficus religiosa	תרבות	12
43	פלפלון מינים שונים	Schinus spp.	תרבות	8
44	צאלון נאה	Delonix regia	תרבות	8
45	קזוארינה - מינים שונים	Casuarina spp.	תרבות	16
46	קטלב מצוי	Arbutus andrachne	בר	5
47	שיטה - מינים שונים	Acacia spp.	תרבות	14
48	שיזף מצוי	Zizyphus spina-christi	בר	36
49	שקד מצוי	Amygdalus communis	בר	5
50	תות - מינים שונים	Morus spp.	בר	34
51	תמר מצוי	Phoenix dactylifera	תרבות	33
52	תמר קנרי	Phoenix canariensis	תרבות	19
53	מינים שונים נוספים		תרבות	233

* הסקר נערך בכל רחבי הארץ וכלל כ-1500 עצים, שבהם 52 מינים. הטבלה שלעיל מציגה את התפלגות מיני העצים הנפוצים בסקר, כלומר כאלה שהופיעו יותר מ-5 פעמים במהלך הסקר.
* בטבלה מסכמת זו אין התייחסות למיקום העץ, לגילו ולחשיבותו הנופית וההיסטורית.

ריכוז מידע כללי לגבי מיני העצים בסקר

(ממוין לפי מספר כרטיסים לעץ)

(נסקרו סה"כ כ-1500 עצים*)

מספר	שם עברי של מין העץ	שם מדעי	בר/תרבות	כמות כרטיסים בסקר
1	אקליפטוס המקור	Eucalyptus camaldulensis	תרבות	130
2	אלון התבור	Quercus ithaburensis	בר	111
3	פיקוס השקמה	Ficus sycomorus	בר	106
4	פיקוס השדרות	Ficus retusa	תרבות	83
5	ברוש מצוי	Cupressus sempervirens - 'horizontalis'	תרבות	74
6	ושינגטוניה מינים שונים	Washingtonia spp.	תרבות	62
7	זית אירופי	Olea europaea	בר	54
8	חרוב מצוי	Ceratonia siliqua	בר	48
9	אורן ירושלים	Pinus halepensis	בר	40
10	אלה אטלנטית	Pistacia atlantica	בר	36
11	שיזף מצוי	Zizyphus spina-christi	בר	36
12	תות - מינים שונים	Morus spp.	בר	34
13	תמר מצוי	Phoenix dactylifera	תרבות	33
14	אלון מצוי	Quercus calliprinos	בר	31
15	אורן הצנובר (הגלעין)	Pinus pinaster	בר	22
16	ברכיכיטון צפצפתי	Brachychiton populneum	תרבות	22
17	תמר קנרי	Phoenix canariensis	תרבות	19
18	אשל הפרקים	Tamarix aphylla	תרבות	18
19	פיקוס בנגלי	Ficus bengalensis	תרבות	16
20	קזוארינה - מינים שונים	Casuarina spp.	תרבות	16
21	טכסודיון דו-טורי	Taxodium distichum	תרבות	15
22	פיטולקה דו-ביתית	Phytolacca dioica	תרבות	15
23	שיטה - מינים שונים	Acacia spp.	תרבות	14
24	אלון הגלעין	Quercus ilex	תרבות	13
25	גרוליאה חסונה	Grevillea robusta	תרבות	13
26	סיגלון חד-עלים	Jacaranda acutifolia	תרבות	13
27	סיסם הודי	Dalbergia sissoo	תרבות	12
28	פיקוס קדוש	Ficus religiosa	תרבות	12
29	מיש דרומי	Celtis australis	בר	11
30	פיקוס מעוקם	Ficus obliqua	תרבות	11
31	אראוקריה רמה	Araucaria excelsa	תרבות	9
32	אורן קנרי	Pinus canariensis	תרבות	8

מספר	שם עברי של מין העץ	שם מדעי	בר/תרבות	כמות כרטיסים בסקר
33	אלה ארץ-ישראלית	Pistacia palaestina	בר	8
34	ארז הלבנון	Cedrus libani - 'brevifolia'	בר	8
35	דולב מזרחי	Platanus orientalis	בר	8
36	דרקונית קנרית	Dracaena draco	תרבות	8
37	מגנוליה גדולת-פרחים	Magnolia grandiflora	תרבות	8
38	פלפלון מינים שונים	Schinus spp.	תרבות	8
39	צאלון נאה	Delonix regia	תרבות	8
40	אלון השעם	Quercus suber	תרבות	7
41	אקליפטוס לימוני	Eucalyptus citriodora	תרבות	7
42	ארז אטלנטי	Cedrus atlantica	תרבות	7
43	ארז הימלאי	Cedrus deodara	תרבות	7
44	ער אציל	Laurus nobilis	בר	7
45	מכנף נאה	Tipuana tipu	תרבות	6
46	אדר סורי	Acer obtusifolium	בר	5
47	ברוש גדול-פירות	Cupressus macrocarpa	תרבות	5
48	ינבוט לבן	Prosopis alba	תרבות	5
49	פיטוספורום גלוני	Pittosporum undulatum	תרבות	5
50	פיקוס התאנה	Ficus carica	בר	5
51	קטלב מצוי	Arbutus andrachne	בר	5
52	שקד מצוי	Amygdalus communis	בר	5
53	מינים שונים נוספים		תרבות	233

* הסקר נערך בכל רחבי הארץ וכלל כ-1500 עצים, שבהם 52 מינים. הטבלה שלעיל מציגה את התפלגות מיני העצים הנפוצים בסקר, כלומר כאלה שהופיעו יותר מ-5 פעמים במהלך הסקר.
* בטבלה מסכמת זו אין התייחסות למיקום העץ, לגילו ולחשיבותו הנופית וההיסטורית.

ריכוז מידע על העצים הבוגרים

חוברת סקר עצים בוגרים 1991 - 2005 (מיון ע״פ שם עברי של מין העץ)

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
225	אגוז המלך	אבו-גוש, מרכז הכפר, סמוך למסגד		100	12	18	3.7	גיל העץ מוערך ע״פ סיפורי תושבים. מצבו בכי רע ויש לפעול מיד כדי להצילו.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1361	אגוז המלך	הוד השרון ממערב לגשר על נחל הדר	1905	100				העץ ניטע ב״פרדס בחריה״ בשנת 1905, הפרדס פרט לעץ הושמד ב- 1997	עמית מנדלסון
736	אדנסוניה מאוצבעת (באובב)	עין גדי, ליד חדר אוכל	1960	45	40	25	8.5	עץ גדול ומרשים סמוך לחדר אוכל (הפרט המרשים בארץ)	צוות הנוי, עין גדי
1034	אדנסוניה מאוצבעת (באובב)	עין גדי,בית הארחה	1960	45	40	26	5.6	שני עצים מרשימים,משמשים כאתר תיירות	נאמן כץ אפרת, שרייבר רות
141	אדר סורי	חניתה, מרכז הקיבוץ מול בית במבי	1940	65	20	12	5	העץ הובא מואדי נמר ב- 1940 נהפך לפינת ישיבה בקיבוץ.	קריב יעקב חניתה
266	אורן הגלעין	עכו-הגן הבהאי, צפונית לעכו, בשוליים המערביים		130	25	12	4.7	חמישים אחוז ענפים יבשים בצמרת. צריך לנקות פצעים. בגזע יש 120 טבעות	חיותה פועם, קבוץ עברון
382	אורן הגלעין	חדרה, רח׳ הנשיא 45		80	20	15	7.8	העץ היה חלק מגן המייסדים	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
1011	אורן הגלעין	חיפה,שדרות הצבי לאורך הרחוב		100	15	10	3.5	ניטע ע״י הטמפלרים בתחילת המאה ה-20, העצים עברו שיקום ב-2001 ע״י עיריית חיפה	זיוה קולדני, חיפה, אביגיל הלר
111	אורן הגלעין	כפר סבא, גן מנשה שייך למשפחת איזנברג נמצא סמוך לשכונה צפון מערבית	1935	70	25	25	3.2	מהמרשימים בארץ. גן מראשית המאה 20 בלב פרדסים בכפר סבא.	גלון ישראל, יחיאל גדי, הוד השרון
231	אורן ירושלים	אבו-גוש, כנסיה בנדיקטית, במרכז הגן		90	18	8	3.77	שני אורנים מרשימים, הצמרת מרוטה והגזע נוטה .קיימים עוד מספר עצים דומים בחצר הכנסיה.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1180	אורן ירושלים	בית מאיר, שמורת המסרק, על שביל ישראל		75	12	8	2.2	פרוייקט קק״ל 100 עצים, נעשתה מדידת גיל ע״י דר׳ זהבי עמי, נמצא על השביל. מחייב טיפול (כרטיס בתוכנית הרדיו של דודו דיין)	עמיקם ריקלין
608	אורן ירושלים	יבנאל		70	20	9	1.6		עמיקם ריקלין, קק״ל
233	אורן ירושלים	ירושלים, בית פרטי רח׳ אלישע 6, סמוך לרחוב		100	15	7	2.5	הערכות על גיל העץ ע״פ התרשמות ושיחות עם הדיירים והשכנים	ולינסקי עוזי, מעלה החמישה
230	אורן ירושלים	ירושלים, מושבה גרמנית, בי״ס הכרמלי		100	20	5	2.8	העץ נטע באחוזה של הבית הפרטי וביה״ס נבנה סביבו.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
229	אורן ירושלים	ירושלים, מושבה גרמנית, גינה פרטית		100	20	16	3.7	העץ נגזם ועוצב בעבר בצורה מקצועית. מייצג קבוצה של כמה עשרות ארני ירושלים בעלי ממדים וצורה דומה.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
240	אורן ירושלים	עין-כרם מנזר, מרכז הגן הפנימי, רח׳ האורן (מנזר אחיות ציון)		100	20	9	2.5	העץ הוא אחד מ-10 אורנים דומים היוצרים צורה במרכז הגן הפנימי של המנזר.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1048	אורן קנרי	אפיקים,בקצה המדשאה הגדולה ליד האמפיתיאטרון		60	7	2.5	0.8	בתחילת הקבוץ נבחרו עצים אלה כעצי נוי	אופיר דנאי ,אפיקים
807	אורן קנרי	מקווה ישראל, גן הבוטני	1930	75	17	8	1.86	מצב העץ בינוני	חיים גבריאל, חולון
488	אילנתה בלוטית	ת״א , שד׳ רוטשילד מס׳ 8 פינת רח׳ הרצל שדרה		70	8	8	2.7	העץ במצב טוב מעט פצלים יבשים- בעבר נגזם חזק.	חיים גבריאל, חולון
943	אלביציה צהובה	שדה אליהו, שרידי חווה גרמנית	1930	75	16	14	2.1	ניטע ע״י הטמפלרים ב 1930, בית וילנד-הבית האדום	ישראל גלון
342	אלה אטלנטית	איבטין, ליד חלקת קברים מוסלמים		150				חסרים פרטים	יהודית גרמי, יודפת
1482	אלה אטלנטית	איילת השחר, מזרחית לקיבוץ, נחל מחניים(עין ירדא)		300	10	10		כתבה בידיעות אחרונות מאת ספי בן יוסף. בקרבתו עצי שיזף רבים וחורשת איקליפטוס מרשימה. ילדי איילת השחר קראו לו העץ של זלמן ובקרו בו רבות	ישראל גלון
1215	אלה אטלנטית	ברקאי		150	15	20	4.1	???	יוחנן מרגלית , קבוץ מענית
869	אלה אטלנטית	גונן קבוץ, 100 מ׳ מהכניסה לגונן		150	15	26	4.7	מצב העץ בינוני	ניר רודה, דפנה
1452	אלה אטלנטית	גלמי, צומת		200	8	7	2.3	העץ הושאר באי תנועה בזמן הפיתוח	ישראל גלון, ד״ר נורית ליסובסקי
1279	אלה אטלנטית	דישון, בכניסה למושב		100	9	14	??	קקל הקימה חניון מתחת לעץ. בחוברת עץ עתיק עמ׳ 19	שקולניק יעקב
1207	אלה אטלנטית	חירבת סהן (שייך סנדה אוי) ליד קבר שיך		150	12	15	2.57	בין אלות אטלנטיות ואלוני תבור עתיקים	יוחנן מרגלית , קבוץ מענית
388	אלה אטלנטית	יפתח, צפון לבית ד׳.		400	13	10	3.7	מקבל מים בטיפטוף. מצבו בינוני. דרוש לשקם את העץ.	סלבי מנחם , יפתח
983	אלה אטלנטית	כביש גונן להבות הבשן ליד הכביש		500	15	22	2.8	נמצא על נביעת מעיין	קיני יהודה
1227	אלה אטלנטית	כדיתא, קבר ר׳ טרפון (ביריה)		500	10	15	5.1	לאחרונה נבנה בסמוך לקבר חניון עם גישה נוחה,גרמה פגיעה לעץ מחייב הצלה.	ד״ר עמי זהבי קק״ל, ד״ר נורית ליסובסקי
43	אלה אטלנטית	להבות הבשן, גבעה מזרחית כ- 1 ק״מ מהקיבוץ		110	10	20	2.3	ניטע ע״י הערבים ליד קבר קדוש. מקום ההתיישבות הראשון של הקיבוץ. חיוני ונאה. מידע בספר ״הגן הפורה של שלמה אילן״.	רב יוסף, להבות הבשן

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
1035	אלה אטלנטית	מנחמיה,מעל המושבה מנחמיה מצפה אלות(רמת סירין)		200	8	7	2.8	האלה בולטת למרחוק. לידה שרידי קבר שיח', ילדי הקיבוצים נהגו לעלות לעץ כמשימת בר מצווה. יש סברה שהעץ נתן השראה לסמל גולני, בחוברת עץ עתיק עמ'18.	אופיר דנאי ,אפיקים
617	אלה אטלנטית	נחל מילחן, כ- 1 ק"מ מערבה מבאר מילחן		200	6	5		עץ ותיק מרשים	עצמון הורביץ, יטבתה
384	אלה אטלנטית	נחל נוקד, בין צומת משאבים לשדה בוקר		250	20	30	3.8	העץ במצב טוב. פרטים ניתן לקבל מבדואים משבט אלעזאזמה	ערן פלקנבוגן
130	אלה אטלנטית	עמק האלה		600	8	8	3.1	מספר פרטים נאים ובולטים בנוף מזרחית ודרומית למושב אדרת	ישראל גלון
351	אלה אטלנטית	ערבה, קבר רבי חנינא בן דוסא (בית הקברות הישן)		400	8	13	4.2	איזור הגליל התחתון. מצב העץ מצויין.	איתן רוזנברג, מעלה צביה, ד"ר נורית ליסובסקי, טכניון
42	אלה אטלנטית	צומת יפתח - "חניון האלה" נ.צ. 20152797		450	17	20	7.5	נחשבת "לאלה העתיקה בישראל". קק"ל בנתה חניון, העץ מחייב טיפול. מספרים שכאן פגש רפול את מייגור חדד ("אגדה"). חוברת עץ עתיק עמ' 14	גלון ישראל
129	אלה אטלנטית	רמת הנגב, בורות לוץ		250				אוסף של אלות מיוחדות ומרשימות לא גדולות במיוחד	ישראל גלון
970	אלה אטלנטית	רמת יוחנן - איזור בריכת השחיה		70	6	7	2.8	כל העץ מרשים ביפיו. נמצא לפני העליה לקרקע	עוזי זבולון, רמת יוחנן
1185	אלה ארץ ישראלית	ביריה, עמוקה - קבר הרב יונתן בן-עוזיאל		100	4	5	רב גזעים	שיח עץ בעל מספר גזעים, עמוס לעייפה בבדים, עץ מקודש. עליה לקבר ותפילה בו סגולה לזיווג טוב. בחוברת עץ עתיק עמ' 16	ישראל גלון
278	אלה ארץ ישראלית	חירבת כרכרה, נחל בצת, מצפון לקבוץ אילון		80	7	12	1.9	נסקר בגלל השלמות של צורת גידולו כעץ, שאיננה אופיינית לצמחי אלה א"י	חיותה פועם, קבוץ עברון
339	אלה ארץ ישראלית	יגור, ע"י ביתה של מרים		75	15	10	1.65	שני פרטים במצב טוב, קיימים מראשית יגור.	יואב גרטמן, יגור, אביגיל הלר
1263	אלה ארץ ישראלית	פרדס חנה, בי"ס חקלאי, בחורשת הנצחה (לאחר הכניסה שמאלה)		65	9	14	1.8	בחורשת עצים המשמשת להנצחה, עץ מרשים.	ישראל גלון
527	אלה ארץ ישראלית	ת"א, גן שושני רח ' התז 8 רמת החיל ליד המקוה		65	8	9	1.2	עץ מצויין אין רקבונות.	חיים גבריאל, חולון
45	אלה ארץ ישראלית	אלון מורה, פיסגת הר כביר		250	7	8	1.3	עץ שרוע ובכותי בקירבת קבר שיח.	ישראל גלון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
234	אלה ארץ ישראלית	עין-כרם, מנזר, אגף מזרחי בתחום.		150	12	14	1.2	זיהוי לא וודאי של העץ. ממדיו גדולים בהרבה מאלו של אלה ארץ ישראלית ואטלנטית בגיל זה.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
428	אלון אנגלי	גבעת ברנר - מאחור האולפן.(דשא מערבי,ליד בית משה אבן)	1970	35	15	10	2.2	שתול במדשאה. שני עצים מהראשונים בארץ , נשתל ע״י משה אבן, הובא ע״י יפה יצחק.	רוני נווה, גבעת ברנר
424	אלון הגלעין	גבעת ברנר - שדרות רימון מול בית החרושת		65	15	20	2.7	הובאו מאיטליה לא מושקים. נראים טוב. עץ גדול ליד בית קטן מהמרשימים בארץ.	רוני נווה, גבעת ברנר
167	אלון הגלעין	ירושלים, כביש הגישה לגן הורדים וקרית הממשלה		60	8	8	1.4	שדרה ותיקה ומרשימה.חלקה נפגע בשלג 1991.	ישראל גלון
221	אלון הגלעין	מעלה החמישה, מלון. בפינת הדשא המרכזי.		55	19	9	5.1	העץ מרשים מאוד. נמצא בקבוצה צפופה של שלושה אלונים. בעל ממדים מרשימים.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
802	אלון הגלעין	מקווה ישראל, בגן הבוטני	1937	68	25	21	3.2	אחד העצים המרשימים בארץ,נשתל ע״י דוד זיידנברג.	חיים גבריאל, חולון
166	אלון הגלעין	מקווה ישראל, גן בוטני.	1937	68	13	15	2	אחד העצים הותיקים והמרשימים בארץ. בתחרות על מקום עם אלון השעם	ישראל גלון, חיים גבריאל, חולון
1459	אלון הגלעין	עמק חפר חוות הנוי בצד מזרחי בחווה ליד בית אבות	1961	45	14	18	3.7	אחד מאלוני הגלעין המרשימים בארץ. מראה נוף כהה בולט.	ישראל גלון
170	אלון השעם	אילנות, בצד מערבי.ובצד מזרח(בחלק המזרחי נמצא סמוך לכביש)		55	8	9	2.1	שני עצים מרשימים בצד המזרחי של הכביש וכן קבוצה של כעשרים פרטים (חורשה) בצד מערב צמוד לכניסה(צעירים יותר)	גלון ישראל/עדו רסיס קקל
422	אלון השעם	גבעת ברנר - שדרות רימון1, חזית הבית.		60	9	6	1.8	מצבו בינוני , סובל מקרקע נזזית - צריך לטפל בו.	משה אבן, גבעת ברנר
168	אלון השעם	מקווה ישראל, גן בוטני.	1931	74	20	25	2.55	הפרט המרשים בארץ, נשתל ע״י דוד זיידנברג, טופל נגד רקבונות	חיים גבריאל, חולון
169	אלון השעם	רחובות, מכון ויצמן,קבר הנשיא חיים וייצמן ז״ל.	1951	54	15	13	3.3	שני עצים מרשימים ובולטים בצד מערב של הנחלה.	ישראל גלון, יוחנן זוסמן, מכון ויצמן
21	אלון התבור	אביחיל-כביש מס׳ 2, בצד מערב דרום בין אביחיל למחלף		150	8	15	4	שריד חורש, יש לשמר מאחר ולידו נסלל כביש.	פרידמן צבי, מע״צ
787	אלון התבור	אילנות, בצד צפון מזרחי		100	8	11	1.75	מצב העץ בינוני	חיים גבריאל, חולון
27	אלון התבור	אלוני אבא, מספר ריכוזים בתוך היישוב.		100	12	10	3.8	עצים שנכרתו כנראה ע״י התורכים לפחם במלחמת העולם הראשונה והתחדשו, חלק לא נכרתו.	עזריה אלון, בית השיטה

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
1124	אלון התבור	אלונים (צומת) -צומת המוביל (כביש 77), בצד צפון מערב לכביש.		100	18	22	3.7	שני עצים מרשימים, תמונת נוף בצד הכביש בתוך שטחים חקלאיים.	ישראל גלון
28	אלון התבור	בית לחם הגלילית, מספר ריכוזים בתוך היישוב.		100	12	10	2.2	עצים שנכרתו והתחדשו, חלק לא נכרתו ע״י השלטון התורכי במלחמת העולם הראשונה לפחם.	עזריה אלון, בית השיטה
1381	אלון התבור	בית קשת (יער)		100	15	18	2.1	חורש צפוף של אלוני תבור, עצים נמוכים רחבי נוף, עם מתקני פיקניק	ישראל גלון
26	אלון התבור	בית קשת, צומת,חנות תגרים, נ.צ. 18862862		200	22	20	2.4	דרך הים ליד החאן שהוקם במאה ה-14 ע״י השלטון הממלוכי. שלט וספסל ליד העץ	עזריה אלון, בית השיטה, ברק בדיחי, מולדת
948	אלון התבור	ברעם (קבוץ)- פארה מזרח במעלה הואדי		100	14	21	4	מוכר באיזור. מתקיימות סביבו חגיגות	לוצאטי יורם
1211	אלון התבור	ברקאי (מצד מזרח)		200	15	15	1.8	???	יוחנן מרגלית , קבוץ מענית
1280	אלון התבור	גולן, שמורת יער יהודיה		70	14	10	1.6	היער הגדול בארץ של אלוני תבור	שקולניק יעקב
364	אלון התבור	גלעד, שטח מרעה של גלעד		150				חורשת עצי אלון, 3 ק״מ מזרחית לגלעד (ברכב 4 על 4)	יוסי קדוש רמות מנשה
913	אלון התבור	גן השומרון, בצומת מול כניסה למערבית ישוב.		200	10	20	3.2	שני עצים במצב מצויין, לאחרונה נעשה פיתוח ועיצוב פינת ישיבה	ישראל גלון
1281	אלון התבור	גן שמואל, שמורת אלון (חירבת צ׳רקס) 1.5 ק״מ מזרחית לקבוץ		70	10	8		שמורת עצי אלון גדולים ומרשימים בבית הקברות של חירבת צ׳רקס	שקולניק יעקב
1205	אלון התבור	דיר חנון מדרום		200	15	15	3.6		יוחנן מרגלית , קבוץ מענית
830	אלון התבור	הגושרים, מטע אבוקדו		200	20	20	3.2	מספר עצים מרשימים במטעי האבוקדו	ניר רודה, דפנה
831	אלון התבור	הגושרים, מעל הכניסה לדג על הדן		400	17	22	5.35	במצב מצויין	ניר רודה, דפנה
378	אלון התבור	חדרה, גן המייסדים ברח׳ רוטשילד ליד באר מים		80	15	11	1.4	מעצי האיקלום של אהרונסון	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
821	אלון התבור	חורשת טל (צומת), אנדרטה לזכר שמוליק אדיב		200	20	27	4.6	עץ מרשים בצומת.	ניר רודה, דפנה
823	אלון התבור	חורשת טל, בכניסה למחנה בצד מערב		200	16	18	3.9	מיגוון עצים מרשימים במחנה ובפארק הלאומי.	ניר רודה, דפנה
1212	אלון התבור	חרבת נצור		100	6	6	3.2		יוחנן מרגלית , קבוץ מענית

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
1485	אלון התבור	כדורי (בי״ס שדה ליד כדורי אלון התבור)		90	12	9	3.2	מדריכי טבע מספרים שיגאל אלון שינה שם משפחתו בזכות האקדח שניתן לו ע״י אביב כאשר שמר לראשונה בחייו ליד עץ זה	הל-אור יצחק
1419	אלון התבור	כפר יונה, מערבית לישוב משני צדי כביש 57		70				ריכוז אלונים מערבית לישוב משני צידי הכביש	עמית מנדלסון
24	אלון התבור	כפר סבא, שכ׳ ותיקים, ויצמן 135, ליד בית גיל ה		200	14	15	2.2	שריד חורש באיזור. השכונה נבנתה תוך התחשבות בעץ.	גלון ישראל, הרשקוביץ ראובן
1210	אלון התבור	מיסר (מצד צפון)		200	12	10	3.3		יוחנן מרגלית , קבוץ מענית
29	אלון התבור	משמר העמק-קבר הקדוש אבו שושא (ליד משמר העמק)		150	18	30	3.65	ממערב לכביש משמר העמק-עין השופט בתוך בית קברות עתיק. מתחת לעץ מערות קבורה מתקופת התלמוד. עץ גדול ורענן ענפים שמוטים .	עזריה אלון, בית השיטה
1168	אלון התבור	נחל עירון,ואדי ערה, מזרחית מעל למשטרה (אפשר להגיע דרך עין איברהים)		70	12	10	2.5	שבעה ריכוזי אלון תבור בתוך יערות אורן. היו במקום שבעה שבטים תורכמניים ושם היה מקום מרבץ העדרים. ניתן להגיע ברכב 4X4 . בחוברת עץ עתיק עמ׳ 20 .	עמיקם ריקלין
1450	אלון התבור	נתניה, בתחום מכללת נתניה	1860	145				אחד משבעת עצים שנטח הרב עאבו בשנת 1860. שני אלונים נוספים חוסלו בהקמת המכללה.	עמית מנדלסון
1220	אלון התבור	עין שמר, שכונת נגריה שני עצים בעלי הסטוריה		80	15	20	4.2	העצים מרשימים במדשאה ליד שכונת מגורים.	מרקם ניבי עין שמר
609	אלון התבור	עין שמר,בכניסה למשק בצד שמאל		80	22	30	4.1	עץ מרשים עם שלושה גזעים , היה לפני המשק	ישראל גלון
1091	אלון התבור	פארק השרון		100	15	20	3	ריכוזי אלונים בפארק	ניצן טל, גן שמואל
1121	אלון התבור	פרדס חנה-הבנים 1. בחצר ביה״ס		250	8	7			סורוקין סופיה, פרדס חנה
1120	אלון התבור	פרדס חנה-הבנים 2-שרידי יער השרון		250	10	7			סורוקין סופיה, פרדס חנה
1117	אלון התבור	פרדס חנה-הבנים 4		250	12	10			סורוקין סופיה, פרדס חנה
1119	אלון התבור	פרדס חנה-הבנים 4 - שרידי יער השרון		250	11	10			סורוקין סופיה, פרדס חנה
1118	אלון התבור	פרדס חנה -הבנים 4 - שרידי יער השרון		250	15	12			סורוקין סופיה, פרדס חנה
23	אלון התבור	פרדס חנה, בי״ס חקלאי(ליד חדר האוכל)		400	9	12	2.4	שריד ליער פארק שהיה באזור. ביה״ס נבנה סביב העץ.	וולף מיכל, חדרה
1090	אלון התבור	פרדס חנה,רח׳ הצפירה בחצר-בית הכנסת		100	15	20	2.5	שרידי יער השרון.	ניצן טל, גן שמואל

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
581	אלון התבור	צומת חנניה מדרום לצומת חנניה בכביש 806, ליד קבר ר' חלפא		600	20	20	7	ליד קברים קדושים, יתכן וזה העץ המתואר במסעותיו של ר' משה באסולה מ-1523. מצבו לא טוב- התיבשויות ענפים גדולים.. תמונהבעמ'32-33 בספר עצי א"י (ביגר) קבר אבא חלפתא	אלון עזריה/הלר אביגיל, ד"ר נורית ליסובסקי
1272	אלון התבור	צומת מגדל, כביש 75 עם כביש 7555		100	15	20	3.7	שרידי יער השרון.	לוריה נעמה,בית שערים
1273	אלון התבור	צומת רמת ישי דרום, לאורך כביש 75 בשדה לכיוון בית עלמין כפר יהושוע		100	20	25	3.7	שרידי יער השרון.	לוריה נעמה,בית שערים
1089	אלון התבור	צומת תלמי-אליעזר בצמוד לכביש - שמורת אלון		70	12	10	2.1	מיקום העץ כ-500 מ' מהצומת לכיון פרדס חנה	ניצן טל, גן שמואל
1404	אלון התבור	קדימה - שמורת קדימה		100				עשרים וחמישה אלוני תבור בשמירה ועוד חמישה עשר בסביבה	עמית מנדלסון
20	אלון התבור	קרית אתא, "גן משה", רח' יהודה הנשיא		150	15	15	1.5	עץ ותיק, שרידי חורש, בתוך גן במצב טוב, בעבר בית קברות מוסלמי	אורנשטיין ישראל,אילנה אפרת
19	אלון התבור	קרית אתא, בצומת רח' העצמאות/כנרת		150	14	15	3.4	עץ ותיק, שריד חורש,	אורנשטיין ישראל ,אילנה אפרת
18	אלון התבור	קרית אתא, פינת פרישמן, חפץ חיים		150	15	15	2.8	עץ עתיק, שריד חורש, במצב טוב.	אורנשטיין ישראל מח' גנים ק. אתא
832	אלון התבור	שאר ישוב, אתר נפילת המסוקים, בבית פרטי		200	20	17	4.6	מצב טוב	ניר רודה, דפנה
525	אלון התבור	ת"א, כתז 8 גן שושני		75	12	11	2.9	עץ מצויין אין רקבונות.	חיים גבריאל, חולון
788	אלון טורקי	אילנות, בצד צפון מזרחי		60	8	8	1.15	מצב העץ טוב, שלכת יפה	חיים גבריאל, חולון
423	אלון טורקי	גבעת ברנר - שדרות רימון 1.		60	15	10	2.2	נמצא מאחורי בית, מרשים. יש מעט רקבונות.	רוני נווה, גבעת ברנר
1132	אלון מצוי	ג'ת הגלילית		800				עץ מרשים	עמיקם ריקלין
8	אלון מצוי	גבעת ברנר, בית מרגוע ישן (בית ישע)במדשאה מערבית	1941	64	10	25	2	ניטע ע"י שמריהו מרכס ליד מבנה שהיה בית חולים לפצועי הבריגדה.	גנדלמן זיו, אטלס יעקב, גנן גבעת ברנר
1186	אלון מצוי	גולן, נבי חזורי (ליד קלעת נמרוד)		100	9	15	3.4	חורשה יפה ליד קבר שיח, פרוייקט קק"ל 100 עצים, כ- 30 עצים במקום(חוברת עץ עתיק"עמ' 10)	מזר שמואל, עמיקם ריקלין
124	אלון מצוי	גוש עציון, אלון שבות, איזור ביה"ס .		600	10	10	3.2	ביגר עמ' 72 . "האלון הבודד" שסיפור גוש עציון והגעגועים אליו שזורים בסיפורו של העץ. מטופל ע"י מ.א. גוש עציון.	ירוחם כץ. קב' כפר עציון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
1181	אלון מצוי	חיפה, כרמל, חורשת הארבעים		100	12	10	2.3	כקילומטר דרומית לאוני' חיפה, עשרות עצים בעלי גודל מרשים	עמיקם ריקלי קק"ל
368	אלון מצוי	יפתח, בתוך המשק במדשאה בית לאה ופיני		400	12	16	7.5	עץ מרשים	סלבי מנחם, יפתח
1277	אלון מצוי	ירושלים, הרי יהודה, חירבת סעדים		70	15	10	1.7	שמורת טבע ובה עצי אלון קשישים ומרשימים	שקולניק יעקב
25	אלון מצוי	כפר נטר (פרדס ריפמן)		100				שריד ליער אלונים שהיה באיזור במאה הקודמת, ונכרת בפקודת איבראים פאשה.	שחף זאב, נתניה
16	אלון מצוי	נחל אורן, נ.צ. 15182367.		150	10	8		מופיע בסקר עצים עתיקים רותם.	עזריה אלון, בית השיטה
4	אלון מצוי	נתניה, חצר מכללת נתניה.	1860	145				ניטע ע"י הרב עאבוב ב- 1860.	שחף זאב, נתניה
222	אלון מצוי	עין חמד, סמוך לעליה לקסטל.		200	15	16	2.1	העץ מייצג קבוצה של כתריסר אלונים מצויים וותיקים, אך הוא המרשים והגדול מביניהם.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
15	אלון מצוי	פקיעין, מצפון. מערב לכביש 864. נ.צ. 18052657		250	12	8	1.7	קבוצת אלונים על קבר מקודש ליהודים המיוחס לאמורא ר' אושעיא דמן (או איש טיריא לערבים).	עזריה אלון, בית השיטה
14	אלון מצוי	צובא, סמוך לעין צובא,בית קברות ערבי		500	8	12	4.2	מתוך תיאור א"י (ויקטור גרן), "עץ אלון עתיק ליד קברות מוסלמים ששימש מאות שנים כמפגש מקובל" ב-1999 קבל טיפול מיכני ותמיכה ע"י קקל, בחוברת עץ עתיק עמ'36	הצובאי יעקב, צובא
392	אלון מצוי	רגבים, באזור בית הספר		120	10	10	3.1	הגזע חלול בגלל מכת ברק והוא היחידי ששרד מתקופת הטורקים.	הלנה מנרבי, רגבים
3	אלון מצוי	רגבים, בתוך חצר המשק.		200	10	8	1	העץ קיים מלפני קום הקיבוץ, מוכר כקדוש גם בכפר קרע. נפגע ע"י ברק אך התחדש. בגזע חור גדול	מנרבי הלנה, רגבים
1152	אלון מצוי	רמת גולן, קלעאת נמרוד, נבי חזורי		100	15	18	2.7		עמיקם ריקלין
1254	אלון מצוי	שער העמקים, 100 מ' מהחפירות ליד מטע זיתים		200	8	12.5	1.7	שריד לעצים שהיו במקום. ילדי הקבוץ "קבוצת אלון" אמצו וטפחו את העץ בצעירותם (עדות)	שני טלי
1256	אלון מצוי	שער העמקים, בכניסה למפעל כרומגן		100	15	23	1.8	שריד לעצים ותיקים, ותיקי הקבוץ מספרים שתמיד חגגו מתחתיו אירועים , עד היום שמור.	שני טלי

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייך בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
17	אלון מצוי	שרפאת (ליד גילה), ממערב לכביש המוליך לצומת גילה		350	30	30	4.5	מתוך סקר עצים עתיקים רותם. ביגר עמ' 71, העץ ניצב בחצר ביתו של מוסא אל עלמי,בין השורשים אוצר.	עזריה אלון, בית השיטה
1267	אלמוגן כרבולתי	הוד השרון, בבית פרטי ממזרח לכביש ירקון/הוד השרון		50	8	12	2.1	עץ מרשים בבית פרטי מול צומת של משתלה .	ישראל גלון
1449	אלת המסטיק	רנתיס, צומת ליד האנדרטה והזחל		100	6	4		שיח מעוצב כעץ, שריד מהבר. נשמר במסגרת פיתוח כביש 6	עמיקם ריקלין, קק"ל, סימה כגן, סתריה
1460	אנטרולוביום כפוף פרי	עמק חפר, חוות הנוי, במרכז הגן	1961	45	10	45	3.7	אחד מוותיקי העצים בארץ. מרשים ורחב נוף. נעשתה הרמת נוף מאוחרת	ישראל גלון
92	אקליפטוס המקור	אור עקיבא, בצומת על כביש חיפה חדרה הישן)-חניון האקליפטוס	1928	76	27	30	8.2	איקליפטוס מרשים בתוך קבוצת עצים אשר מערכת שורשיו בולטת בצורה פיסולית מכונה "האקליפטוס הלבן",בוצע שיקום ב-1999 גן האקליפטוס	ישראל גלון
1483	אקליפטוס המקור	איילת השחר, מזרחית לקיבוץ, נחל מחנים, עין ירדא		60	18	9		במאמר של ספי בן יוסף בידיעות אחרונות, ליד אלה אטלנטית (העץ של זלמן)	ישראל גלון
1309	אקליפטוס המקור	באר שבע, בלב שכונה ו'		70				סיפור מופלא על העץ של ראש העיר הראשון דוד טוביהו ז"ל . בהנחיתו הוזז בית בשנת 1950 ב- 5 מ' להגנת העץ (24 שעות ידיעות 1/2/99)	ישראל גלון
41	אקליפטוס המקור	בינימינה, מול תחנת רכבת	1927	78	22	8	4.2	קיים שלט על נטיעת העץ, מיקומו בפינת כביש מחייב השגחה	קירי אופיר
1190	אקליפטוס המקור	בית שמש, תחנת משטרה		100	25	40	2.8	עץ מרשים	עמיקם ריקלין, קק"ל
1445	אקליפטוס המקור	גבעת חן - מדרום למושב שרידי "היער הגדול".		70				שרידי 4 חורשות איקליפטוס שנטעו בשנות ה-20 . מסומן במפות מנדטוריות של שנות ה-40. חלק נכרתו בפיתוח וחלק נשמר. מחייב שימור.	עמית מנדלסון
1153	אקליפטוס המקור	גן שמואל,ליד החניה		70	25	9	3.4		ישראל גלון
190	אקליפטוס המקור	הזורע, בית ספר ליד כיתת עופרים	1937	68	22	16	4	ניטע ב- 1937 לצורך ייבוש ביצה בקצה הקיבוץ.	אילנה מיכאלי, הזורע, יוסי קדוש
96	אקליפטוס המקור	חדרה, גן המייסדים		100	30	20	4.2	מהעצים הראשונים שנטעו ע"י מקימי חדרה לייבוש ביצות.	וולף מיכאל
374	אקליפטוס המקור	חדרה, הרב סמואל 68		105	30	20	4.6	עצים ראשונים שניטעו במושבות חדרה (עבודה של אפרת כץ)	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
381	אקליפטוס המקור	חדרה, רוטשילד פינת הנשיא		80	20	7	4	שדרת אקליפטוסים .	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
373	אקליפטוס המקור	חדרה, רח׳ גורדון ליד שוק חדרה במגרש חניה פרטי		105	16	10	3.4		יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
383	אקליפטוס המקור	חדרה, רח׳ פיינברג בית ספר עמל הישן		105	25	20	4.6	העצים ניטעו להנצחת הגבול הדרומי של חדרה. בשטח זה מספר עצים, חלקם יכרתו לצורך בניה	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
1514	אקליפטוס המקור	חיפה, הפרסים מול בנין 15, מגרש חניה		75	25	12	3.3	שני עצים מרשימים על המדרכה, סמוך לחניה	ישראל גלון
1315	אקליפטוס המקור	ירושלים, בכניה לבי״ח ביקור חולים		60	17	8	2.7	על המדרכה , מרשים	ישראל גלון
1496	אקליפטוס המקור	כנרת/דגניה - חורשה סמוכה לקיבוץ		60	20	8	3.5	החורשה עליה כתבה נעמי שמר ז״ל את השיר ״חורשת האיקליפטוס״ (מקור ראשון 359)	ישראל גלון
93	אקליפטוס המקור	כפר סבא, בית הקברות הצבאי		95	30	25	3.5	הצבא הבריטי שעבר במקום קבר את המתים במגיפה בראשית המאה ליד העץ	ישראל גלון
94	אקליפטוס המקור	כפר סבא, ליד העיריה	1924	81	30	12	4.2	שני עצים גדולים ומרשימים . נטעו ע״י המתישבים הראשונים בכפר סבא. זקוקים לטיפול. קיים שלט	גלון ישראל, הרשקוביץ ראובן, כפר סבא
90	אקליפטוס המקור	מחניים, שדרת הותיקים	1916	88	25	18	3	קבוצת עצים שניטעה ב- 1916 מראשית המשק	רוזן אשר, מחניים
1188	אקליפטוס המקור	מכתש גדול, חניון דרך		70	20	7	1.9	פרוייקט קק״ל 100 עצים	עמיקם ריקלין (הלמן רונן)
101	אקליפטוס המקור	מקווה ישראל, חורשה בכניסה לגן הבוטני	1884	121	35	8	3.8	החורשה הראשונה שניטעה בארץ ב-1884 ע״י קרל נטר מייסד בי״ס חקלאי מקווה. (מאה שנים של איקליפטוס) הזרעים נשלחו מטסמניה	אביבה שוורץ, מקוה ישראל
299	אקליפטוס המקור	נהריה, שד׳ אקליפטוסים לאורך נחל הגעתון	1935	70	15	7	3.8	נטעו ב-1935 ביסוד נהריה בשתי גדות הנחל, סה״כ 136 עצים	חיותה פועם, קבוץ עברון,אמירה אילן ירושלים
1312	אקליפטוס המקור	נחל אלכסנדר, בפארק החדש שהוקם ליד קיבוץ מעברות		70	16	8	3.2	מ״א עמק חפר השקיעה 50 אלף ₪ כדי להשאיר את העץ בפארק (מתוך העיתונות)	ישראל גלון
411	אקליפטוס המקור	נס ציונה - רח׳ הבנין הראשון 19.		100	22	10	6		עמוס רוזנטל, מכבים
91	אקליפטוס המקור	נתניה, דרום העיר (שלולית החורף) -בריכת דורה		95	20	10	3.1	קבוצה של 174 איקליפטוסים שניטעה בראשית המאה ע״י סמיר אפנדי כדי לייבש את שלולית החורף	שחף זאב, נתניה

חוברת סקר עצים בוגרים 1991 - 2005 (מיון ע"פ שם עברי של מין העץ)

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
265	אקליפטוס המקור	עכו-הגן הבהאי, צפונית לעכו, בדרום הגן הוותיק		100	30	12	4.5	מצב העץ טוב	חיותה פועם, קבוץ עברון
264	אקליפטוס המקור	עכו-הגן הבהאי, צפונית לעכו, במרכז הגן הוותיק		100	8	12	5	מצב העץ טוב, עלווה מלבינה	חיותה פועם, קבוץ עברון
279	אקליפטוס המקור	עכו-כביש עכו נהריה, יציאה מעכו צפונה		75	18	17	5.4	שדרה באורך של כ-2.5 ק"מ מצומת עכו צפון ועד הכניסה לשמרת	חיותה פועם, קבוץ עברון
1106	אקליפטוס המקור	עפולה-כניסה צפון מזרחית רח' שפרינצק		70	20	25	2.6		ברק בדיחי, מולדת
912	אקליפטוס המקור	פרדס חנה, מול מרכז גריאטרי.		70	30	25	4.6	מצב העץ טוב, סמוך לכביש	ישראל גלון
881	אקליפטוס המקור	פתח תקוה, ברון הירש 3 בחצר.		100	35	20	3.9	מצב העץ טוב.	ניצה עקרבי, פתח-תקוה
896	אקליפטוס המקור	פתח תקוה, ברון הירש 7.		100	30	15	3	מצב העץ בינוני.	ניצה עקרבי, פתח-תקוה
886	אקליפטוס המקור	פתח תקוה, גוטמן פינת השוק.		100	40	20	5.8	מצב העץ בינוני.	ניצה עקרבי, פתח-תקוה
880	אקליפטוס המקור	פתח תקוה, זבוטינסקי 4 בחצר		100	25	15	2.5	מצב העץ טוב.	ניצה עקרבי, פתח-תקוה
874	אקליפטוס המקור	פתח תקוה, חובבי ציון 12-14, במגרש פנימי		120	30	15	3	מצב העץ טוב. יש תמונה שחור לבן.	ניצה עקרבי, פתח-תקוה
1487	אקליפטוס המקור	ראש העין, גן לאומי מקורות, בריכת הנופרים		80	15	8	4.5		קסלסי דלית
1421	אקליפטוס המקור	רחובות, חורשת האקליפטוס		80	18	8	3.6	פרטים בחוברת על רחובות-90 שנה לרחובות. ניטעה ע"י שוקרי אבו עומר, ליד מסילת הרכבת חלק נטעו ע"י אגודת נטעים שנוסדה ע"י אהרון איזנברג.	ישראל גלון
387	אקליפטוס המקור	רמת יוחנן, אזור מגורי צעירים		65	30	25	4.5	ניטע כסופג שפכים של מקלחת ומכבסה שהיו בקירבת המקום באותם ימים. מצבו מצויין.	עזי זבולון, רמת יוחנן
98	אקליפטוס המקור	רמת יוחנן, כביש הכניסה למשק סמוך למסגריה,בתי שכ' הרווקיות	1930	75	25	10	3.5	שריד משטח משתלה שבה הוכנו שתילי אורן לקק"ל בשנים 1930. סמוך למקלחת ומכבסה וכדי שלא יצטברו מים נטעו את האקליפטוס.	טלמון עופרה , רמת יוחנן, פלד רוני
395	אקליפטוס המקור	רשל"צ - אחד העם, ביה"ס חביב		115	45	9	4.5	לא מקבל השקייה. מצבו טוב.	עמוס רוזנטל, מכבים
532	אקליפטוס המקור	ת"א, גן מאיר.	1942	63	25	18	4.6	עצים במצב טוב, אין רקבונות, יש מעט פצעים יבשים.	חיים גבריאל, חולון
494	אקליפטוס המקור	ת"א, רח' אחי דקר מס' 26 בחצר צדדית		75	25	25	4.6	עץ מרשים מאוד במצב מצויין - עץ פרטי	חיים גבריאל, חולון
105	אקליפטוס לימוני	כפר חיים, מאחורי בית העם ליד מגדל המים		70	20	10	2.5	שני עצים ותיקים ומרשימים מוסתרים ע"י בית העם.	ישראל גלון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
357	אקליפטוס לימוני	פתח תקוה, בית חולים בילינסון, בצד דרום למיון		80	30	25	4.2	שני העצים במצב טוב. נתמכו ע"י הגוזמם חייקין מנשה ובנו בשנת 1985.	ישראל גלון
104	אקליפטוס לימוני	פתח תקוה, רח' שפירא סמוך לפינת הרצל		100	35	25	6.4	מותיקי העצים בארץ, קרוב לבית מגוריו של אברהם שפירא זקן השומרים באם המושבות. שמור ומשולט.	ישראל גלון
990	אראוקריה רמה	בינימינה,גן יד לבנים רח' המייסדים		80	25	12	0.7		ישראל גלון
988	אראוקריה רמה	בינימינה,המייסדים מול 8 - בית פרטי	1925	80	25	20	0.4	קיים שלט - עץ הארוקריה ניטע ב- 1925	ישראל גלון
927	אראוקריה רמה	בית חנן-ה"אחוזה" - גן אברוף	1928	77	12	9	1.57	המקום היה פרדס של פולונסקי מ- 1928	לוינסון בת-שבע, גן שורק
419	אראוקריה רמה	גבעת ברנר - גן בית ישע.		60	30	10	1.8	נראה מצויין.	משה אבן, גבעת ברנר
995	אראוקריה רמה	זכרון יעקב,רח' הברושים		60	20	10	0.7		ישראל גלון
1505	אראוקריה רמה	חיפה, גן הבאהים, מאחורי המקדש		70	22	8	1.88	קבוצת עצים מאחורי המקדש, חלק נפגעו בתהליך השיקום של הגן ב- 2004	ישראל גלון
1524	אראוקריה רמה	חיפה, הפרסים 7, בית המסטר נכד הבאהולה	1910	95	22	7	1.6	קבוצה של 7 עצים , חלקם מרשימים מאוד וותיקים (הגינה אורגנית)	ישראל גלון
263	אראוקריה רמה	עכו-הגן הבהאי, צפונית לעכו, בכניסה לקבר קדוש		150		10	2.1	מצב העץ טוב. פצע רקבון אחד בבסיס הגזע	חיותה פועם, קבוץ עברון
250	ארז אטלנטי	מעלה החמישה, דשא בית התינוקות		60	11	9	1.6	גוון העלווה ירוק-אפרפר-כחלחל בניגוד לארז האטלנטי במלון שצבע עלוותו ירוק-כהה רענן	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
237	ארז אטלנטי	עין-כרם מנזר, מרכז הגן הפנימי, רח' האורן (מנזר האחיות)		130	20	11	0.6	זרעי העצים הובאו בתחילת המאה ע"י אב המנזר האב רטיזבון מלבנון.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1278	ארז הימלאי	ביריה, יער ביריה	1958	47	12	7	1.2	יער ארזים ממינים שונים בשטח של 10 ד', ע"ש טוביה אשבל. בחוברת עץ עתיק עמ' 12.	שקולניק יעקב
122	ארז הימלאי	ירושלים,רח' קינג גורג בחזית בנייני הסוכנות	1931	74	12	10	1.9	שלשה פרטים. ניטעו ב-1931 הובאו מצרפת(ביגר עמ' 62).	ישראל גלון
560	ארז הימלאי	עין השופט, רח' 19237. בדשא		59	20	6	0.8	שני עצים אחד מהם מתחיל להתייבש מקצהו	עמית ברק
1463	ארז הימלאי	עמק חפר , חוות הנוי בחלקת המחטניים		45	14	8	1.1	פרט יפה בחלקת המחטניים. יש ארזים נוספים הלבנון ואטלנטי אך הם סובלים	ישראל גלון
700	ארז הימלאי	רחובות, פקולטה לחקלאות ליד המח' לחינוך		55	12.5	6	1.4	מצורפת תמונה. מצב העץ בינוני	שאול שובלי
195	ארז הלבנון	דליה, כניסה לקיבוץ במגרש החניה.	1947	57	8	7	2.1	ניטע ב- 1947 לזכרו של פלמחניק שנהרג במקום.	מרכוס יניר, יוסי קדוש

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
121	ארז הלבנון	הרצליה, גן הראשונים, רח' הנדיב 11.	1925	80	9	10	1.83	הובא ע"י ברוך צ'יזיק מגבול תורכיה לבנון לירושלים ב- 1920 והועבר להרצליה ב- 1925.	טל הררי, ירושלים
120	ארז הלבנון	חניתה, במרכז המשק מול בית איתמר		60	11	10	2.1	נטעו 3 עצים אחד יפה. הובאו מעלמה-א-שעב מלבנון.	קריב יוסף, חניתה
236	ארז הלבנון	עין-כרם מנזר, מרכז הגן הפנימי. שלוחה מערבית (מנזר האחיות)		130	13	7	1.5	שלד מרכזי יפה, גזום מדי גבוה. ע"פ ספרו של ביגר,הובאו מלבנון ע"י האחים רטיסבון, מייסדי מנזר צרפתי	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
655	ארקית רומנזוף	דגניה ב'. שיכון		75	12	7	1.1	מצב מצטיין	אפרת טייכנר + נחמה רותם בר
1274	אשל הפרקים	באר שבע, באר אברהם		60	10	10	2.5	נמצא באזור מרכז תיירות, מטופל ומשוקם, שמור, פרויקט קק"ל	ישראל גלון, הלמן חנן קק"ל
1284	אשל הפרקים	בארותיים, חניון בארותיים (עזוז)	1916	87	12	10		עצים מרשימים בחניון קקל, נטעו ע"י בוגרי מקווה ישראל(יש גרסא שנטעו ע"י גדוד העבודה העברי בבנית מסילת הרכבת התורכית)	שקולניק יעקב(הרשקוביץ אפרים , מיתר)
1192	אשל הפרקים	הבשור, דרך נוף הבשור(באר רבובה -רואייבה)		100	10	15	1.8	ניטע ע"י התורכים,משמש כשוברי רוח למטעים. פרוייקט קק"ל 100 עצים,בחוברת עץ עתיק עמ'42	עמיקם ריקלין (הלמן חנן תלמי יוסף)
1499	אשל הפרקים	חצור (קיבוץ) שכונת הגוייאבות		65	9	8		שדרה שנשתלה בתקופת הטורקים לאורך פסי הרכבת	בר-און שי, חצור
350	אשל הפרקים	קדרון, משק 44, גינה פרטית		100	12	14	3.5	גדל בשולי דשא, מטופח במצב טוב .	הוכברג יאיר
536	אשל הפרקים	ת"א, גן מאיר במרכז הגן.		60	10	9	3.1	מצב העצים בינוני. גזעם חלול אך יציבים.	חיים גבריאל, חולון
1471	בולוסנתוס נאה	עמק חפר, חוות הנוי	1961	45	10	8	1.2	מהוותיקים בארץ, בנוי על 3 גזעים. ב 1997 בוצעה תמיכה מיכנית לחיזוק ענפיו.	ישראל גלון
1200	ברוש בכות	עמק חפר, חוות הנוי	1961	44	14	5	1.7	פרט בודד ונאה מוסתר ע"י עצים בסביבתו	ישראל גלון
194	ברוש גדול פירות	הזורע, גן הזכרון	1950	55	15	20	2.5	ניטע אחרי .1948 בזמן קרבות קאוקג'י הוסתרו הילדים במערה ליד העץ ואח"כ נשתל כזכרון.	אילנה מיכאלי, הזורע, יוסי קדוש
1002	ברוש מצוי	בית ג'מאל,מנזר ליד בית שמש		80	18	4	1.8	קבוצת עצים נראים כמו עץ ענק, נמצאים ליד הזית , מאות מטרים בואדי מערבית למינזר	ישראל גלון
926	ברוש מצוי	בית חנן-ה"אחוזה" - גן אברוף	1928	77	15	4	2.1	שד' ברושים, לשעבר פרדס של פולוקנסקי 1928	לוינסון בת-שבע, גן שורק

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
227	ברוש מצוי	בית לחם-מנזר מר אליאס, בדרך לבית לחם		80	18	3	0.63	הברוש הוא הוותיק מבין העצים בתוך הגן של המנזר.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1015	ברוש מצוי	חיפה, גן ברוולד - מאחורי בית רוטשילד		70	10	8	1.8	יד זכרון לזכר האדריכל ברוולד שתיכנן את הטכניון	זיוה קולדני, חיפה, אביגיל הלר
1506	ברוש מצוי	חיפה, גן הבאהים, ליד המקדש		70	18	2.5	1.4	קבוצת עצים באיזור הגן הותיק, וכן שדרה גזומה של עצים (גיזום פולארד)	ישראל גלון
1526	ברוש מצוי	חיפה, הפרסים 7, בית המסטר נכד הבאהולה	1910	95	25	7	2.4	חמישה עצי ברוש מרשימים בגן, שניים בכניסה לבית (גינה אורגנית)	ישראל גלון
1523	ברוש מצוי	חיפה, הפרסים 8, קבר חנום, אשת נכד הבאהולה		75	25	2.5	1.9	קבוצה של כ- 30 עצים המקיפה את החלקה מדרום מזרח ומצפון	ישראל גלון
1232	ברוש מצוי	חיפה,ביי"ס ריאלי חיפה קסל פינת שמריהו לוין		70	12	3	1.2	העצים מסמנים את גבול המגרש	קולודני זיוה, אביגיל הלר
1233	ברוש מצוי	חיפה,בלפור 12	1925	79	12	4	1.3	ניטע עם פתיחת הטכניון תכנון ברמלץ שדרה + עצים בודדים סמוך למבנה	קולודני זיוה, אביגיל הלר
85	ברוש מצוי	חניתה, מרכז המשק ליד משק ילדים.	1937	68	25	5	1.8	חלק משדרה שניטעה ב- 1937 במסגרת הקרן לסיוע לפועלי אוסטרליה במלחמתם בנאצים. במצב טוב.	קריב יוסף, חניתה
1502	ברוש מצוי	ירושלים, הר הבית, צד דרום		200	18	7	2.8	קבוצה של עצים חלקם מרשימים בצד דרום ברחבת הר הבית	ישראל גלון
1193	ברוש מצוי	ירושלים, עמק המצלבה		80	18	3		קבוצת עצים מרשימה וותיקה	גולרינג יורם
88	ברוש מצוי	מזרעה (ליד נהריה) אחוזת הבאהיים ליד קיבוץ עברון		120	15	3	1.3	סמוכים למבנה שנבנה במחצית המאה ה-19. העצים קדמו למבנה. מסיפורי ותיקי קבוץ עברון (זלמן בן-יצחק)	סקלי דוד, ת"א
613	ברוש מצוי	ראש פינה, גן הברון	1885	120	25	3	2.5	מצורף מאמר - הגן עובר שיקום	ישראל גלון
779	ברוש מצוי	רמת השרון, מאחורי יד לבנים, גן הסלעים, בחזית בית פרטי	1930	75	17	4	2.1	עצים שנשתלו ע"י חיה ומנחם מאירוביץ ז"ל, קיים שלט לזכרם	ישראל גלון
1453	ברוש מצוי	רמת חן, אלכסנדרוני 20 (משפחת רפאלי)	1952	53	17	5	1.9	עץ מרשים, סמוך לבית משפחת רפאלי. העץ הובא ע"י ליפא יהלום הגר בסמוך אליהם	ישראל גלון
86	ברוש מצוי	שפיה, בכניסה לשפייה מכיוון ואדי מילק.		85	25	7	1.2	הברוש המפורסם,נשתל 1921. ליד העץ שלט הסבר.העץ מת ב-1996 כנראה מסירידיום ודיפלודיה. מהיפים בארץ. לידו נשתל עץ חליפי	ישראל גלון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
538	ברוש מצוי	ת"א, גן מאיר במרכז הגן. מפוזרים בשטח הגן.	1942	60	20	4	0.78	שדרת עצים דלילי נוף במצב בינוני.	חיים גבריאל, חולון
546	ברוש מצוי	ת"א, דוד אלעזר 2 בקריה.		65	15	7	1.7	מצב העצים בינוני. מספר עצים במדרכה ובשטח פרטי חלקם הועתקו	חיים גבריאל, חולון
1149	ברוש מצוי	עמק השלום, (מתחת למושב עין העמק)	1936	69	15	2.5	1.8	נטעו ע"ש שני השומרים יואש זולר ויצחק קליצ'בסקי שנרצחו במאורעות תרצ"ו. נקרא רמת השניים או עמק השלום. בחוברת עץ עתיק עמ'22	עמיקם ריקלין,משה לוי
191	ברוש מצוי 'אופקי'	הזורע, דשא מרכזי ליד בית וילפרד	1940	65	25	10	2.4	ניטע ב- 1940 בין העצים הראשונים שנשתלו במשק.	אילנה מיכאלי, הזורע, יוסי קדוש
375	ברוש מצוי 'אופקי'	חדרה, רוטשילד 32 במדרכה		80	15	4	1.25	שני עצים מרשימים	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
288	ברוש מצוי 'אופקי'	יד נתן, בי"ס מנוף, שדרה לאורך המדרכה מהחאן		60	20	7	2.6	עצי הברוש הגדולים והיפים ביותר שראיתי בארץ	חיותה פועם, קבוץ עברון
259	ברוש מצוי 'אופקי'	עכו, "גן העיר" בוסתן אל האשה" בכניסה לעכו		100	18	8	1.58	עוד 2 ברושים גדולים קיימים באתר.	חיותה פועם, קבוץ עברון
625	ברוש מצוי 'צריפי'	דגניה א' (עץ המדינה)	1948	56	22	8	3.2	העץ נשתל בהקמת המדינה, לידו שלט	אפרת טייכנר, דגניה א
1243	ברוש מצוי 'צריפי'	מקוה ישראל, בואך שער כביש ירושלים	1889	116	14	7	1.5	פולקלור:נשתל ע"י הרצל בפגישתו עם הקיסר וילהלם גן ונוף יולי 1970 כרך כה'	ישראל גלון
87	ברוש מצוי ("ארז" הרצל)	ארזה, בית הבראה.	1898	106				גדם של עץ שכונה "ארז הרצל". ניטע ע"י הרצל ב- 1898, נכרת ב- 1915 בטעות נחשב לארז אך זוהה כברוש(תמונה 66) בביגר	ישראל גלון
725	ברכיכיטון אדרי	קבוצת שילר, ליד חדר האוכל		70	7	3	2.3	מצורפת תמונה. הועבר ב - 94. מצב העץ מצטיין	אילן טננבאום, קבוצת שילר
818	ברכיכיטון דו-גוני	מקווה ישראל, גן בוטני		70	9	6	1.6	מצב טוב	חיים גבריאל, חולון
1156	ברכיכיטון הסלעים	אורים, שדרה במרכז המשק		35	6	5	4.7	אחד הפרטים המרשימים בארץ, נפגע מטרקטור והשתקם. ממנו פוזרו צאצאים רבים במשק	ישראל גלון
1138	ברכיכיטון הסלעים	זכרון יעקב, רמת הנדיב, בגן לאחר הכניסה שביל ימני		40	7	6	2.8	חמישה עצים מפוזרים בגן, שונות במראה העץ והגזע	ישראל גלון
819	ברכיכיטון הסלעים	מקווה ישראל ,גן בוטני, חלקת ברכיכיטונים		65	7	8	4.2	שני פרטים מזרעים, קטן וענק (ה"שמן והרזה")	חיים גבריאל, חולון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
154	ברכיכיטון צפצפתי	אילנות, בצד צפון מערב, בקצה הצפוני ביותר		50	15	7	2.5	קבוצה של מספר עצים מרשימים. כנראה מקור זרעים איכותי	גלון ישראל/עדו רסיס קקל
762	ברכיכיטון צפצפתי	זכרון יעקב, רח׳ המיסדים, בית אהרונסון		80	14	5	1.6	מצב העץ טוב	אמיר שנהב
817	ברכיכיטון צפצפתי	מקווה ישראל ,גן בוטני	1931	74	7	8	3.1	מצב בינוני	חיים גבריאל, חולון
155	ברכיכיטון צפצפתי	מקווה ישראל, ליד מבנה ההנהלה		60	15	7	1.8	קבוצה של מספר עצים שונים בגודלם וצורתם. ניטעו עם הקמת ביה״ס מקווה.	ישראל גלון
813	גרוילאה חסונה	מקווה ישראל, גן הבוטני, ליד הדולב	1932	73	10	5	1.45	מראשוני הגרויליאות בארץ, מצבה ירוד	חיים גבריאל, חולון
1139	גרוילאה חסונה	פרדס חנה בנימינה (שדרה מרכזית, כביש 652)		55	15	7	1.9	שדרה מרשימה משולבת בעצי דקל. חלק גדול מהעצים מנוון ועובר גיזום וחידוש ע״י מע״צ	גלון ישראל/חיים טפר ברג קקל
1486	דולב מזרחי	בצת (נחל בצת) לאורך הנחל		100	20	9	3	לאורך הנחל פזורים עשרות עצי דולב עתיקים ומרשימים, זקופים ומוטים, חלקם עם פצעי שבר ורקבון	ישראל גלון
837	דולב מזרחי	דפנה, מזרחית לחדר האוכל הישן	1943	62	25	28	3.8	שדרה מרשימה, נפגעה מעט מקמחון הדולב	ניר רודה, דפנה
223	דולב מזרחי	עין חמד, סמוך לכביש ירושלים		150	25	12	1.1	העץ מייצג קבוצה של כ- 20 דולבים בגדלים שונים. ששה מהם מידותיהם דומות למייצג.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1166	דום מצרי	ערבה, עין עברונה		250	12			שמורת טבע של עצי דקל ,קצה תפוצה צפוני	ישראל גלון
418	דרקונית קנרית	גבעת ברנר - גן בית ישע.	1935	70	8	7	2.4	שני פרטים סמוכים , ביניהם שביל ישן, מרשים	משה אבן, גבעת ברנר
6	דרקונית קנרית	גבעת ברנר, בית מרגוע ישן (בית ישע)	1935	70	8	7	2.4	שני פרטים מרשימים, נטועים במירווח של כ- 2.5 מ׳. ניטעו ליד בית חולים של פצועי הבריגדה.	ישראל גלון, משה אבן, גבעת ברנר
142	דרקונית קנרית	זכרון יעקב, גני רמת הנדיב		50	3	3	1.4	שדרת עצים הפונות לכיוון מערב תצפית נוף.	ישראל גלון
140	דרקונית קנרית	עיינות, בי״ס חקלאי ליד האולם		60	7	5	2.1	שני פרטים מהמרשימים בארץ	דרור ניסן, נחשון
7	דרקונית קנרית	פתח תקוה, בי״ח בלינסון כניסה ראשית למחלקות		60	8	6	2.4	פרט מרשים ביותר ומסועף. ליד שני איקליפטוס לימוני ותיקים.	ישראל גלון
1	דרקונית קנרית	ת״א, צבי שפירא 4 (בית מגורים)		60	4	7		עץ מרשים ביותר	מנירום אהרון, ת״א
257	הרדוף הנחלים	ירושלים, בחצר בתי רטיסבון, רחביה		110	6	5	0.94	נמצא במצב טוב למרות שאינו מושקה. היה בית נזירות אנגלי	סגל יוסף, רמת אביב
1236	ושינגטוניה חוטית	חיפה,בלפור 12 ,מוזיאון המדע	1923	82	8	6	3.2	ניטע ב-1923 ע״י אלברט איינשטיין נשתל כשחנכו את הטכניון (הגיע לביקור בעקבות פתיחת האוניברסיטה העברית)	קולודני זיוה, אביגיל הלר
112	ושינגטוניה חוטית	נתניה, רח׳ זמבה	1860	145	26	2.5		ניטע ע״פ המסורת ע״י הרב עאבו ב- 1860.	שחף זאב, נתניה

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
1221	ושינגטוניה חוטית	עין שמר,בכניסה לקיבוץ (החצר הישנה)		70	25	2	1.6	שני עצים בכניסה לחצר ראשונים מסמלים עד היום את קיבוץ עין שמר "דקלים ושער אבן" שיר ידוע בעין שמר(כרטיס 608)	מרקם ניבי עין שמר
1122	ושינגטוניה חוטית	עפולה-כניסה דרום מזרחית שד' ארלוזורוב באי תנועה	1926	79	24	3	1.57	תוכנן ע"י האדריכל קופמן כציר מרכזי המוביל לתחנת רכבת בעפולה, סמל בעמק, 2-3 שורות של כ- 152 עצים	ישראל גלון
159	ושינגטוניה חוטית	שדה אליהו, שדרה מחוץ ליישוב כ- 100 מ' צפונית לכביש הכניסה (החווה הגרמנית)		60	22	4	1.2	השדרה ניטעה ע"י הטמפלרים שגרו בבית האדום בחווה הגרמנית.(בית וילנד הבית האדום 1930)	יורם אורן, טירת צבי
114	ושינגטוניה חוטית וחסונה	חולדה, יער הרצל חלק צפוני ומרכזי		70	22	2.5	1.8	שדרה מרשימה מממזרח למערב ומצפון לדרום בה כ- 100 עצים	גלון ישראל / עדו רסיס קקל
117	ושינגטוניה חוטית וחסונה	מקווה ישראל, שדרת הכניסה הצפונית הותיקה	1921	84	25	2.5	2.1	מהסמלים הבולטים של בית הספר מקווה ישראל, מרשימה מבחינה נופית. שני מיני ושינגטוניה ודקל קנרי	ישראל גלון
113	ושינגטוניה חוטית וחסונה	עתלית, מחלף, (בין הכביש המהיר לישן)	1911	94	20	4	1.4	הובאו לארץ ונשתלו ע"י אהרון אהרונסון בדרך הגישה המובילה לתחנת הנסיונות החקלאית שנוסדה ב-1911, 113 ו. חסונה ו-75 ו. חוטית.	ישראל גלון
1292	ושינגטוניה חסונה	בינימינה, רח' הגפן / דקל	1922	83	22	3	2.2	שדרה של כ-47 עצי שניטעה ע"י פיק"א ומאפיינת את מושבות הברון	ישראל גלון
1298	ושינגטוניה חסונה	זכרון יעקב, בית לנגה	1889	116	15	3	1.8	שתי שורות של 13 עצים בחזית צפונית ודרומית של המבנה'נטע כנראה ע"י מיכאל וניטה לנגה בתרע"ג-תרפ"ב	ישראל גלון
764	ושינגטוניה חסונה	זכרון יעקב, רח' המיסדים, בית אהרונסון		85	20		1.4	מצב מצויין	אמיר שנהב
376	ושינגטוניה חסונה	חדרה, גן המייסדים ברח' רוטשילד הבנים	1912	93	30	2	1.4	שתי שורות עצים, נזרעו ע"י אהרונסון כמשתלה לאיקלום עצי יער	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
1311	ושינגטוניה חסונה	רמת ישי, חאן תורכי		80	22	2.5	1.3	החאן קיים משנת 1749. במהלך שיקום ושימור בשנת 1996 בוצעה העתקת העץ מספר מטרים(תמונות אביגיל)	ישראל גלון
1293	ושינגטוניה חסונה	שפיה, במרכז הכפר	1926	75	20	2	1.6	שורה של 15 עצים משולבים בברוש מצוי,מתכננת ונוטעת לאה דויטש אגרונומית ילידת הונגריה,(גדעון שוץ)	ישראל גלון

חוברת סקר עצים בוגרים 1991 - 2005 (מיון ע״פ שם עברי של מין העץ)

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
103	ושינגטוניה חסונה	ת״א- סימטה פלונית באמצע		100	25	25	1.8	יתכן וניטע ע״י שפירא בונה הסימטה, יתכן והיה כבר ב-1915	פרנקו יעקב, נהריה
1296	ושינגטוניה חסונה	ת״א, רח׳ השפלה	1927	78	25	6	1.9	חמישה עצים מרשימים בכניסה ליריד המזרח לשעבר	ישראל גלון
542	ושינגטוניה חסונה	ת״א, שד׳ ירושלים 12 מול תיאטרון נגב לאורך השדרה	1917	88	20	4	1.25	ניטע ע״י המושל ג׳מאל פחה כדי להקנות ליפו אופי אירופי. פרטים בספרו של עופר רגב עמ׳ 71	חיים גבריאל, חולון
916	ושינגטוניה חסונה וחוטית	פרדס חנה, רח׳ הדקלים		67	25	2.5	1.9	שתי שורות של כ- 180-200 עצים, לאורך כ- 1.5 ק״מ, מרשים ובולט למרחוק	ישראל גלון
1478	זית אירופי	אבו גוש, כנסיית ארון הברית בחצר		80	8	8	2.5	קבוצת עצים מרשימה אולי גבעת קרית יערים המקראית?	ישראל גלון
1382	זית אירופי	באר שבע מכללה אקדמית להנדסה בנגב		700				מתוך משוב לגן חוברת 62. העץ הועתק לקמפוס ונתרם ע״י משפחת שמעון. העץ הועבר מאזור השרון . ויש עליו שלט על משמעותם של העצים במורשת הדורות	ישראל גלון
1310	זית אירופי	בית ג׳מאל, מינזר ליד בית שמש		200	9	8	9.42	העץ נמצא מאות מ׳ מהמינזר בואדי.מערבי למינזר(ליד ברושים). ע״פ הנזיר העץ בין מאות שנים	דוד בר, גנני צורעה
981	זית אירופי	בית גוברין,גן לאומי		100	6	5	4	זיתים עתיקים פזורים באתר	יגאל ספאחי - רשות הטבע והגנים
228	זית אירופי	בית לחם-מנזר מר אליאס, כביש ירושלים גילה		300	5	6	1.6	נמצא בתוך כרם זיתים סביב המנזר. כל עץ הוא יצירת אומנות. יש מקום להכריז עליו כגן לאומי.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
944	זית אירופי	גלבוע ??		400	5	4	3.2	מתבקש זיהוי מדוייק	כהנר שמעון(קצ׳ה), נוה איתן
1237	זית אירופי	חיפה,גן בנימין		75	8	6		מטע שהתקיים לפני הקמת העיר חיפה, נערכה העתקה ושתילה מחודשת של עצים בגלל הכנת מגרש חניה למתחם התיאטרון לא נקלטו טוב	קולודני זיוה, אביגיל הלר
1157	זית אירופי	ירושלים, גת שמנים, כנסיה בהר הזיתים		450	4	6	4.3	עצים קשישים ומרשימים, במורדות הר הזיתים, מופיעים באיורי וילסון. וברטלט (1836) סמל הכנסייה	ישראל גלון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייך בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
1025	זית אירופי	כרם מה"רל - שרידי מטע בכניסה ליישוב		150	8	7	4.4	עצים מרשימים ניכר שעברו גיזומים, גזע מרשים	אביגיל הלר
606	זית אירופי	מגל, בכל המשק		150	8	7	3.2	עצים עתיקים פזורים בחצר המשק	ישראל גלון
932	זית אירופי	מוצא-בית כנסת עתיק במרפסת		200	8	8	3.2		שוץ גדעון, באר-שבע
276	זית אירופי	עברון,שדות, בית הקברות של הקבוץ		200	10	10	3.7	זקוק לטיפול	חיותה פועם, קבוץ עברון
599	זית אירופי	עין גניינא, מעל מעין דיר חנא		500				עצים ותיקים	גרטמן יואב, יגור
1498	זית אירופי	ערערה, ליד בית משפחת סעיד מסעוד (האמל)		500	8	6	4.5		מסעוד מוראד, ערערה
1125	זית אירופי	פארק בריטניה,בין בית ניר ללוזית, שטח מרעה של בית ניר. שביל המתחיל בחניון שריגים		300	4		5	פרוייקט קק"ל 100 עצים.עץ מרשים עם גזע מיוחד, שביל העובר בגיא ליד עצי זית עתיקים דף הסבר מצורף	יואל דב אשקלון,(ריקלין עמיקם)
1033	זית אירופי	צובא, באתר האלון ליד בית קברות ישן		500	8	10	3.9	אפשר לטפס ולעמוד בתוך הגזע	נאמן כץ אפרת, שרייבר רות
1031	זית אירופי	רמת יוחנן,בחצר ביתו של יגר נבו		200	11	8	4.7	היה במקום לפני קום המשק	פלד רוני, רמת יוחנן
1032	זית אירופי	רמת יוחנן,מול "גיל רם" מכבסה		500	11	11	3.4	הועבר לפני 20 שנה עקב פיתוח	פלד רוני, רמת יוחנן, עוזי זבולון
218	זית אירופי	שואבה, כיכר כניסה למושב		200	7	8	2.6	חסרה קליפת העץ במספר מקומות. בתחתית הגזע המרכזי בחלל מותקן פנס. העץ מרשים מאוד. טיפול חיוני.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
583	זית אירופי	רמה - כביש כרמיאל צומת חנניה צומת שבע		500	7	5	10	גזע חלול, מצבו טוב. בתוך מטעי זיתים של הכפר רמה הרבה עצים עתיקים ומרשימים	אביגיל הלר, מזר שמואל קק"ל
1521	זית אירופי (זן בכותי)	חיפה , הפרסים 8, קבר חנום, אשת נכד הבאהולה		75	10	8	2.2	עץ בודד ובכותי , מיוחד מאוד	ישראל גלון
132	זקום מצרי	בקעת הירדן, ממזרח לכביש (19462/15212)		60	8	6	0.9	קבוצת עצים	עמיקם ריקלין, קק"ל
1171	חרוב מצוי	חוות חנניה,מול עין אל אסאד	1925	80	7	12	1.6	פרוייקט קק"ל 100 עצים, ניטע ע"י הרברט סמואל. מספר גזעים	עמיקם ריקלין
48	חרוב מצוי	חניתה, מרכז המשק בית נרקיס (זקנים)		200	25	20	2.8	העץ "הכי יפה בארץ" טבעי. נשמר בהקמת הקיבוץ.	קריב יעקב, חניתה
1213	חרוב מצוי	חרבת נצור		100	8	10	2.8	מספר גזעים	יוחנן מרגלית , קבוץ מענית

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
226	חרוב מצוי	ירושלים-יער ירושלים, כביש בית זית		150	7.5	17	1.2	שטח הצל שבעץ מגיע כמעט לרבע דונאם. העץ זקוק לטיפול אם כי נראה שהוא טופל בעבר.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1196	חרוב מצוי	ירושלים, חירבת סעדים		90	10	12	2.6	הרבה עצי חרוב מרשימים בשמורה	עמיקם ריקלין, קק״ל
206	חרוב מצוי	ירושלים, נחלאות ברח׳ אילת 28 /יוסף חיים 2 בחצר		500	20	12	6	נחשב לאחד משלושת העצים הותיקים בארץ. בעלי הבית משפחת פרידלנדר מודעים לחשיבותו ומטפלים בו.(גינהפרטית של שרה מגידור)	שרון חפר, יצחק יפה, רחובות
931	חרוב מצוי	כפר עציון- כניסה לבית ספר שדה		100	9	10	2.4	פלח ערבי נטע את העץ אולי במאה הקודמת	עמיחי סנדי, כפר עציון
1206	חרוב מצוי	מצר-מזרחית לקבוץ		100	10	10	3.2		יוחנן מרגלית , קבוץ מענית
235	חרוב מצוי	עין-כרם מנזר, בחזית בית הארוח	1859	146	10	10	1.9	לפי סיפורי הנזירות העץ נשתל עם יסוד הכנסיה לפני 140 שנה. יש עוד חרוב בקצה השני של הכנסיה.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1172	חרוב מצוי	עירון, ואדי כאפת, מתחת לעין סאלה, דרומית למשטרת עירון		700				???	עמיקם ריקלין, קק״ל
1198	חרוב מצוי	פארק בריטניה,רמת אבישור		100	6	10		פרוייקט קק״ל 100 עצים, עץ מרובה גזעים , מפה מצורפת(יתכן והתיבש)	דוב יואל, אשקלון, (עמיקם ריקלין)
49	חרוב מצוי	פקיעין, מערת שמעון בר יוחאי. נ.צ. 181264		300	8	18	2.7	המסורת מספרת שזה עץ החרוב ממנו אכלו ר׳ שמעון בר יוחאי ובנו אלעזר כשנחבאו מהרומאים.	אלון עזריה, בית השיטה, שמואל מזר (קק״ל)
917	חרוב מצוי	פרדס חנה, רח׳ החרובים לאורך כל הרחוב.		70	15	15	3.4	עצים ותיקים עם הרבה פצעים ורקבונות בגזע, מחיב שיקום	ישראל גלון
598	חרוב מצוי	קיסריה, מוזיאון ראלי משפחת רקאנטי		200	10	12	2.3	ארבעה עצים מרשימים	ישראל גלון
50	חרוב מצוי	קיסריה, קאנטרי קלוב מרכזי		80	10	10	2.8	הקאונטרי נבנה ושופץ מסביב לעץ. העץ מרובה גזעים,בקירבת בית ויש בו הרבה פצעים ורקבונות, מחייב טיפול לשימור.	ישראל גלון
46	חרוב מצוי	רגבים, אל חרובה בפסגת הגבעה		150	12	10	2.8	נמצא בפיסגת גבעת ״אל קריבה״ בקירבת מערות קבורה, מופיע במפות סקר בריטי משנת 1878. התחדש לאחר כריתה	מנרבי הלנה, רגבים, דני טל, מגל
1422	חרוב מצוי	רחובות , גבעת החרובים ליד גבעת הכלניות		100				מידע בחוברת - 90 שנה לרחובות	ישראל גלון

חוברת סקר עצים בוגרים 1991 - 2005 (מיון ע"פ שם עברי של מין העץ)

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייך בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
187	טכסודיון דו-טורי	הזורע, דשא מרכזי	1952	55	14	20	1.8	פרט מרשים במיוחד	אילנה מיכאלי, הזורע, יוסי קדוש
318	טכסודיון דו-טורי	כפר מסריק, החזית המזרחית של חדר האוכל		60	15	8	2.2	עץ מרשים ביותר (מצורפת תמונה). הובא שתיל בחצי פח מקבוץ העוגן וניטע בקרבת ברז מטפטף בדשא	יוסף בן-ערב, כפר מסריק
158	טכסודיון דו-טורי	כפר סבא, גן מנשה שייך למשפחת איזנברג נמצא סמוך לשכונה צפון מערבית	1935	70	14	12	3.5	פרט מרשים בגן מראשית המאה.	ישראל גלון
434	טכסודיון דו-טורי	עין החורש - ליד חדר אוכל		60	10	8	2.5	שתול בנזז קרקע כבדה. העץ במצב טוב.	גילי מגן, רז בן-שלום קבוץ העוגן
612	טרכיקרפוס פורטון	ראש פינה, גן הברון(בית פרופסר הר)	1887	118	8	1.5	1.6	הבית הוקם עבור פקידי הברון, נמסר ב-1929 לפרופסור הר	ישראל גלון/שמואל מזר/שמעון אלכסנדר
380	ינבוט לבן	חדרה, רוטשילד מול 46 ברחבה של יד לבנים (גן המייסדים)		85	15	18	3.6	עץ מרשים במדרכת אספלט	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
1145	ינבוט לבן	עמק חפר ,חוות הנוי		50	17	35	4.7	עץ מרשים, ענפיו נתמכו בשנת 1997 ע"י עמודי חשמל	גלון ישראל/חיים טפרברג קקל
1457	כוריזיה בקבוקית	עמק חפר חוות הנוי		50	8	8	4.4	הכוריזיה הראשונה בארץ, גזע בקבוקי מרשים. העץ עבר מילוי בביטון בפצע בתחתית הגזע ב-1998	ישראל גלון
1133	כמרופס נמוך	ירושלים, גבעת רם מרכז		55	4	3.7		עץ בודד באיזור הגן הבוטני לשעבר ליד הספריה, למטה יש שדרה מרשימה צעירה יותר	ישראל גלון
1466	כמרופס נמוך	עמק חפר, חוות הנוי	1961	45	5	6	1.2	אחד מהעצים הוותיקים והמרשימים באץ מעוצב על מספר גזעים. לפני מספר שנים הועתק אחד העצים	ישראל גלון
1230	לבנה רפואי	בקעת בית נטופה		200	15	20	2.5	עץ בודד בעמק נטופה לדעתי גיל מעל 200 שנה	קאסם פאלח רמת היב
515	לגונריית פטרסון	ת"א, גן הנביאים רח' יחזקאל מול 14.	1933	72	8	6	0.8	העץ גדל עקום בסמוך לפיקוס ענק, אין רקבונות.	חיים גבריאל, חולון
136	מגנוליה גדולת פרחים	הרצליה, גן הראשונים, רח' הנדיב 11	1926	79	7	5	0.9	הובאה ע"י ברוך ציז'יק מאמריקה התיכונה וניטעה בגן ב- 1926 (לקסיקון בוטני עמ' 288).	טל הררי, ירושלים
137	מגנוליה גדולת פרחים	כפר סבא, גן מנשה שייך למשפחת איזנברג נמצא סמוך לשכונה צפון מערבית	1935	70	9	8	1.2	פרט ותיק אך, מופיעים סימני יובש	ישראל גלון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
138	מגנוליה גדולת פרחים	מקווה ישראל, ליד חדר אוכל ובית המורים		70	8	7	1.2	לא נראית טוב, דומה למגנוליות בארץ	ישראל גלון
1134	מגנוליה גדולת פרחים	צריפין, חוות המטעים מ. החקלאות,ליד המשרד		60	15	8	2.5	עץ גדול מאוד במצב מנוון עם הרבה התיבשויות	ישראל גלון
1128	מורינגה רותמית	עין גדי		50	5	2.5		פרוייקט קק"ל 100 עצים, בר במקום	רונן הלמן (קקל)
1530	מילה סורית	ירושלים, גן הורדים ליד האגם		60	10	8	2.3	אחד הפרטים המרשימים בארץ. מרבים ממנו מייחורים.	ישראל גלון
10	מיש דרומי	זכרון יעקב, (מערת המיש)		200	18	10	2.2	עץ מרשים, נטוע בתוך מערה, בעל מספר גזעים ונוף חיצוני בולט.	ישראל גלון
2	מיש דרומי	יראון, מעל ללולים ליד בית קברות מערבי		200	15	20	3.2	העץ שכן בבית קברות של ישוב ערבי סליחה ונחשב כעץ קדוש. הגזע חלול למחצה ומחייב טיפול ומילוי.	באומהורן אמנון, יראון
1247	מיש דרומי	ירושלים,רחבת הר הבית		200	14	12	2.3	שני עצים דרומית לרחבת הר הבית, מחייבים טיפול,המוסלמים מיחסים תכונות מגיות לענפי המיש. גן ונוף כ"ז אוג'-ספט' 1973	חרמון נורית,גלון ישראל
11	מיש דרומי	מקווה ישראל, (גן בוטני)		65	15	10	2.3	מרובה גזעים,מותיקי העצים בגן הבוטני.	ישראל גלון
9	מיש דרומי	פקיעין, ליד המעין הישן (ר' יוסי)		200	12	10	2.5	שלושה עצים	גדעון שוץ, ב"ש, ד"ר נורית ליסובסקי, טכניון
720	מיש דרומי	קבוצת שילר, ליד בית של אילן טננבויום		70	9	7	2.4	העץ עבר גיזום להרמת הנוף	אילן טננבאום, קבוצת שילר
1265	מכנף נאה	פרדס חנה, בי"ס חקלאי, בחורשה משמאל לדשא		60	20	22	2.5	בחורשה מצד שמאל (מערב)	ישראל גלון
1258	נולינה מופשלת	פרדס חנה, בית ספר חקלאי , בצד מערב לאחר כניסה		60	7	2.5	בקבוקי	שני פרטים מרשימים , כנראה נשתלו בהקמת המקום	ישראל גלון
1255	נולינה מופשלת	רמת הכובש,ליד מועדון לחבר		60	3.3	2.5		קוטר הרגל 3 מ'	שני טלי
1257	נולינה מופשלת	שפיה, במרכז כפר הנוער ליד פרגולה		70	2.8	1.9	3.2	שני פרטים נאים ברחבת הפרגולה	ישראל גלון
631	סיגלון חד-עלים	דגניה א'. בית החינוך המשותף		85	23	20	3.3	מצבם טוב	אפרת טייכנר, דגניה א
372	סיגלון חד-עלים	חדרה, הגיבורים 47		80	10	10	1.75	עצים מתקופת אהרונסון צמוד לבנין. נגזם במשך שנים וגזעו מפוצל.	יחיאל מדור חיים, חדרה, חיים גבריאל
289	סיגלון חד-עלים	יד נתן, בי"ס מנוף, מדרום לשדרת הברושים		60	15	20	2.3	קבוצת עצים השתולים כה קרוב שמתקבלים מבחינת צמרת כעץ יחיד	חיותה פועם, קבוץ עברון
412	סיגלון חד-עלים	נס ציונה - אחוזת ראובן לרר.		100	12	9	4.5	קרקע כבדה, גזע רקוב. צריך לטפל בו.	עמוס רוזנטל, מכבים

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
1465	סינקרפיה עירנית	עמק חפר, חוות הנוי	1961	45	18	2.5	2.3	אחד מהעצים המרשימים בארץ. פרטים נוספים באילנות. עץ צר וזקוף. יש קושי בריבוי.	ישראל גלון
790	סינקרפיה ערנית	אילנות, במרכז הגן		60	15	6	2.1	שני פרטים במצב טוב, הגזע מרשים	חיים גבריאל, חולון
1137	סיסם הודי	רופין, מדרשת רופין (בנין מרכזי)		60	25	18	3.4	הסיסם המרשים בארץ, בשנת 2003 נגזם בגובה (הושחת), עקב נפילת ענפים, מתחדש	ישראל גלון
416	ער אציל	גבעת ברנר - בתי סוכנות מאחורי בנין הסורגות	1935	70	15	10	1.5	בשולי המדשאה. לא מטופל. נראה טוב.	משה אבן, גבעת ברנר
146	ער אציל	ירושלים, בית טיכו.		65	12	12		שיח גדול או עץ רב גזעים, מרשים ביופיו.	ישראל גלון
145	ער אציל	ירושלים, הר הצופים מדרום לבית הקברות האנגלי		90	10	8	1.8	סמוך לבית הקברות האנגלי . מרשים במימדיו ונופו.	ישראל גלון
174	פיטולקה דו-ביתית	מקווה ישראל, בגן הבוטני		65	8	10	3.4	שני פרטים, אחד ליד חדר אוכל והשני בגן הבוטני	ישראל גלון
1148	פיטולקה דו-ביתית	רמלה (גן מרכזי משוקם ליד השוק)		55	8	12		בוצע שיקום של הגן ב-1997,העץ מחייב שיקום	ישראל גלון
399	פיטולקה דו-ביתית	רשל"צ - בגן העיר.		115	22	16	3.5	משולט ע"י העירייה, מצבו מצויין, מרשים	עמוס רוזנטל, מכבים
989	פיטוספורום גלוני	בנימינה, גן יד לבנים רח' המייסדים		80	8	9	0.4	פרט גדול ומרשים	ישראל גלון
414	פיטוספורום גלוני	גבעת ברנר -גן ישע	1935	70	6	10	1.2	גדל במדשאה. מצבו טוב.	משה אבן, גבעת ברנר
1518	פיטוספורום גלוני	חיפה, הפרסים 10, משרדי הבאהים לשעבר		75	2.5	2.5	0.9	עץ קטן של פיטוספורום שמור בגינה	ישראל גלון
1039	פיקוס בנגלי	אפיקים-ליד ציר הכניסה לקבוץ ליד האולפן		65	10	25	6.1	נשתל בראשית הקבוץ הועתק ממקומו	אופיר דנאי ,אפיקים
928	פיקוס בנגלי	בית חנן-ה"אחוזה" - גן אברוף	1928	77	12	10	3.2	המקום היה פרדס של פולונסקי מ- 1928	לוינסון בת-שבע, גן שורק
632	פיקוס בנגלי	דגניה א'. בית החינוך המשותף		65	17	26	2.2	מצב מצוין	אפרת טייכנר, גבאי אהרון
75	פיקוס בנגלי	מקווה ישראל, צפונית לבית הכנסת	1888	117	17	40	4.5	עץ מרשים רב גזעים מראשית הגננות במקווה ובארץ. קיים שילוט ליד בעץ. שטחו כ-1ד' (גן ונוף נ"ז(ו),ובעבודה של רותי ואפרת)	ישראל גלון, אביבה שורץ, מקווה ישראל
431	פיקוס בנגלי	עין החורש - על דשא החתונות.		60	15	20	2	מספר פרטים במצב טוב.	גילי מגן, רז בן-שלום קבוץ העוגן
282	פיקוס בנגלי	עכו, יד נתן,בי"ס מנוף		150	14	25	3.85	מרשים - נשתל בשולי מזרקה מרכזית בחצר.(חאן תורכי עתיק) שורשיו נמצאו בקירות הבניין ב- 1988	חיותה פועם, קבוץ עברון, איתן רוזנברג

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
974	פיקוס בנגלי	פתח תקוה,נוה עוז , מזרחית לרחוב הניצנים		60	9	20	4.2	במקום היה בית קברות, הקברים פונו,התנהל מאבק של תושבי השכונה להצלת העץ בתהליך הפיתוח	עמנואל מנדס , פ"ת
929	פיקוס השדרות	בית חנן מול גן האחוזה פרדס קירנשנברג	1928	77	16	12	4.3	קבוצה של 3 עצים בשטח פרטי מרשים ביותר (בעבודה של רותי ואפרת)	ישראל גלון
460	פיקוס השדרות	ביתן אהרון, שדרה מול בית הראשונים.		60	25	20	4.1	שדרה מרשימה במושב עשרות עצים.	גילי מגן, רז בן-שלום קבוץ העוגן
425	פיקוס השדרות	גבעת ברנר - שדרה מרכזית .	1937	68	20	18	22	עצים מתקופת אהרונסון, דוד קסטן הגנן הראשון עסק בנטיעה	רוני נווה, גבעת ברנר
1528	פיקוס השדרות	גבעת השלושה, בצומת מול, גן אירועים "גן הפיקוס"		70	23	25	2.2	עצי פיקוס מרשימים בתוך מבנה ובגן אירועים סמוך. בולטים למרחק כגוש ירוק	ישראל גלון
199	פיקוס השדרות	הזורע	1940	65	15	18	2.8	שריד לשדרת עצים בכניסה ליישוב משנת 1940. השתילים מיחורים.	אילנה מיכאלי, הזורע, יוסי קדוש
594	פיקוס השדרות	הרצליה, רח' אלטרמן במשתלת "הפיקוס"		70	25	30	7.5	העצים ממש בתוך מבנה המשתלה, ללא פגיעה	יגאל אובשני, הרצליה
77	פיקוס השדרות	כפר מסריק, במרכז הקיבוץ - "ספסל הבטלנים"	1941	64	15	15	3.20	ניטע ב- 10/41 יחד עם שדרת עצים שחצתה את היישוב. השדרה חוסלה ב- 1945 עקב כנימות עלה והעץ התחדש	בן-ערב יוסף, כפר מסריק
815	פיקוס השדרות	מקווה ישראל, גן הבוטני, שדרת פיקוסים	1930	75	18	15	5.9	שורת עצים המהווה את מסגרת הגן בצד מערב, דוללה בשנת 2004 כחלק משיקום הגן	חיים גבריאל, חולון
601	פיקוס השדרות	נצרת ,המעיין		80	18	12	3.2	עבר גיזום לאחר שיקום הגן	ישראל גלון (פאוזי)
1495	פיקוס השדרות	עיינות , כביש הכניסה לבית הספר		60	24	18	2.4	שדרה מרשימה של כ-30 עצים בנטיעה צפופה למדי	גלון ישראל / עדו רסיס קק"ל
610	פיקוס השדרות	עין שמר, שדרה בכניסה לקבוץ	1933	72	12	10	2.8	העצים נטעו כאשר עדיין לא היו מים, הם הושקו בחביות במים מכורכר, העצים קפאו ב-1950 מה שרואים אלו התחדשויות - מרשים	ישראל גלון
258	פיקוס השדרות	עכו העתיקה בכניסה לעיר מול מגרש החניה, בוסתן אל האשה		100	18	16	4.5	העץ הגדול ביותר מתוך 8 עצי פיקוס השדרות ששתולים בתוך הגן.	חיותה פועם, קבוץ עברון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
1386	פיקוס השדרות	עכו, חוות הניסיונות, גליל מערבי	1932	73	20	10	2.5	שדרה של 75 עצים כפול שתי שורות . מרווח של 4-8 מטר בין העצים, אורך השדרה כ-380 מטר. המנדט הבריטי הקים וניהל את החווה, יש תצלום של החווה מ-1934. העצים נפגעו בקרה של 1950.	ישראל גלון ואביגיל הלר
918	פיקוס השדרות	פרדס חנה, רח' החרובים לאורך הרחוב		60	14	20	5.6	עצים מרשימים, נטועים בין עצי החרוב	ישראל גלון
706	פיקוס השדרות	רחובות, מכון ויצמן, השד' בכניסה הדרומית		65	30	22	4	שדרה מרשימה של 20 עצים , מצבם מצטיין	יוחנן זוסמן, רחובות
1250	פיקוס השדרות	רמת יוחנן, בכניסה לחדרי סיעוד	1936	70	20	28	3.4	ניטע כשדרת כניסה לקיבוץ. יש מחלוקת על השטח לצרכי הרחבת בית הסיעוד-"עץ המחלוקת"(תכתובת המלחמה בכרטיס)	פלד רוני, רמת יוחנן
80	פיקוס השדרות	שדה אליהו, חורשה במרכז המשק		60	20	32	2.7	חורשה של מיני פיקוסים מרשימים ביופיים (כולל פיקוס בנגלי), עם הרבה שורשי תמך.מקור השתילים ממקוה ישראל	ישראל גלון
942	פיקוס השדרות	שדה אליהו, שרידי חווה גרמנית (19911/20556)	1930	75	12	30	2.7	ניטע ע"י הטמפלרים ב 1930, בית וילנד-הבית האדום	ישראל גלון
543	פיקוס השדרות	ת"א, שד' ירושלים 12 מול תיאטרון נגב לאורך השדרה	1916	89	20	12	2.2	שדרת עצים. מצבם טוב עם פצעים יבשים לאורך הגזע והזרועות.,שדרה של 363 עצים נטעו ב-1916 בהנחיית שליט יפו חסן בק	חיים גבריאל, חולון
492	פיקוס השדרות	ת"א, שד' רוטשילד 121, פינת רח' מלצ'ט.	1930	75	12	8	3.3	עצים במצב מצוין, שדרה של 162 עצים מהרצל עד הבימה כ- 1700 מ'.	חיים גבריאל, חולון
1202	פיקוס השקמה	אור יהודה, שכונה דרום מזרחית בכביש חבור לצ' בית דגן		100	8	12	4.9	נמצא בשכונה חדשה ,באזור בנייה וכביש. הקבלן דרש להעתיקו כדי להכין כביש ישר. נתנו הוראות העתקה ע"י פקיד היערות. הפרוייקט החל ב-2003, העץ הועתק ב- 2004	גולרינג יורם, קק"ל
70	פיקוס השקמה	אזור, אתר השקמה		400	8	10	5.65	עץ גדול באתר ארכיאולוגי המוכר כאתר השקמה. (טבע ואתרים על ספ ביתך).	ישראל גלון
338	פיקוס השקמה	אכזיב-מול פארק אכזיב , בחניה,מול מועדון הים התיכון		100	20	17	4.3	קרוב לחוף ים, אך מוגן ובולט בנוכחותו , מצל במגרש חניה מצבו טוב.	אביגיל הלר
1006	פיקוס השקמה	אשקלון -אשדוד - 500 מ' לפני צומת ניצנים		250	12	9		חורשה	ישראל גלון
52	פיקוס השקמה	אשקלון, בית חולים ברזילי		100	9	9		קבוצת עצים. במקום היה יישוב ערבי קדום והעצים נשמרו כקדושים.	ורדי שאול, אשקלון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
53	פיקוס השקמה	אשקלון, רחוב ראשי צמוד למבנה קופ"ח (ליד תחנה מרכזית)		100	14	12	3.2	עץ צמוד למבנה. התחשבות בעץ בזמן הבנייה הגנה ע"י פרגולה.	ישראל גלון
1005	פיקוס השקמה	אשקלון,מערבית לכביש - ליד פרי-אור		250	10	8		קבוצת עצים בולטת בנוף	ישראל גלון
390	פיקוס השקמה	בית דגן על כביש ת"א רמלה, מזרחה לצומת בית דגן, סמוך לקריה החקלאית		100	10	12		לא מושקה. מצבו טוב. לא מטופל	ישראל גלון
1064	פיקוס השקמה	גן שמואל,בית קברות		600	10	4	4	מצב הגזע המרכזי רקוב ויבש	ניצן טל, גן שמואל
1313	פיקוס השקמה	גני יהודה, משפחת פלץ יוחנן		200	9	8	3.1	ספור אישי מרתק על יוחנן פלץ שבשנת 1949 נלחם מתחת לעץ ומאז שם עינו על העץ, רכש את השטח ובנה ביתו במקום.	ישראל גלון
83	פיקוס השקמה	געש, כביש ראשי ממזרח למשק,ליד הגולף		400	18	22	3.7	עץ סחוף רוח, מרשים בצורתו הפיסולית בצורת "דגל".	גלון ישראל/עדו רסיס קקל
937	פיקוס השקמה	חולון- בי"ס אלומים -רח' חזית 5		100	15	12	4.3	בריא ומוצלח	גבאי יהודה, חולון
921	פיקוס השקמה	חולון,איזור תעשיה חדש רח' החופר מול 28 בית אגד		100	14	22	2.4	העץ נשמר במהלך הפיתוח	ישראל גלון
934	פיקוס השקמה	יפו-שד' ירושלים 150 כניסה ג'		150	9	12	2.5	מול רח' דב ממזריץ 36	פרנקו יעקב, נהריה
1289	פיקוס השקמה	מסמיעה,(צומת ראם) ליד הצומת בצד מערב		300	9	8	3.2	עץ מרשים בצד הדרך. תהליך הפיתוח נעצר עקב מניעת קקל לגזום את העץ	צביקה אבני/ישראל גלון
965	פיקוס השקמה	נהריה - סוקולוב 22		100	6	13	5.1	מאמר בספרות-עצי שקמה בנהריה (עץ 5)	בר-און עלי, נהריה
968	פיקוס השקמה	נהריה - פינת רח' בן-גאון ויצחק שדה		100	8	15	5.1	חומר במאמר - עצי שקמה בנהריה (עץ 3)	אביגיל הלר
967	פיקוס השקמה	נהריה - רח' יצחק שדה בית צפוני ביותר		100	10	15	4.9	חומר במאמר -עצי שקמה בנהריה. (עץ 6)	אביגיל הלר
268	פיקוס השקמה	נהריה, בלב השכ' הדרומיות, חלקה 17		100	7	15	6	נמצא כרגע במרכז אתר בנייה. יש להצילו,חומר במאמר עצי שקמה בנהריה	חיותה פועם, קבוץ עברון
267	פיקוס השקמה	נהריה, על אי תנועה בכביש, שכ' כצנלסון		200	9	12	5.4	צמיחה חזקה מצד אחד של הגזע. חלל ושבר מוחלט של הקליפה מו הצד השני,חומר במאמר עצי שקמה בנהריה	חיותה פועם, קבוץ עברון
924	פיקוס השקמה	נטעים / גן שורק, צומת		100	10	10	3.2	שלשה עצים, בולטים בנוף	לוינסון בת-שבע, גן שורק
353	פיקוס השקמה	נתניה, רח' מינץ ליד מגן דוד אדום(אום חאלד)		500	8	12	8	ראשית נתניה(אום חאלד), מתואר ביומן - ספר מסעות יהודית מונטיפיורי. עץ מרשים מחייב שילוט והסבר על ההיסטוריה של המקום	ישראל גלון/ עמיקם ריקלין/שחף זאב..
71	פיקוס השקמה	עיינות, מול הכניסה לבית ספר חקלאי		100	12	15	3.2	שמורת שקמים ותיקה ומשולטת(טבע ואתרים על סף ביתך).	ישראל גלון
925	פיקוס השקמה	עין הקורא צומת (דרום מערב לצומת)		100	15	20		נמצא בפרדס פרטי, מיועד לבנייה	לוינסון בת-שבע, גן שורק

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
261	פיקוס השקמה	עכו-הגן הבהאי, צפונית לעכו, כניסה מהכביש הראשי		150	12	20	6	פצעים ורקבונות בכל גדם של ענף שבור. השלד חזק. קוטר צלקות עד 50 ס״מ ויותר	חיותה פועם, קבוץ עברון
957	פיקוס השקמה	פלמחים - בסיס ח״א רחבת כניסה הסעות		100	8	20	5.7	בעל 8 גזעים. מרשים, שריד לשקמים שהיו מקום מגורים	אביגיל הלר
955	פיקוס השקמה	פלמחים (קבוץ)- תחנת האוטובוס		100	10	10	2.2		אביגיל הלר
1276	פיקוס השקמה	צורן,רח׳ השקמה פינת רח׳ אילנות		200	10	12	4.2	עץ מרשים ברחוב נמצא באחריות המועצה	מורן גבעון, צורן
1111	פיקוס השקמה	קרית אונו-פארק אונו החדשה		100	9	8	3.2		סלע יחזקאל, קרית אונו
586	פיקוס השקמה	קרית גת-תל עירני מול מפעל יסכור		100	15	12	2.5	מצבם לא טוב. לידם פיקוס התאנה ואשל הפרקים	ניסים כהן ,שדה משה
1007	פיקוס השקמה	קרית מלאכי - צומת עזריקם		200	12	14	4.7		ישראל גלון
1290	פיקוס השקמה	ראשון לציון, בית הקברות, אנדרטת השקמה		100	12	9	2.4	אנדרטה לשקמה שמתחתיה הוקמה ראשון ב-1889,מתוך שידור רדיו של דודו דיין	דודו דיין, ישראל גלון
406	פיקוס השקמה	רמלה - עץ רחוב, א.ס. לו מול מס׳ 33.		100	15	18	3	מצבו בינוני - יש צורך לטפל בעץ.	עמוס רוזנטל, מכבים
407	פיקוס השקמה	רמלה - פארק עופר, רח׳ ההסתדרות.		150	15	15	4.5	קרקע חמרה קלה, לא מושקה. יש רקבונות. צריך לטפל בעץ.	עמוס רוזנטל, מכבים
933	פיקוס השקמה	ת״א-רש״י 65 (חצר אחורית)		150	8	10	2.4	מכוסה וחנוק ע״י בוגנויליאה	פרנקו יעקב, נהריה
58	פיקוס השקמה	ת״א, גן יעקב (ליד הבימה, היכל התרבות)		200	10	15	3.8	ריכוז של שלשה עצים ותיקים, המהווים אטרקציה. נמצאים בחלל מוגן (פטיו) בשנת 1995 עברו שיקום. העצים נשמרו בהקמת הגן בזכות מנהל הגנים בת״א אברהם קרוון	חיים גבריאל, חולון
1333	פיקוס השקמה	ת״א, מוזיאון הארץ, רח׳ דרך חיפה		70	10	8	1.9	עצי שקמה ותיקים במוזיאון ובסביבתו כביש דרך חיפה	חיים גבריאל. חולון
63	פיקוס השקמה	ת״א, צומת חולון צמוד לגשר ברח׳ בן צבי (במדשאה)		80	12	12	3.9	העץ מטופל ע״י עירית חולון, מואר בתאורת לילה, מחייב טיפול למניעת רקבונות.	חיים גבריאל, חולון
66	פיקוס השקמה	ת״א, רח׳ בן צבי צומת הרצל		75	10	5	מספר גזעים	העץ הועתק בשנת 1991 עקב סלילת כביש ולכן נופו צומצם.	חיים גבריאל, חולון
61	פיקוס השקמה	ת״א, רח׳ המלך ג׳ורג 38 באי תנועה		100	12	15	3	קבוצה של שישה עצים בעלי ממדים דומים. העצים עם מעט רקבונות טופלו בשנת 1993.	חיים גבריאל, חולון
62	פיקוס השקמה	ת״א, רח׳ הרב מקוטוב 1 בשטח ריק		100	16	16	6.2	העץ נגזם כל שנה. חצי מהגזע חלול.	חיים גבריאל, חולון
509	פיקוס השקמה	ת״א, רח׳ מאזה מס׳ 59 בחצר בית משותף בעורף		500	20	26	3.5	העץ במצב מצויין, מרשים מאוד.מופיע ברשימת עצים מוגנים ברשות יש שלט.	חיים גבריאל, חולון
60	פיקוס השקמה	ת״א, רח׳ מנדלי 4 בחזית הגנון		200	12	15	2.5	עץ מרשים ובולט	מנירום אהרון, ת״א
487	פיקוס השקמה	ת״א, רח׳ רוטשילד 73 פינת מאז״ה.	1930	75	8	8	1.8-3	שדרה של 14 עצים . העצים במצב בינוני.	חיים גבריאל, חולון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
200	פיקוס השקמה	ת״א, שד׳ ירושלים 198 (גן השקמה)		200	15	23	7	העץ מהווה אלמנט פיסולי בגן שוקם ע״י מילוי בפוליאוריטן ותמיכה בכבלי פלדה	חיים גבריאל, חולון
1269	פיקוס השקמה	תל-מונד,רח׳ השקמה		100	20	30	6.3	האזור כונה ״גן עדן״ ע״י ילדי תל-מונד, מקום טיול ובילוי. קיים תיעוד וצילומים ישנים	לוריה נעמה,בית שערים
335	פיקוס חלודי	גניגר, מערב בית בטחוני, 2 קומות		60	20	10	2.3	כ-20 שנה היה דשא תחתיו . כתוצאה קבל הרבה מים וענפיו נשברו. כשהפסיקו לגדל הדשא התופעה פחתה	עפרה אפרת, גניגר
1519	פיקוס מעוקם	חיפה, הפרסים 10, משרדי הבאהים לשעבר		75	28	30	5.5	עץ מרשים, גזע מרשים עם הרבה שורשי תמך. בגבול הדרומי של הגינה ליד בננה אדומה	ישראל גלון
1522	פיקוס מעוקם	חיפה, הפרסים 8, קבר חנום, אשת נכד הבאהולה		75	25	30	3.2	עץ מרשים, עלווה ירוקה, יש שורשי אויר	ישראל גלון
1242	פיקוס מעוקם	חיפה,מוזיאון למדע	1925	80	11	15	3.5		קולודני זיוה, חיפה, אביגיל הלר
1248	פיקוס מעוקם	רמת יוחנן,במרכז דשא אירועים בקיבוץ	1936	69	20	נגזם	2.4	ניטע כשדרת כניסה עם פיקוס השדרה,שרד שלג,לאחר תקיפת פטריה נגזם על 3 גזעים	פלד רוני- רמת יוחנן
417	פיקוס קדוש	גבעת ברנר - גן בית ישע, מדשאה דרומית	1935	70	20	30	4.6	הביאו שתילים ממקוה ישראל	משה אבן, גבעת ברנר
81	פיקוס קדוש	גבעת ברנר, מדרום לבית מרגוע ישן (גן בית ישע) בקצה המדשאה	1935	70	18	20	3	ניטע ליד בית החולים של הבריגדה ואח״כ שימש כבית מרגוע. עבר גיזום לצימצום הנוף והתחדש.	גנדלמן זיו, קבוץ גת, משה אבן גבעת ברנר
1385	פיקוס קדוש	ת״א, שדרות נורדאו	1929	76	20	15	3.1	חמישים וחמישה עצים בין רחוב אבן גבירול לרחוב הירקון	חיים גבריאל, חולון
1527	פלומריה מחודדת	חיפה, הפרסים 7, בית המסטר נכד הבאהולה		70	3	4	0.7	שני עצים מרשימים בכניסה לבית (גינה אורגנית)	ישראל גלון
149	פלפלון בכות	מזכרת בתיה, גן אברה, רוטשילד 17		100	25	20	3	גבול מגרש ליד משפחת בר-טור סמוך לרפת ישנה.	הלוי שרה, מזכרת בתיה
611	פלפלון בכות	ראש פינה, גן הברון	1884	121	9	8	1.5	יש הרבה רקבונות בגזע	ישראל גלון
713	פלפלון דמוי אלה	רחובות, מכון ויצמן, גן בית ויצמן		60	8	10	1.5	עץ מרשים במצב מצויין	יוחנן זוסמן, רחובות
803	פנדנוס תועלתי	מקווה ישראל, גן הבוטני ליד מחסן כלים	1932	73	3	4	0.66	מצב העץ לא טוב	חיים גבריאל, חולון
1164	פנדנוס תועלתי	רחובות, מכון ויצמן ליד הקפיטריה		50	8	10	1.4	עץ מרשים, מהיפים בארץ, עם שורשי תמך	ישראל גלון
1462	פנסית דו נוצתית	עמק חפר, חוות הנוי	1961	45	8	8	1.5	עץ הפנסית הראשון בארץ. ממנו הופצו זרעים רבים	ישראל גלון

<u>חוברת סקר עצים בוגרים 1991 - 2005 (מיון ע״פ שם עברי של מין העץ)</u>

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
753	פתילת המדבר הגדולה (תפוח סדום)	עין גדי, בין גן הילדים לבית שליטא	1970	35	8	10	0.5	מצב מצטיין, יש ענפים מתייבשים. 2 גזעים כ״א 0.5 מ׳ היקף הגזע	צוות הנוי, עין גדי
1060	צאלון נאה	אפיקים,ליד המרפאה הישנה שליד חדר האוכל		60	10	10	2.5	נשתל ע״י עליזה ברייזמן ממקימות היישוב.	אופיר דנאי ,אפיקים
1507	צאלון נאה	חיפה, גן הבאהים מדרום למקדש		70	8	9	2.4	שלושה עצים ותיקים מאוד ששרדו למרות האקלים. סימני הזמן ניכרים על העצים	ישראל גלון
1515	צאלון נאה	חיפה, הפרסים 10, משרדי הבאהים לשעבר		75	7	9	2.8	עץ ותיק ומרשים בחזית המבנה	ישראל גלון
491	צאלון נאה	ת״א, שד׳ רוטשילד מס׳ 95 פינת רח׳ שינקין	1932	73	6	11	2.6	עצים במצב בינוני עם רקבונות על הגזע.	חיים גבריאל, חולון
1004	צאלון נאה	ת״א,הירקון 70 - מאחורי בית ישן		70	8	10	2.2	עץ בודד	מינץ דפנה, ת״א
1136	צפצפה מכסיפה	הגושרים , ליד הנחל של בית הארחה		50	22	5	1.8	קבוצת עצים מרשימה באזור הנחל ליד בית הארחה,חלק פגועים מקפנודיס	ישראל גלון
1165	צפצפה מכסיפה	רמת הגולן, בניאס		60	25	6	2.1	יש גם צפצפה שחורה, חלק גדול נכרת עקב קפנודיס ונשתלו עצים חדשים בשנת 2002	ישראל גלון
1531	צפצפת הפרת	ת״א, גני יהושע בכניסה לגן הסלעים		60	10	15	2.1	עצים בעלי גזע פיסולי רבוץ. בפארק פזורים עצים רבים	ישראל גלון
262	קזוארינה דקיקה	עכו-הגן הבאהי, צפונית לעכו, כניסה שלישית מהכביש		150	21	12	2.1	עדיין לא זוהה המין הנפוץ בארץ	חיותה פועם, קבוץ עברון
147	קטלב מצוי	חניתה, בכניסה למשק-בית מרגוע		60	15	15	2.1	המשך טבעי של שביל קטלבים שנשמר במהלך הפיתוח.	קריב יעקב, חניתה
148	קטלב מצוי	ירושלים, הר הצופים,במרכז בית הקברות האנגלי		90	8	14	1.4	עץ מרשים ביותר ומרובה גזעים.	ישראל גלון
1092	קיגלה מצויה	חדרה,תחנת רכבת חדרה מערב - בכניסה לחניה		70	20	20	2	עץ ותיק ומרשים בכניסה לתחנה. בשנת 1996 שמו רשת למניעת נפילת פירות על הנוסעים.	ניצן טל, גן שמואל
179	קינמון קמפור	מקווה ישראל, גן בוטני		55	14	16	2.1	מהותיקים והמרשימים בעצים בארץ.	ישראל גלון
1520	רימון מצוי	חיפה, הפרסים 10, משרדי הבאהים לשעבר		75	2.5	3	1.1	עץ זקן קטן, הנוף שולי אך הגזע מרשים	ישראל גלון
1115	שיזף מצוי	ביתן אהרון-בית הראשונים בכניסה למושב		90	5	7			עמייעל גרליק ,כפר הרו״אה
910	שיזף מצוי	בן-שמן יער חדיד		150	8	23	4.2	ליד מיחלף בן שמן חבורת שיזפים ביניהם אחד גדול.מטופל ע״י קקל קיים חניון מתחת לעץ. בחוברת עץ עתיק עמ׳ 34	ד״ר עמי זהבי, קק״ל
1396	שיזף מצוי	ג׳לג׳וליה , בית קברות ליד כביש 444		80				עץ שיזף עתיק ליד קבר השייח׳ שאמס א-דין	עמית מנדלסון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ')	קוטר הנוף (מ')	היקף גזע-מ'	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו"ח
32	שיזף מצוי	העוגן		100	10	8	3.8	היה בעבר בית קברות מוסלמי עתיק. נוף דליל, רקבונות וחורים בגזע. חסר פרטים וצילום.	היידן יצחק, מי עמי, דב רוטשילד, העוגן
1348	שיזף מצוי	הרצליה, סמוך לכלבייה		85				באר המים של הכפר ג'ליל אל-קיבליה (במפה מנדטורית משנת 1938)	עמית מנדלסון
1484	שיזף מצוי	ורד הגליל		100				עץ שיזף גדול מימדים ויחודי, שווה ביקור	מירן דני, יסוד המעלה
160	שיזף מצוי	טירת צבי, בגן צבי פעוטון טובה ובבתי ילדים		60	9	7	3.2	עצים ותיקים שהיו במקום לפני הקמת המשק ונשמרו. יש גירסה שנשתלו בהקמת המשק.	יורם אורן, טירת צבי
38	שיזף מצוי	כפל חרס, ליד אריאל א-נבי יושע, בתוך הכפר		400	8	15	4.2	שלושה גזעים שוכבים,המקום נחשב במסורת כקברו של יהושע בן-נון. ליד הקבר עצמו עץ אלה א"י.	גלון ישראל (סקר רתם)
275	שיזף מצוי	כפר מזרעה, משפ' עבד האדי, רח' ראשי		200	12	9	3	כלוא בין הבתים. מצבו בינוני פצעים בגזע	חיותה פועם, קבוץ עברון
274	שיזף מצוי	כפר מזרעה, רחוב ראשי, משפ' עבד האדי		200	15	17	6.8	משמש לבעל הבית כמחסן לכלי עבודה וצנורות, הבטיח לסלק הכל. פצעי שבר	חיותה פועם, קבוץ עברון
1030	שיזף מצוי	כפר מרר, במרכז הכפר		70	11	18	3.1		עמיקם ריקלין, קק"ל
271	שיזף מצוי	כפר רבסייה (חירבה), מצפון לכפר דנון		200	12	22	2.5	השיזף נוטה לגדול כשיח, לעץ זה יש ארבעה גזעים וכולם יוצאים מהקרקע	חיותה פועם, קבוץ עברון
217	שיזף מצוי	מבוא חורון, בלב שדה סמוך לכביש.		80	8	14	1.2	סמוך לכביש לטרון-רמלה. עץ פיסולי מושך את העין. ראוי לשמרו.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
34	שיזף מצוי	נתניה, (ליד אולפן בן יהודה)		200				העץ סימן את גבול נחלתו של סמיר אפנדי בעל הקרקעות באיזור.	שחף זאב, נתניה
33	שיזף מצוי	נתניה, פארק האלונים (נאות עמליה)		130				העץ מחייב שיקום. מופיע במפה טופוקדסטורית.	שחף זאב, נתניה, עמית מנדלסון
1008	שיזף מצוי	עד הלום - צומת - ליד פסי הרכבת		100	12	16		עץ בודד בעל מספר גזעים	ישראל גלון
969	שיזף מצוי	עין-יהב - משפחת לובינגר		100				דווח ע"י הבת של לובינגר,משק 23., העץ בשטח חקלאי	ישראל גלון
37	שיזף מצוי	עין החורש, (קרוב למוסך של הקיבוץ)		500	10	25		העץ קדם ליישוב. נסיונות הכרזה על העץ כאתר לשימור נכשלו. העץ בסכנת הכחדה. דיווח בחדשות הכפר 24/3/04 על שלט והכרזה כעץ מוגן.	ויסוצקי ורדה, עין החורש, גילי מגן רז בן-שלום , העוגן

חוברת סקר עצים בוגרים 1991 - 2005 (מיון ע״פ שם עברי של מין העץ)

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
36	שיזף מצוי	עין חצבה, ליד מעין חציבה, (עיר אובות)נ.צ. 17350242		1500	15	15	4.5	עץ עתיק מעל המעיין, מרובה גזעים עבים. ע״פ מסורת מטיילים זה העץ העתיק ביותר בארץ.(קיים מאמר של פרופ׳ שמידע בטבע הדברים)-מחייב שימור בעקבות שאיבת יתר של מי תהום	גדעון שוץ, ב״ש, פרופ׳ אבי שמידע
343	שיזף מצוי	ציפורי-מדרום לנחל ציפורי מזרחית לכביש 70		200				חסרים פרטים	יהודית גרמי, יודפת
1036	שיזף מצוי	שמורת יעלה בין יבניאל למושבה מנחמיה		200	6	13	1.5	ע״ש יעל גיבורת הסיפור המקראי	אופיר דנאי ,אפיקים
35	שיזף מצוי	ת״א, רח׳ טרהסנתא בחורשה		200	10	20	1.7	לעץ מספר גזעים.	מזרחי אילן
1143	שיטה מלבינה	עמק האלה, ליד היישוב אדרת בכביש ובצד		100	7	9		שרידי עצים מתקופות קדומות	ישראל גלון
1142	שיטה סלילנית/סוככנית	נחל רחף		100	15	20		פרוייקט קק״ל 100 עצים	הלמן רונן, תלמי יוסף (ריקלין עמיקם)
1314	שיטת הנילוס	רחובות, גבעת הקיבוצים		200				שריד של עץ שהועתק עקב פיתוח ממסילת הרכבת רחובות רמלה. (מוזכר במאמר של פרופ׳ שמידע ״שיטת הנילוס בישראל״)	ישראל גלון
1287	שיטת הסוכך	קרית גת,שמורת חורבת פורה, מערב לכביש 40 כניסה מק״מ 215		100				עצים גדולים בנוף של גבעות כורכר הפורחות בפברואר	עמיקם ריקלין,קק״ל
232	שקד מצוי	ירושלים, בית פרטי רח׳ אלישע 1 קרוב לעיריה		100	13	10	0.7	שקד בד״כ לא מגיע לגיל וממדים כאלו. זהו עץ מאוד מיוחד.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
1104	תות לבן	גבעות זייד, מזרחית לפסל, ליד קבר שייך אבריק		100	8	10			ברק בדיחי, מולדת
215	תות לבן	ירושלים, עין כרם,מרכז מוזיקה		100	9	15		שלשה גזעים,לפי מסורת היה האתר בית קפה לפני כ- 100 שנה.(בעבודה של רותי ואפרת)	וילנסקי עוזי,מעלה החמישה
1275	תות לבן	פקיעין ,ליד המעין		70	5	7	2.1	עץ ותיק ליד המעין. לידו בוצע פיתוח, מחייב טיפול	שמואל מלש (קקל)
152	תות שחור	חניתה, מוזיאון		200	12	8	2.4	העץ נמצא על שרידיה של כנסיה ביזנתית שנהרסה לפני כ- 1300 שנה.	קריב יעקב, חניתה
238	תות שחור	עין-כרם מנזר, מרכז הגן הפנימי, רח׳ האורן (מנזר האחיות)		100	11	9	1.2	מופיע בעבודה של רותי ואפרת	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
907	תות שחור	פתח תקוה, אורלוב 32, בחצר.		90	6	3	2	מצב העץ גרוע.	ניצה עקרבי, פתח-תקוה
614	תות שחור	ראש פינה, גן הברון בכניסה לאתר	1884	121	7	5	1.8	נטע ע״י פקידי הברון. בגן עצי תות נוספים כנראה זריעים	ישראל גלון

מספר כרטיס	שם עברי של מין העץ	מיקום מדוייק בארץ	שנת נטיעה	גיל משוער	גובה (מ׳)	קוטר הנוף (מ׳)	היקף גזע-מ׳	מידע כללי והערות	שם מוסר הדו״ח
1491	תות שחור	רחובות, גלוסקין 11, בחצר הבית	1928	77	9	8	6.2	ניטע ע״י אהרון קלר מראשוני רחובות.(המידע נמסר ע״י בתו)	ברושי דבורה רחובות, גלוסקין 11
636	תמר מצוי	דגניה א׳. ליד הבית הראשון		85	20	7	1.5	מצב טוב	אפרת טייכנר, דגניה א
1525	תמר מצוי	חיפה, הפרסים 7, בית המסטר נכד הבאהולה	1910	95	12	4.5	2.7	עץ תמר בודד, לא נראה במיטבו (גינה אורגנית9	ישראל גלון
205	תמר מצוי	עין המפרץ, גן התומר במזרחו של הקיבוץ		65	10	20	גזעים 4	עץ בודד שעמד בתוך ביצה לידו הוקם בשנת 1938 קיבוץ עין המפרץ. שרדו 4 גזעים. על העץ נכתב סיפור ילדים	רייז דב, עין המפרץ
260	תמר מצוי	עכו העתיקה, מסגד ג׳זאר פשה, בחצר המסגד		100	18	8	1.5	עוד 3 עצי תמר בגודל דומה מצויים באותה חצר	חיותה פועם, קבוץ עברון
1468	תמר מצוי	עכו, אולמות אבירים (עיר עתיקה)		80	20	4			לוי משה, קק״ל
1302	תמר מצוי	פרדס חנה, שדרה מערבית לכיוון בנימינה (כביש 652)	1932	73	18	6	2.5	שתי שורות של כ- 160 עצים, לאורך 3 ק״מ משולב עם גרוילאה חסונה., נשתל ב-2-1930	ישראל גלון
514	תמר מצוי	ת״א, גינת מסריק ברח׳ מסריק 23 פנת קינג גורג	1930	75	25	6	3.3	העצים במצב טוב. העצים הראשונים שהצליחו להעתיק.	חיים גבריאל, חולון
273	תמר מצוי, ברוש מצוי צריפי	כפר רבסייה (חירבה), מצפון לכפר דנון		300				העצים כנראה נשתלו עם הקמת המסגד. המקום נטוש	חיותה פועם, קבוץ עברון
224	תמר קנרי	אבו-גוש, מנזר בנדיקטי		90	15	6	3.1	גזע הדקל חלק במיוחד. קיימים עוד מספר דקלים קנאריים אך אף אחד מהם לא מגיע לממדיו.	וילנסקי עוזי, מעלה החמישה
68	תמר קנרי	בית זרע -ליד הפעמון חדר אוכל	1927	78	10	8	1.9	עץ מרשים	אביגיל הלר / נצר מרגו
761	תמר קנרי	זכרון יעקב, רח׳ המיסדים, בית אהרונסון		80	14	6	2.3	מצב מצויין	אמיר שנהב
812	תמר קנרי	מקווה ישראל, גן הבוטני, בכניסה הראשית	1934	71	10	8	1.8	שדרת עצים המהווה את הציר המרכזי הרחבי בגן	חיים גבריאל, חולון
1126	תמר קנרי	ראשון לציון (גן המייסדים)-גן העיר הרצל 90-94 עד כרמל	1890	115	10	8	2.5	השדרה המרשימה בארץ בצורת X, הזרעים הובאו ע״י הברון ונטעו ע״י הגננים גרשון הורוביץ ומיכל פוחצ׳בסקי, כיום נעשה שיקום ונוספה שדרת תמר מצוי	ישראל גלון
760	תספזיה צפצפתית	עין גדי, ליד חדר האוכל של בית ההארחה	1960	45	20	35	1.5	מצב טוב, שדרת עצים יפה מאוד	צוות הנוי, עין גדי

מאמרים וסיפורי עצים

קנה מידה לזמן ולמקום - על עצים ותיקים בישראל

(פורסם ב"אדריכלות נוף", גיליון 5, מרס 2005)

הזיכרון האנושי ויכולתו לשמר בתודעה אירועים מהעבר הוא תחום מרתק. חלק נכבד בתחום זה ממלא הזיכרון החזותי, ולא נגזים אם נאמר, שלעצים ותיקים יש בו מקום מכובד. עצים ותיקים מוגדרים כעצים בני שישים שנה ומעלה. חלקם מהווים אלמנטים מרשימים ובולטים בנוף, ומעוררים בנו התרגשות, כבוד וזיכרונות. לעתים נובע הדבר ממופעם: מופע פיסולי, גודל חריג, גזע מיוחד, פריחה בולטת, ולעתים הימצאותם במקום בולט המדגיש אותם. עצים אלה מרשימים כבר ממבט ראשון, אך עוצמת הרושם גוברת דווקא בהסתכלות מעמיקה, העצים הוותיקים מקנים תחושה של גודל, עוצמה ושל זמן, והם מהווים נקודות ציון בלתי נשכחות בנוף. באופן תת-מודע בוחן האדם את העץ ואת ממדיו ביחס לסביבה המשתנה; השתנותו האיטית והמתמדת של העץ מהווה קנה מידה לזמן ולמקום.

במקרים רבים מזוהים אתרים עם העצים המאפיינים אותם, כך למשל, בית הספר "מקווה ישראל" מזוהה עם שדרת דקלי הוושינגטוניה (ושינגטוניה חוטית, ושינגטוניה חסונה), הנמצאת בכניסתו הצפונית, שנשתלה בשנת 1921. דורות של תלמידי "מקווה ישראל" ואורחי בית הספר פסעו לאורך שדרה זו במשך שנים, וכך מתארת זאת רות בנימין ז"ל, שעסקה שנים רבות באקלום צמחים בחוות הנוי והייתה תלמידה ב"מקווה ישראל": "השנה היא 1946, אני נכנסת ביראת קודש בשדרת הדקלים הנשגבת, ביומי הראשון במקווה ישראל..."

הפיקוס הבנגלי ב"מקווה ישראל" הוא בן כמאה שנים. העץ היווה מקור השראה לתלמידי בית הספר ומוקד בילוי במשך עשרות שנים, והוא אחד מסמלי המקום. סביב העץ נוצר גן של שורשי תמך, שגודלו כשני דונמים.

שדרת דקלי הוושינגטוניה, הנמצאת בכניסה הדרומית לעפולה, תוכננה על ידי האדריכל נוף קופמן בשנות השלושים של המאה הקודמת, ונשתלה על ידי ותיקי עפולה. שדרה זו מזוהה כסמל העיר.

בסמוך לפיקוס השקמה העתיק ב"אום חאלד", היא נתניה, בוצעה העסקה לרכישת אדמות העיר. העץ אמנם אינו בולט למרחוק, אך הוא מופיע בציורי מטיילים בארץ במאה ה-19 (וילסון 1882) ומצויין בכתובים כמקום שבו חנה צבא נפוליאון בשנת 1799. העץ שימש גם כאתר מנוחה במסעם של יהודית ומשה מונטיפיורי בדרכם מיפו לעכו.

עץ היסטורי נוסף הוא האקליפטוס הלימוני הגדול ביותר בארץ, הנמצא ברחוב שפירא בפתח תקווה. העץ, הבולט מעל גגות בתי המגורים, מהווה נקודת ציון בסביבה. הוא מיוחד בצמרתו הרחבה ובגזעו הלבן והחלק, המתנשא לגובה של כ-30 מטר. לפני מספר שנים התקינה עיריית פתח-תקווה בסמוך לעץ שלט המספר את תולדותיו וכן תאורה המאירה את גזעו המרשים. בלא אומר מספר לנו העץ את סיפורה של המושבה, את סיפורו של השומר אברהם שפירא, ואת סיפור הפרדסים והבתים הפרטיים שהפכו לרבי קומות.

עץ ידוע בצפון הארץ הוא עץ האלה האטלנטית, הנמצא בצומת יפתח על כביש 899 - כביש הצפון. סביב אלה זו, שגילה המשוער כ-450 שנה, נבנה "חניון האלה" על-ידי הקרן הקיימת. קשה למצוא חומר היסטורי אודות עץ זה, אך בספרי טיולים שונים הוא מוזכר רבות כאחד העצים המרשימים בנוף הארץ. העץ מזכיר בממדיו עצים עתיקים בחו"ל, ומנגד מדמה נוף בראשיתי. העץ כה מרשים, עד שנילי פרידלנדר, בכתבה על העצים המפורסמים בישראל, מספרת: "על פי האגדות, כאן פגש רפול לראשונה את מייג'ור חדד מדרום לבנון והתחיל שיתוף הפעולה בין צה"ל לצד"ל". אגדה זו, אגב, הופרכה לחלוטין על-ידי רפול עצמו.

את כביש תל-אביב-חיפה הישן (כביש מספר 4) מעטר עץ אקליפטוס המקור, הנמצא בצומת אור-עקיבא. "האקליפטוס הלבן", כפי שהוא מכונה בפי רבים, מיוחד בשל מערכת שורשיו החשופה, המשווה לו מראה פיסולי. העץ נשתל ככל הנראה על-ידי עובדים מבנימינה, שנשלחו ע"י פקידי הברון בשנות העשרים (1920-1922) של המאה שעברה, כחלק מפרוייקט ייבוש ביצות ועצירת חולות נודדים. את השמירה על העץ ואת פיתוח "גן האקליפטוס", שנבנה לידו, יש לזקוף לזכות קק"ל והמועצה המקומית אור-עקיבא.

אחד העצים המפורסמים ביותר בהיסטוריה הציונית, שאליו כמהו רבים, הוא ה"אלון הבודד" או "האלון". הכוונה לעץ אלון מצוי, שגילו מוערך בכ-700 שנה, אשר שרד בגוש עציון לאחר נפילתו ב-1948. בשנות הניתוק צפו עליו רבים מגבולות הארץ, בתקווה לשוב וליישב את הגוש. על העץ נכתבו שירים וסיפורים, ועם חידוש ההתיישבות בגוש הוקמה לידו אנדרטה. כמו כן, עץ זה מעטר את סמל המועצה האזורית - גוש עציון, ושם היישוב הסמוך אליו: "אלון שבות", נקשר אף הוא בעץ.

בנוף הארץ, בגניה ובאתריה, נטועים עצים ותיקים רבים המספרים את סיפורה. בזיכרונו של כל אחד מאתנו שמורים ודאי כמה עצים "פרטיים" כאלה. בנוסף, מוכרת לנו קבוצת "העצים הקדושים" - עצים אשר נתקדשו לדתות השונות משום קרבתם למקומות קדושים, לאתרי קבורה או בשל סיפור מיוחד הקשור בהם.

"האקליפטוס הלבן" - צומת אור-עקיבא

(פורסם ב"גן ונוף", נ"ה (ג'), אפריל-מאי 2000)

שם העץ: אקליפטוס המקור - Eucalyptus camaldulensis האתר: כביש 4 בצומת הפונה לאור עקיבא (הצומת הישן), בצד הצפון-מערבי של הכביש, הכניסה מהיישוב אור עקיבא. גיל העץ כ-80 שנה. ניטע, כנראה, בשנות ה-20 (1920-1922). גובה העץ: כ-20 מ'; קוטר הצמרת: כ-25 מ'; קוטר הגזע המרכזי בגובה 1 מ': 1.8 מ' (מעל השורשים המורמים).

על אף שפרטיו ההיסטוריים לוטים בערפל, שורשיו החשופים, שברבות השנים התעבו והפכו לגזעים, ומראהו המפותל והמרשים, הפכו אותו לאחד העצים המוכרים בישראל.

מזה שנים משכה את תשומת לבי חורשת האקליפטוס, השתולה מערבית לכביש חיפה הישן (כביש 4), בצומת אור-עקיבא-קיסריה. במיוחד בלט לעיניי אקליפטוס בודד ומרשים, אשר בסיס שורשיו וצוואר השורש החשופים, יוצרים מעין פסל סביבתי מיוחד ובולט. המחילות באדמה באזור השורשים יצרו מנהרות לזחילה מתחת לשורשים החשופים, בגובה של כ-1.5 מ' מעל פני הקרקע. אלה משמשים כמקומות מסתור למשחקי מחבואים, בעוד ששתי הבליטות על גזע - צוואר השורש, מאפשרות לצופה להפליג בדמיונו.
לעתים קרובות הייתי עוצר בדרכי, נח קמעה בצל העצים ומתפעל בכל פעם מחדש מהעץ ומיופיו. אמנם הגזע מרשים במיוחד, אך גם גודלו של העץ ופריסתו על שטח נרחב, מראה גזעיו וענפיו הלבנים והרקע סביבו – חורשת אקליפטוסים צפופה, ראויים לביקור, על אף שסביבת העץ הייתה במקרים רבים מוזנחת למדי. בשנת תשנ"ה (1995) משכה את תשומת לבי כתבה בעיתון מעריב (15.1.95), שהתפרסמה תחת הכותרת: "מי המציא את ט"ו בשבט". בשולי הכתבה הופיעה מסגרת ובה כותרת שצדה את עיני: "העצים המפורסמים בישראל". ברשימת שבעת העצים שריכזה הכותבת, נילי פרידלנדר, הופיע העץ: "האקליפטוס הלבן, בכניסה מהכביש הישן לקיסריה ולאור-עקיבא. העץ הזקן עדיין שם, ושורשיו נראים כמו ספסל לבן". בכתבה הופיעה גם תמונת מערכת שורשי העץ. תיאור מעניין, מושך ומסקרן, אך חסר בפרטים נוספים.
במהלך סקר עצים בוגרים ניסיתי להתחקות אחר סיפורו של העץ, ולמרות פניותיי לאנשים רבים הקשורים להיסטוריה שלנו, להיסטוריית האקליפטוסים, לוותיקי קק"ל, לאנשי המועצות המקומיות: אור-עקיבא, קיסריה ובנימינה, הצלחתי לרכז אך מידע דל. מצב זה מייצג חלק גדול מעצי הסקר. במקרים רבים אנו מכירים עץ בולט ומרשים, יודעים להעריך את גודלו וגילו, אך אין לנו פרטים המספרים את סיפורו של העץ, מי נטע אותו ומה התרחש בסביבתו.
מהמידע שאספתי, להלן סיפורו של "האקליפטוס הלבן" ("בעירבון מוגבל").
סיפור אקלומם של האקליפטוסים בארץ, כחלוצים בייבוש ביצות, החל עוד במאה ה-19. קבוצה זו של אקליפטוסים היא מתקופה מאוחרת יותר, כנראה, כחלק מהנטיעות שנעשו בתקופת העלייה השנייה, בשנים 1920-1922, ע"י פקידי הברון ובאמצעות חברת פיק"א. חברה זו שהוקמה ע"י הברון לטפל באדמותיו, עסקה בין השאר בנטיעת אקליפטוסים לייבוש ביצות ולעצירת חולות. האזור בו שתולים האקליפטוסים נמצא בשולי ביצות כברה ובסמוך מאוד לנחל עדה. מעדותו של

יחיאל (חיליק) מדור חיים מחדרה, העוסק שנים רבות בהיסטוריה של האזור ובסיפורם של האקליפטוסים בארץ, ייתכן שראשוני המתיישבים בבנימינה, הועסקו בעבודותיהם הראשונות ע"י פיק"א בנטיעות אלו.
גרסה של אחד מוותיקי בנימינה, שנמסרה באמצעות ד"ר דפנה שטרנהיים מבנימינה, אימתה שאכן הנטיעות נעשו בשנות ה-20 ע"י פקידי הברון באמצעות פיק"א, אך לא ע"י אנשי בנימינה.
רוב האנשים עמם שוחחתי, אישרו שאכן מדובר בנטיעות משנות ה-20 לצורך עצירת חולות וייבוש ביצת כברה.
אדריכל הנוף יעקב אילון, שתכנן בשנת 2000 את פיתוח הצומת, דיווח לי שבמפות מנדטוריות אין סימון של העצים בשנת 1920.
לגבי השאלה, מדוע נחשפו שורשי העץ בצורה זו, כמה סברות. אגרונומים ובוטנאים שונים טוענים, שקרבת העץ לנחל עדה, הנמצא צפונית לעץ, וההצפות הרבות שידע הנחל בעבר, הן שגרמו לחשיפת שורשיו, או שסילוק החול לאחר ההצפה הביא לחשיפה זו. מאחר שהעץ ותיק והיו לו שורשים עמוקים, הפרוסים לצדדים, לא נגרם לו נזק עם החשיפה, ושורשים אלו התעבו והפכו לגזעים. כאמור, לא קיים הסבר ודאי מדוע נחשפו שורשי עץ זה, וכן שורשיו של אקליפטוס נוסף בצדו הדרומי של הכביש. סברה נוספת שנשמעה גורסת שרוחות חזקות גרמו במהלך השנים לנדידת הדיונות באזור, וכך נגרמה חשיפת השורשים.
יעקב אילון סבור, כי חשיפת השורשים נעשתה כאשר נפרץ הכביש הפנימי - מכביש 4 לכיוון אור-עקיבא וקיסריה. לדעתו, סילוק החול בזמן פריצת הכביש גרם לחשיפת שורשי העץ בשל קרבתם לכביש (וכך גם לגבי העץ הנוסף, בצדו השני של הכביש).

<u>עתיד האזור - פיתוח מול שימור</u>

השטח, שבו ממוקמים העץ וחורשת האקליפטוסים, שייך לקק"ל. בשנת 2000 עבר המקום פיתוח וטיפול ע"י מע"ץ. הכביש הפנימי, המוליך לאור-עקיבא, בוטל והשטח הפך לגן ולפארק באחריות ותחזוקה של המועצה האזורית "אור-עקיבא".
יש לציין, שבמהלך כל עבודות הפיתוח הקפידו מאוד על דרישת המתכנן לשמור על עצי האקליפטוס, שחלקם נגזם ודולל. במקום פוזר מצע, המשמש את הנופשים בסביבת האקליפטוסים.
האקליפטוס "שלנו" מוקם בתוך רחבה נפרדת, ומתוכנן להציב לצדו שילוט, המספר על עץ היסטורי המיועד לשימור. כמו כן, תפוזר מערכת השקיה, שתאפשר את השקייתו במהלך הקיץ. יש לקוות שבכל תהליכי הפיתוח לא נפגעו העץ ושורשיו מהעבודות בכלים הכבדים, העלולים לגרום לפצעים ולחדירת פטריות לשורשי העץ.
מומלץ בהחלט לבקר בחורשה בכלל, ובעץ בפרט, למנוחה, למשחק עם הילדים, ולהתפעם נוכח מראהו המרשים של העץ.

הפיקוס של קרל נטר במקווה ישראל

מוסרת המידע: אביבה שוורץ, מנהלת מרכז המבקרים במקווה ישראל

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון נ"ז (ו'), מרס 2005)

שם העץ: פיקוס בנגלי - Ficus benghalensis האתר: בית הספר החקלאי "מקווה ישראל", מאחורי בית הכנסת, בצד צפון. גיל העץ: נשתל בשנת 1888. גובה העץ: כ-15 מ'; קוטר הצמרת: כ-30 מ'; קוטר הגזע המרכזי: כ-2 מ'.

למעלה ממאה שנים גדלו תלמידי מקווה ישראל בצל הפיקוס הבנגלי הנטוע בחצר ביה"ס, ש"יער" שורשי האוויר שלו, שהפכו לגזעים, מטעה לרגע וגורם לחשוב שמדובר ביותר מעץ אחד. העץ הענק, שניטע על ידי קרל נטר, מייסד ביה"ס, משתרע כיום על שטח של דונם ויותר.

האם יש מישהו שאינו מכיר את הפיקוס הבנגלי הנטוע במקווה ישראל, העץ הגדול והמרשים ביותר בארץ?! אם יש אדם שאינו מכיר אותו, אני מציע לו למצוא שעת פנאי להגיע לביקור במקווה, לחוות את מראה העץ, ולהתרשם מנוכחותו, מצלו ומשורשיו. בהזדמנות זו ניתן לבקר באתרים נוספים בביה"ס החקלאי הוותיק, לחזות בשדרת הדקלים המרשימה ולסייר בגן הבוטני.

אזכור מעניין לעץ גיליתי במוסף "24 שעות" של עיתון "ידיעות אחרונות" (1.2.99): במדור המוקדש לט"ו בשבט הוצג צילומו של העץ המרשים, וכך כתב יצחק בר-יוסף: "עץ ציוני - אחד העצים היפהפיים באזור המרכז הוא הפיקוס הבנגלי של מקווה ישראל, המשתרע על פני שטח של כדונם. עץ מדהים זה, שיש לו גזע מרכזי אחד ויער של 'גזעים' נוספים, שנוצרו משורשי אוויר שהתפצלו מענפיו והפכו לגזעים – ניטע, ככל הנראה, ע"י קרל נטר לפני יותר מ-100 שנה. העץ הענק הפך לסמל המסחרי של בית הספר החקלאי, שנוסד ב-1870".

ידוע לנו בוודאות תאריך נטיעתו של העץ. בשנת 1988 התפרסמה כתבה קצרה ב"תלמי מקווה", העיתון הפנימי של מקווה ישראל, תחת הכותרת "הפיקוס הבנגלי - בן מאה!!!". בגוף הכתבה נכתב: "במשך שנים לא ידענו את גילו המדויק של העץ הסב והרענן. בין הוותיקים הילכו שמועות, שאת העץ נטע במו ידיו קרל נטר. אחרים טענו, כי העץ היה קיים עוד לפני הקמת המוסד, והוא שמשך את תשומת הלב של נטר בעת שעזב מיפו לירושלים, והניעו להקים את מקווה במקום זה. השמועות הללו התבדו, כאשר ביקר כאן שמואל ענבי ז"ל, אשר היה אחראי בעת לימודיו ב-1898 על הטיפול בעץ, שהיה אז בן 10. ממצא זה אומת ע"י בוגר אחר מאותו המחזור, מר קורדובה ז"ל. כיום אין לנו ספק שהעץ ניטע ב-1888, תאריך שקל לזכור".

המידע הזה, שנמסר לי על ידי ד"ר גדעון כץ, מנהל מקווה לשעבר, מתעד בדיוק את שנת נטיעתו של העץ, ומפזר את הערפל והשמועות לגבי גילו של העץ. ניסיתי להתחקות כיצד הגיע הפיקוס הבנגלי לארץ, ומה מקור הפצתו בישראל, ונראה שהעץ של מקווה הוא הפיקוס הבנגלי הראשון שהובא לארץ, והוא היווה מקור ריבוי לעצים נוספים שניטעו במקומות שונים.

יוסף בן-ערב ז"ל, כתב בספרו "גנים ונוף בישראל": "אך זכויות מקווה ישראל לגבי פיתוח הנוי בארץ אינן מתמצות בהפצת האקליפטוס בלבד. דוד זיידנברג ("מאה שנה למקווה ישראל ו-40 שנה לגן הבוטני", "גן ונוף", כרך כ"ה, 1970) מספר: 'כבר המייסדים והמנהלים הראשונים דאגו לנטיעת עצי נוף וגנים על יד המבנים הראשונים שהוקמו. בשנת 1900 (היום אנו יודעים שזאת טעות – י.ג.), נשתל גם הפיקוס הבנגלי המפורסם של מקווה ישראל, הראשון ממין זה בארץ'...".

זיידנברג ז״ל, אחד מראשוני מורי הגננות בארץ, שהיה תלמיד במקווה ומנהל הגן הבוטני שם במשך שנים רבות, כתב במאמר אחר על הפיקוס: ״הוא ניצב בקצה שדרת הדקלים, המובילה אל בית הספר מכביש ירושלים. משמאלו עדיין עומד הבניין, שבו גר ופעל מייסד מקווה ישראל, קרל נטר, לפני כמאה שנים. מולו ניצב בית הכנסת, שמול דלת הכניסה שלו סמל חברת ׳כל ישראל חברים׳, החברה שייסדה את בית הספר ב-1870״. תיאור המקום נשאר מדויק גם היום, כמה עשרות שנים לאחר כתיבת הכתבה. אכן, הפיקוס וסביבתו הנם חלק מההיסטוריה של ההתיישבות החקלאית ובניין הארץ.

לגדול בצל העץ

אך להיכן נעלמו הסיפורים השזורים בעץ זה?! אודה, כי תמיד התעוררה סקרנותי לגבי המתרחש סביב העץ, הרי שכאן בילו, בוודאי, תלמידי מקווה, וזה היה, מן הסתם, מקום מפגש ותחילת חיים לזוגות רבים. תמיד חשתי קנאה בבוגרי מקווה, שבוודאי גדלו והתבגרו בצל העץ. לאחרונה שלחה אלי אביבה שוורץ, מנהלת מרכז המבקרים במקווה, מעט חומר וכן סיפורים על העץ. בחרתי להביא מספר קטעים, המייצגים את החוויה שמשרה העץ ומעט מהסיפורים:

זיידנברג ז״ל כותב: ״בטוחני, כי רבים מכם ראו פיקוסים בסרטי ׳טרזן׳ למיניהם. ודאי גם זוכרים אתם, כיצד טרזן משתמש בשורשי האוויר הגמישים והארוכים של הפיקוסים כדי לדלג מעל לעץ בתוך הג׳ונגל. גם לעץ שבמקווה, המסועף ורחב הנוף, שורשי אוויר רבים. חלקם התעבו והיו לגזעים, עד שכמעט לא ניתן להבחין בין הגזע הראשי ובין הגזעים שנוספו לו במרוצת השנים.

אילו יכול היה הפיקוס שבמקווה לספר על כל אשר ראה ושמע במרוצת הימים היה מספר על תלמידי בית הספר לפני כמה עשרות שנים, בשובם משדות הפחה הטורקי על עגלות עמוסות תלתן, רתומות לשוורים חומים בעלי קרניים חזקות, על חלוצים שנחו בצלו בקבלם הכשרה חקלאית, על נערים שהיו עושים דרכם ממקווה בשבתות לאורך מסילת הברזל לירושלים, בין כפרי הערבים שמשני העברים, ובהגיעם לעץ המצל היו מתפרקדים להם להנאתם ונחים. מאוחר יותר, במלחמת העצמאות, משהפכו אותם ילדים לנערים, היו יוצאים בלילה בשורות הפלמ״ח לפעולות תגמול בכפרי הערבים שבסביבה, וביום מוצאים להם כאן מסתור מעיני השוטרים האנגלים.״

בנים וצאצאים

הפיקוס של מקווה, היה מקור חומר הריבוי לעצים נוספים שניטעו בארץ. נסים בכור אלחדיף, מראשוני תלמידי מקווה, למד במקום בשנים 1870-1873. לאחר שסיים את לימודיו, עבד אצל ברון שהגיע לארץ מרוסיה בשנת 1878, ורכש את מלון ״פארק״ ביפו. אלחדיף טיפח את גן המלון, כאשר מקור הצמחים היה מקווה ישראל. כיום המלון שומם למדי ומשמש כאכסנייה, אך ניתן לראות בפינה קטנה וחבויה עץ בולט בעל זרועות ארוכות ומרשימות - זהו הפיקוס הבנגלי, בן טיפוחיו של נסים בכור אלחדיף.

דוגמה נוספת להתפשטות העץ מצויה בסיפורו של אחד מבוגרי המדור הדתי במקווה, שהגיע משדה אליהו. בוגר זה הביא אתו לקיבוצו מזכרת צנועה, ענף מעץ הפיקוס הבנגלי ה״מקוואי״, שגדל עד היום בחזית חדר האוכל של הקיבוץ, והוא מרשים לא פחות מ״אביו״ שבמקווה.

אסיים בציטוטים נוספים מכתביו של דוד זיידנברג ז״ל: ״הפיקוס במקווה ישראל מוכר בוודאי למרבית הילדים המתגוררים בגוש דן, מביקוריהם במקווה עוד בגן הילדים או מאוחר יותר בטיולי בית הספר העממי. הביקור במקווה נכלל גם בטיול השנתי לאזור זה של ילדי העמק והגליל, הרי יהודה והנגב. בקיצור, אין כמעט ילד בישראל שלא ראה עץ גדול ויפה זה״.

האמנם?! דברים אלו נכונים לאותה תקופה בה נכתבו, וכאן המקום לקרוא למוסדות החינוך, לילדי ישראל, לכלל הציבור, לגננים, לאדריכלי נוף ולאנשי המקצוע להגיע לביקור במקווה, להתרשם מהעץ ואף להחזירו לנטיעה בגנים גדולים ובחורשות, שבהם הוא יכול לשמש כפינת חמד מיוחדת ופיסולית. הדבר יארך, אמנם, זמן-מה, אך "סבלנות" היא חלק מהחינוך הקשור לתרבות הנוף בארצנו.

ואילו מבחינת הגננות המעשית, נכונים דבריו של זיידנברג גם היום: "כאשר גדל הפיקוס הבנגלי בסביבה חופשית ממבנים, מכבישים וממדרכות, הוא יכול להסתעף ללא הגבלה ובמרוצת הזמן לכסות שטח גדול מאוד. השורשים הופכים אז לגזעים נוספים ומבטיחים לו את תמיכתם. מסיבה זו אין נוטעים פיקוס בנגלי כעץ שדרה בערים, ומקומו רק בגנים ציבוריים גדולים, כשהוא נטוע במרווחים גדולים, מהצמחייה האחרת שסביבו".

עצי פיקוס בנגלי אחרים, הראויים לביקור, הם העץ שבקיבוץ שדה אליהו שהפך ברבות הימים לחורשת פיקוסים מרשימה, בכפר סירקין, בעיר רחובות - ברח' איזנברג-פינת הרצל, בקיבוץ עין גדי ובבית הספר "מנוף" בעכו. שימוש רב יותר ומושכל בעצים בוגרים כדוגמת הפיקוס הבנגלי של מקווה, יתרום לקבלת פינות חמד נוספות בארץ.

זוהר בבדידותו - על האלון המצוי בגוש עציון

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון כ"ו (ח'), 2002)

ברצוני להודות לאנשי ארכיון גוש עציון ובמיוחד לגברת סנדי עמיחי, על עזרתם באיסוף החומר והעברתו לידי.

שם העץ: אלון מצוי - Quercus calliprions האתר: בכניסה ליישוב אלון שבות בגוש עציון (בצד שמאל). גיל העץ: בערך 550-700 שנה. גובה העץ: כ-14 מ'; קוטר הצמרת: כ-12 מ'; קוטר הגזע: כ-1.8 מ'.

האלון הבודד שבגוש עציון הפך לסמלו של הגוש ולמקור תקווה למתיישביו. סיפורו שזור בהיסטוריה של המקום ובהרבה מקרים אישיים נוגעים ללב.

אחד העצים המפורסמים ביותר בהיסטוריה הציונית של עם ישראל בארצו, עליו גדלו רבים מבני דור הוריי, תוך כמיהה מתמדת לשוב אליו - הוא עץ האלון המצוי שבאלון שבות.
בילדותי שמעתי סיפורי גבורה על המאבק בגוש עציון ועל העץ הבודד, שנשאר כסמל למאבקו של הגוש. לאחר מלחמת ששת הימים, עם חידוש היישוב היהודי בגוש, פקדנו את העץ בטיולי בתי הספר ושמענו סיפורי היסטוריה על הגוש.
מזה זמן רב רציתי לכתוב על העץ וסיפורו, ולשם הכנת החומר פניתי בבקשה לקבל חומר בנושא מארכיון גוש עציון. לאחר המתנה קצרה הגיעה אלי מעטפה עבה ובתוכה חומר מרתק, הנוגע רובו ככולו לעץ האלון ולסיפורי הגוש הקשורים בו. איני מכיר עוד עץ המהווה סמל כמו העץ הזה, עד כה אף לא נתקלתי בכמות רבה כזו של חומר כתוב על אותו עץ (כתבות, סיפורים, איורים ועוד), וברצוני לשתף אתכם בחלק מהסיפורים הללו:
במפת מנהלת התיירות "לב הארץ" מופיע איור של העץ הבודד, ובחלק העוסק בסיורים באזור גוש עציון נכתב: "האלון הבודד, אלון קשיש כבן 700 שנה. סמלו של גוש עציון".

<u>הכמיהה לשוב הביתה</u>

בדפי הסבר שפורסמו ע"י המועצה האזורית "גוש עציון", מופיע התיאור שלהלן תחת אותה כותרת: "אלון קשיש המהווה מזה דורות ציון דרך באזור. גילו מוארך בכ-700 שנה, והוא הפך לסמלו של גוש עציון היהודי, שאליו צפו י"ט שנים. סביב העץ גן ואתר הנצחה לזכר היישובים ויחידות הלוחמים".
הסבר נוסף ניתן למצוא בספר, הדן בגוש עציון לתולדותיו - "העץ הבודד": "האלון הבודד ניצב בעיבורו של גוש עציון, גילו מוארך בלמעלה מ-700 שנה. בשנות הניתוק ניתן היה לצפות עליו מגבולות מדינת ישראל. בצפייה זו באה לביטוי הכמיהה העצומה לשיבה הביתה. סביב האלון הבודד, שהיה לסמל גוש עציון, הוקמה ע"י קק"ל אנדרטה למתיישבי גוש עציון, לארבעת היישובים וללוחמים מימי תש"ח - 1948".
האנדרטה הוקמה בכ"ח באייר תש"ג, וניתן לראות איור של העץ ושל האנדרטה שסביבו בהזמנה לטקס.
אחד מוותיקי צובה, כמדומני, יעקב הצובאי, שגם בקיבוצו עץ אלון עתיק ומרשים, הראה לי שמעץ האלון העתיק בצובה ניתן להשקיף לאזור גוש עציון ולעץ האלון שבגוש.

מה מקור ההערכה לגילו של העץ? תשובה לכך נמצאת במאמרו של דוד עמית: "שרידי חורש ועצים מקודשים בהר חברון" (טבע וארץ, 1980, חוברת כ"ב/2). המאמר מדווח על מחקר עצים ותיקים, שנעשה בהר חברון, כשעץ מספר 7 בסקר הוא מיודענו האלון המצוי. וכך הוא מתואר: "בלוטת ירזא (אלות שבות) - אלון ענק לצד יישוב הנקרא על שמו. אין לידו קבר, אך תושבי בית זכריה הסמוכה מייחסים לו קדושה, והוא מוזכר בספרות הנוסעים כציון גבול בין נפת חברון לנפת ירושלים."

פרופ' יהודה פליקס מאוניברסיטת בר אילן, קבע את גילו בעזרת קידוח בגזע וספירת טבעותיו השנתיות, והעריך, לפיכך, כי גיל העץ הוא 580 שנה בקירוב. העץ חוזק בשנת 1973 בעזרת בטון שקק"ל יצקה לתוך חלליו.

במכתבו לבי"ס שדה "כפר עציון" בחודש אב תשל"א, כותב פרופ' פליקס: "מסקנתי לגבי גיל האלון: הוא מכיל 520 טבעות בקירוב, באשר הוא חלול וע"פ חישוב מקצב הגדילה בחלק הלא נבוב ובענפיו, הגעתי למסקנה זו. גיל הענפים הוא 330 שנה בקירוב. בסה"כ מראים הגרפים של הצמיחה גדילה איטית למדי (עובי ממוצע של הטבעת - 0.8 מ"מ), דבר המצביע על כך שהעץ נמצא בתנאי גידול לא משופרים ביותר. לדעתי, אין בדבר זה חיסרון, ואולי דבר זה הוא בעצם סגולה לאריכות ימים".

מכאן הרקע המדעי להערכת גילו של העץ, בנוסף לגודלו ולהיקף גזעו.

אכן, לפני שנים אחדות החלו להתנוון חלק מענפיו, דבר המחייב טיפולי שיקום וערנות למצבו.

העץ נשאר בחיים

ארבעה סיפורים על העץ נמצאו במעטפה שנשלחה אלי, ורק קריאתם המושלמת תוכל להמחיש את היחס לעץ, ובכל זאת ברצוני לצטט קטעים מספר, ולו רק כדי לגרות את קהל הקוראים להגיע למקור ולעיין בו.

מתוך אגדת העץ מאת אליעזר שטרנברג ("הצפה לילדים", ל' בניסן תשט"ז):

"על אם הדרך בואכה חברון, בעוד כברת ארץ לבוא ביתה צור אלון רב פארות ועב גזע, הנשקף על פני גבעת יהודה מזה ובית זכריה מזה, הלא הוא בלוטת ירזה בפי העם... אף מלאכיו של הקב"ה - תולעים ומזיקים וכל הרמש הרומש על הארץ, עמדו עליו לכלותו ויכרסמוהו גופו, ויעשום סדקים סדקים, חלולים-חלולים לא יכלו לו, כי חסון גופו כאלוני הבשן ואיתנים שורשיו מתחת. ויוותר האלון בודד וגלמוד כמזכיר עוון החרבן ויהיה ללא אח ורע..."

בסיפורה המרגש של גאולה קדם - העץ שלי ("דבר לילדים", מ"ז/20, פורסם בי"ג בשבט תשל"ג) מופיע תיאור מיוחד של ילד החוגג בר-מצווה מתחת לעץ האלון לאחר שנים רבות של געגועים של משפחתו: "עייפתי וישבתי לנוח בצלו של העץ - העץ של הורי, עץ שלי! כאן, מתחת לעץ, חגגנו את היום הגדול והנכסף - חג בר-המצווה שלי. תשע-עשרה שנים חלמנו וציפינו ליום שבו נחזור אל הכפר שלנו (כפר עציון)... (תיאור עזיבת העץ)... לפני שאבא עזב, ניגש אל העץ שלנו, העץ שעמד בחצרו, נצמד אליו בשארית כוחו וזעק: 'אתה! סמל משפחתנו, סמל הפריחה, הצמיחה והקשר לאדמה! החזק מעמד עד שנשוב אליך! חי נפשי, נשוב! נחזור!', והעץ החזיק מעמד, העץ נשאר בחיים".

תיאור מרגש מתוך ביטאון "עין הנציב", עמוד 438 (סיוון תשמ"ב), נכתב ע"י נילי גומא בת כפר עציון: "ביום הפינוי עצרו המשאיות על יד העץ. שם הצטרפו לשיירת מכוניות מלאות חיילים ומשם יצאנו לדרך... כשנכבש הגוש, הרסו הפורעים את כל הבתים, עקרו את כל העצים שנטעו הורינו, אך את העץ השאירו. עד היום איני יודעת בדיוק איזה מין עץ זה, מהו בעצם שמו. בשבילי, בשבילנו, הוא פשוט - העץ. רק הרבה יותר מאוחר הבנו שהעץ נשאר כי הוא היה קדוש להם. לנו, בני כפר עציון, ולאימותינו, היה העץ סמל - סמל התקווה, סמל האמונה, סמל הביטחון, שיום יבוא ונשוב למקום".

זהו האלון שלנו

הסיפור ״עץ האלון״, שנכתב ע״י ניצה שמעיה (אין בידיי ציון המקור), מספר את סיפורו של עם ישראל בכלל, ובפרט של משפחה, שאביה נהרג בקרבות גוש עציון. האם ירדה לאחר זמן-מה לארה״ב, ובנה עודד שב לארץ. עודד היה בתנועת נוער ושירת בצבא, ומשום מה נמשך תמיד לטיול ליד עץ ׳האלון הבודד׳ מבלי לדעת למה. הסיפור מתאר ברגישות רבה, כיצד לוקח עודד את אמו לטיול, ואז היא מספרת לו את הקשר לאזור ולעץ: ״הכיר מיד את העץ שלו, עצר את מכוניתו והסתכל בעץ מהורהר. ׳הוי עודד, בו רד כאן זה... זה... עץ האלון׳, הוא לא הבין על מה היא מתרגשת, אולם לא שאל. חרש צעדו לעבר העץ כששניהם שקועים כל אחד בשרעפיו. ׳התדע עודד? שאלה לפתע - זהו האלון, האלון שלנו, האלון של גוש עציון. ליד העץ הזה מצא אביך את מותו״
שני תדפיסים נוספים, שהגיעו לידי באמצעות הארכיון לתולדות הגוש, מתייחסים לעץ מנקודת מבט שונה. אחד מהמאמרים הללו נכתב ע״י גדליה גינצבורג, תושב הגוש, שעסק בבדיקת עצים באזור. המאמר עוסק בעץ בעבר ובהווה, וכותרתו: ״חן המקום - כי כימי העץ ימי עמי״. כבר במאה הקודמת ייחסו לעץ חשיבות מיוחדת: בשנת 1852 ערך רובינזון (מגדולי חוקרי א״י וירושלים במאה הקודמת), מסע באזור, ואלה דבריו: ״ב-8:45 הגענו לעץ, בראש העמק, בפרשת המים״. בתדפיס אחר רשומים דברים, שנאמרו ע״י שילה גל בטקס חנוכת האנדרטה ליד העץ, ביום ירושלים - כ״ח באייר תשמ״ג: ״קבענו כאן מקום זה - תחת האלון העתיק, למען יוכלו ילדי ישראל לחסות בצלו, ולהאזין לרינת ההר״.
שנים אחדות לאחר חידוש ההתיישבות בגוש עציון פרסם דוש קריקטורה, שבה רואים את שרוליק נשען על עץ האלון וצופה בגוש המתחדש. בעשור להקמת הגוש הופצה מעטפה מיוחדת, שבה מוטבע עץ האלון הבודד, כסמל לכמיהה לגוש ולהתחדשותו.

זיכרונות עץ האלון

זהו סיפורו של יצחק הל-אור: ״אני, כתושב ירושלים בנעוריי, זוכר היטב את סיפורי הגוש בעמידת הגבורה, שאותם שמענו בין שריקות הפגזים בירושלים הנצורה: את הסיפור העצוב של הל״ה, שנפלו כשחשו לעזרת מגיניו, ואחדים מהם אף זכורים לי כתלמידים גדולים ממני בביה״ס ״תחכמוני״ בירושלים, את הוצאת הנשים והילדים מהגוש לירושלים, שם היו חלק מהם שכנינו, את סיפור הקרב בנבי דניאל, את סיפור נפילת אנשי הגוש ושבייתם של הנותרים בחיים.
באמצע מלחמת השחרור עברנו, פליטי ירושלים שביתם נחרב בפגזי הלגיון הירדני, ליפו. שם בגבעת עלייה, ג׳בליה של אז, פגשנו שוב במשפחות שנותרו מגוש עציון, בעיקר נשים וילדים. מה שנותר מחרבן הגוש היה עץ האלון. לפני מלחמת ששת הימים נסעו מדריכי לשכת ההדרכה ברחובות, בהדרכתו של יוסף פיצ׳ר ז״ל, שהיה מדריך ירקות בלשכה ומניצולי גוש עציון, לאזור נתיב הל״ה. משם השקפנו מרחוק על האלון ושמענו ממנו את סיפורו של הגוש ושל העץ. לאחר מלחמת ששת הימים הגעתי לעץ האלון בפעם הראשונה, ושם לידו התחברו לי כל זיכרונות הילדות, סיפורי הגוש ואגדותיהם. זוכר אני את ההתרגשות הגדולה, שאחזה בי בעת שעמדתי ליד העץ הגדול שליד חורבות מחנה הלגיון הירדני. מאמר זה העלה בי שוב את אותה התחושה ההיא.״

כפי שציינתי בתחילת הכתבה, סיפורו של עץ האלון בגוש עציון הוא סיפורה של ארץ ישראל. סיפור זה מעודד אותנו בפעילות השימור של עצים בוגרים וטיפוחם, למען שמירה על גוף הארץ.

הארז (ברוש) של הרצל בארזה

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון נ"ה (ה), 2000)

בשנת 1898, לאחר שחזר מפגישה מתוחה עם הקיסר וילהלם בירושלים, הגיע בנימין זאב הרצל למושבה מוצא, לאחת מחלקות היער, ונטע בה עץ. לימים, הפך העץ לסמל ההתחדשות הציונית בארץ, עד שהעלה את חמתם של ערביי הסביבה, והם גדעו אותו. כיום מתוכננת במקום הקמתן של 200 יחידות דיור, העלולות לגדוע בשנית עוד פרק בהיסטוריה הארץ-ישראלית.

"הארז של הרצל ימות פעמיים" - זו כותרתו של מאמר מאת העיתונאית יפה גולדשטיין, שפורסם בעיתון "הצופה" (5.5.2000). מאמר זה עורר אותי לספר את סיפורו של גדם עץ ברוש מצוי, שניטע על ידי בנימין זאב הרצל, ואת סיפורו של הגן ובית ההבראה "ארזה", שבמוצא עילית - סיפור, המאפיין סיפורי נדל"ן רבים בארץ.

בעבר חצו הנוסעים לירושלים את היישוב מוצא, ועברו בדרך המפותלת, המכונה "שבע האחיות". לאחר הפיתול השלישי, בצדי הדרך נמצא בית ההבראה "ארזה", המכוסה כולו בחורש עצי מחט, עצי ברוש ועצי ארז מרשימים.

לפני שנים אחדות נמכר בית ההבראה ליזם פרטי, אשר מתכנן להקים במקום כ-200 יחידות דיור. החשש, המתעורר עקב כך, הוא שבמהלך הבנייה עלולים להיפגע חלק גדול מהעצים במקום, וביניהם עצים היסטוריים, שסיפוריהם ידועים למרבית אנשי האזור, אך לא לכולנו.

תושבי האזור (ועד מוצא) והגופים הירוקים: המועצה לשימור אתרים, הארגון לשמירת איכות הסביבה וגופים נוספים, מנהלים מאבק ממושך כדי לשמר, ככל הניתן, את המבנים ואת העצים במקום.

"הרצל בטוח מתהפך בקברו. תראי מה קורה כאן" אומר פרופ' מאיר ברוזה, דור שלישי למייסדי מוצא, לכתבת "הצופה". "הברוש של הרצל, הברוש שנטע בן-צבי, והדקל של וולפסון, כולם שבויים היום בידי יוזמות מסחריות".

בבדיקה מהירה שערכתי במדריך "כל מקום ואתר" (בהוצאת כרטא – משרד הביטחון), מצאתי בערך "מוצא עילית": "...ליד מוצא עילית שוכן בית ההבראה "ארזה", שנוסד ב-1923, נקרא על-שם הארז (למעשה ברוש, שנחשב בטעות לארז), שנטע כאן הרצל ב-1898 (העץ נגדע בידי ערבים במאורעות 1929, ונותר ממנו רק הגזע). לידו, עצי ארזים שניטעו בידי נשיאי ישראל".

בספרם של גדעון ביגר ונילי ליפשיץ, "כי האדם עץ השדה", בתיאור הסוג ברוש, מופיע צילום (עמ' 66), שנראה בו הברוש שנטע הרצל במוצא ("ארז הרצל"). בתיאורם הם כותבים: "העץ שנטע הרצל, בביקורו בארץ בשנת 1898, היה ברוש שכונה בטעות ארז, גדמו השרוף מצוי עד היום בבית ההבראה 'ארזה' שבמוצא".

סיפורו של העץ ושל האתר, כפי שמוצג להלן, מתבסס על ארבעת המקורות המופיעים בסוף פרק זה, ועל שיחה עם כמה תושבי המקום.

בספרם של ביגר וליפשיץ מצוין: "אחד האירועים החשובים בביקורו של הרצל בארץ, בשנת 1898, היה נטיעת עץ בהרי יהודה כסמל להתחדשות הלאומית של היישוב העברי בארץ, ב-2.11.1898. בדרכו של הרצל מיפו לירושלים, הוא ביקר במשקו של האיכר שמואל ברוזה, במושבה מוצא. בעת ביקורו במושבה נטע הרצל במו ידיו עץ על גבעה הסמוכה ליישוב. במעלה הדרך, לכיוון מבצר הקסטל, ליד עצו של הרצל, נטע וולפסון, שליווה את הרצל בביקורו בארץ ומאוחר יותר היה יורשו המדיני של הרצל - עץ תמר. בספרות היהודית בת התקופה, כמו גם בסיפור הציוני, נקרא העץ שנטע הרצל בשם "ארז הרצל".

פירוט מעשה הנטיעה, מופיע בתיאורו של פרופ׳ ברוזה, נכדו של שמואל, כפי שמתואר בכתבה בעיתון ״הצופה״: ״הרצל היה מרוגש ועייף מאוד לאחר פגישתו המתוחה עם הקיסר וילהלם בירושלים, ואז הזמין אותו סבי לנקודה הגבוהה והמרשימה ביער של חלקתו, נתן לו שתיל של ארז, כפי שכונה אז הברוש, כשם כללי לכל עצי המחט, בעקבות הכתוב במסכת ראש השנה: ׳ארבע מיני ארזים הם: ארז, קתרוס, עץ שמן וברוש׳. הרצל הנפעם מיפי הנוף, התחיל לשיר בשפת אמו, חיבק את השתיל, ידיו רועדות מהתרגשות ומעיניו זולגות דמעות... למרבה הצער, לא הונצחה הנטיעה ההיסטורית בצילום״.

אולם בחוצות וינה הופצו גלויות צבעוניות, שבהן מתנוסס תצלום ״הברוש של הרצל״, שצולם אחר-כך בשחור לבן, ונצבע ידנית ע״י סטודנט מבצלאל.

פרופ׳ ברוזה חושב, שסבו בחר בעץ מחטני כמו הברוש, משום שהוא מיתמר לגובה במהירות גדולה הרבה יותר מהאלון או הדקל, כדי לקבל אפקט מיידי שיבלוט בתוך הנוף השומם. ״סבי נהג להעלות לראש הגבעה הרחוקה פחי מים וטיפח מאוד את העץ של הרצל, כפי שביקש הרצל בהתכתבות שקיים אתו. חליפת המכתבים המיוחדת הזו על גורל העץ, נשרפה בפרעות תרפ״ט״.

כשנבנה בית ההחלמה, הסמוך ל״ארז של הרצל״, קראו לו כמובן ״ארזה״. מה גם שנטיעת עצים הפכה לסמל מרכזי באתוס הציוני של גאולת אדמת הארץ.

על מעמדו הסמלי של ״ארז הרצל״ תעיד העובדה שסימליות זו, כנראה, עוררה את חמתו של מישהו, ולכן הוצת העץ ונכרתו שרידיו. עד היום ניצב בבית ההחלמה ״ארזה״ ארון זכוכית שבו שאריות העץ.

עד השמדתו, היה ״ארז הרצל״ מוקד עלייה לרגל לכל אורח מפורסם שהגיע למוצא. אישים חשובים רבים ״התאמצו״ לטעת לצדו שתילים משלהם. חלקת עצים זו זכתה לימים להיקרא ״חלקת הנשיאים״, משום שכל נשיא נבחר היה חוגג את בחירתו בעלייה לרגל ל״ארזה״, כדי לטעת במקום (כפי שנמסר לי, הנשיא הראשון, חיים וייצמן, והנשיא עזר וייצמן, לא נטעו עצים במקום).

כמוזכר לעיל, ה״ארז״ של הרצל לא מת ״מיתה טבעית״ בשנת 1916 (יש גירסה הטוענת ל-1915). לפי הגירסה המקובלת על פרופ׳ ברוזה, התנכלו ערבים לעץ המפורסם, שארתור רופין, ראש המשרד הארץ-ישראלי, הפיץ בעולם כסמל לאחיזה היהודית בקרקע. בחרונם, הם לא הסתפקו בכריתת הגזע הראשי, אלא דאגו לבער את כל ״החוטרים״ (ענפים) הצעירים שבצבצו ממנו, כדי להבטיח שלא תהיה צמיחה מחודשת, ולאחר מכן גם שרפו אותו.

להלן תיאור מפי יעקב טהון, סגן מנהל המשרד הישראלי בהסתדרות הציונית (מתוך מאמרים של ביגר וליפשיץ): ״היה היום במשרדנו מר ברוזה ממוצא, וסיפר כי בימים האחרונים בחודש תמוז (קרוב לוודאי מיד אחרי כ׳ בתמוז, יום הפטירה של הרצל), נגדע הארז של הרצל ונחרך התמר של וולפסון. מר ברוזה היה בימים ההם ביפו. בשובו בערב שבת לביתו סיפרה לו אשתו את הדבר הזה. הוא מיהר בבוקר אל העצים ומצא את הארז כרות בגובה 60 ס״מ מפני האדמה ואת התמר חרוך. בארז ניכרות עקבות גרזן קטן. התמר יוסיף לגדול, אבל קשה לקוות שתהיה תקנה לארז. היישוב היהודי ראה עצמו נפגע מהמעשה, אך כל הניסיונות האגרונומיים לטפל בגדם עלו בתוהו, ובתוך זמן קצר התייבש הגדם הנותר ואף לא נשאר מחובר לקרקע בשל תמותת השורשים.״

״בי״ט בשבט תר״פ, נערך במקום טקס נטיעות. הגרסאות בדבר מה שעלה בגורלו של העץ המקורי הן רבות, אך נראה שנכרת ב-1915, 1916 או 1921. השאלה המעניינת מכול היא האם הגדם, המוצג לקהל עד ימים אלה ממש, הנו אכן שריד מקורי לעץ שנטע הרצל, או שבמרוצת השנים אבד הגדם המקורי והושם אחר במקומו?!

תשובות לשאלות אלו ניתנות על-ידי הכותבים, בעקבות מחקר בוטני-גיאוגרפי-היסטורי. באמצעות מיקרוסקופ זוהה העץ המוצג לציבור כברוש מצוי, על פי המבנה האנטומי של עצתו. בדיקת גילו

של העץ נעשתה באמצעות ספירת טבעות שנתיות על הגזע, כך שהגיל המוערך של הגדם הנו 18-17 שנה, כלומר מתאים לנטיעה בשנת 1898 ולכריתה בשנת 1915, כדי לוודא שזהו אכן העץ, נערכה השוואה מעניינת בין עובי הטבעות השנתיות למצב המשקעים באותן השנים, והשוואה זו הצביעה על דמיון מוחלט כמעט.
על-פי ממצאים אלו, המפורטים במאמר, ניתן, אפוא, לומר, כי גדם העץ המוצג לציבור הוא בעצם הברוש שניטע בסתיו 1898 על-ידי הרצל ונגדע באביב 1915.
וכך נכתב ב"הצופה": "...אך בל יגרום לנו סיפור היסטורי מרתק זה לחיות באשליה. בינתיים, ממשיכים שני הצדדים במאבק עתיר סמליות, כאילו על עתידה של הציונות – אלה מבקשים לשמר לדורות הבאים את האתר, בו שוכנים שרידי ארז הרצל, ואלה שזיקתם לא"י הפכה למסחרית תועלתנית, רוצים לעשות שם רווחים".
היום האתר סגור למבקרים. בכניסה יושב שומר מטעם היזם, שאינו מאפשר ביקור במקום. הגן מוזנח, ועדיין לא החלו בתהליכי הבינוי והפיתוח.
על אף שהנושא עבר דיון בוועדה מחוזית של משרד הפנים, עדיין ניתן לעשות משהו בנדון. כפי שציין בפניי פרופ' אהוד זיו, מתושבי המקום הפעילים, וגב' ענת כגנובסקי, מהמועצה לשימור אתרים, אפשר לפנות במכתבים לשרה לאיכות הסביבה, לוועדה המחוזית או האזורית בירושלים של משרד הפנים, לאגף הייעור בקק"ל ולממונה על אישורים לכריתת עצים במסגרת חוק היערות, למועצה לשימור אתרים בירושלים ולשרי ממשלה נוספים. רצוי לפנות באופן אישי לגורמים אלו, להתריע ולבקש, שבניית האתר במקום תיעשה תוך פגיעה מזערית ככל הניתן בנוף ובסביבה, בחורש ובעצים ההיסטוריים, וכן שהעצים שנותרו בשטח יסומנו וישומרו.
דור, המשמר את עציו ונופיו לדורות הבאים, ומחנך לשמירה על עצים וגדמים - יזכה לראות בבניין הארץ.
סיפורה המרתק של מוצא המושבה, כפי שמובא בספרם של מאיר ברוזה וד"ר ברוזה "מוצא - סיפור ארץ ישראלי", הנו רמז לכל המאורעות בארץ מאז 1860.
סיפורו המופלא של "ארז הרצל", כפי שמופיע בפרק "עץ או הרצל" (עמודים 46-54 בספר הנ"ל), מהווה חלק מההיסטוריה שלנו כעם, ומעיד על הרצון לטעת עצים כחלק מהוויית ההתיישבות וההיאחזות בקרקע. אני מזמין את הקוראים להרחיב את היריעה בקריאת הפרק והספר כולו.

השקמה עתיקת היומין מנתניה (אום חאלד)

<u>לנוח בצלו - פיקוס השקמה ברחוב מינץ בנתניה</u>

מוסרי המידע: זאב שחף, המחלקה לאיכות הסביבה עירית נתניה
יעקב אלקלעי, מורה ומפקח לחקלאות לשעבר, במשרד החינוך, תושב נתניה

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון נ"ה (א): 18-20, 2000)

שם העץ: פיקוס השקמה - Ficus sycomorus האתר: רח' מינץ, מול בית מספר 8, בתוך גן עירוני מטופח, ליד מד"א בנתניה. גיל העץ: בערך 600-1200 שנה. גובה העץ: 8 מ'; קוטר הצמרת: 25 מ'; קוטר הגזע: כ-5 מ'.

צמרתו גדולה, גזעו מפותל ומרשים, ועברו מעיד עליו כי הוא העץ הראשון, שממנו התחילה בעצם "התנחלות נתניה".

פיקוס השקמה המרשים בנתניה מהווה דוגמה אופיינית ל"עבודת הבילוש", הנדרשת מכל המתעניין בעצים הבוגרים בישראל ובסיפורים שהם צופנים בחובם.

דיווח ראשון על העץ מסר זאב שחף לפני כשמונה שנים, אך פרט למיקומו של העץ ולגילו המשוער במאות שנים, לא צוין אף פרט נוסף בכרטיסו, שתויק בסקר העצים הבוגרים.

עם פרסום הכתבה הראשונה על השקמים בגן יעקב בת"א, פנה אליי כתב טלוויזיה מקומית מאזור רעננה (מר יוסף מזר), ושאל אם ברשותנו פרטים אודות השקמה המרשימה, הנטועה ליד מד"א - נתניה, כיוון שבכוונתם להפיק כתבה שעניינה עצים קשישים.

הדבר גירה את סקרנותי, והחלטתי, כצעד ראשון, לראות את העץ.

מראה השקמה מהכביש (מרחוב מינץ) צנוע למדי - אמנם מתגלה צמרת גדולה של שקמה, שאינה ממש מושכת את העין, אך לעושה מאמץ קל ונכנס לגן, מתגלה עץ מרשים ביותר, בעל גזע מדהים, מפותל ומחורר בצורה ובגודל מיוחדים. מבדיקה ראשונית שערכתי, נראה שהעץ במצב טוב, אין ריקבונות פעילים בגזע וצורתו הכללית - על צמרתו וגזעו - טובה.

ייתכן שכדאי ליצור תמיכה מכנית חיצונית של אחד הענפים למניעת קריסה, אך טיפול כזה מחייב שיקול נוסף והתחשבות בצורת העץ ובמיקומו. מבחינה אדריכלית, אפשר שיש מקום לחשוב על חשיפת הגזע המרשים לעוברים בדרך, אך משום גובהו של הגן, הנתמך ע"י קיר אבן וגדר, הסומכת צמחייה, יחייב העניין השקעות רבות, שייתכן שהעירייה תתקשה לבצע.

העץ נמצא בשולי גן עירוני ומתאים מאוד למשחק ולטיפוס. תושבי השכונה, שאליהם פניתי בניסיון לקבל מידע נוסף על העץ, לא הצליחו לספק לי אותו, והדבר רק הגביר את סקרנותי ואת כוונתי ל"חקור" את סיפורו של העץ.

המידע הראשוני, שנמצא בידי בתחילת דרכי זו, העיד על כך שזה העץ הראשון, שממנו התחילה "התנחלות" נתניה (ניתן לראות איור של העץ בספרו של וילסון משנת 1882).

דיווח נוסף אודות עץ זה, הגיע אליי מחנן בונה, מפקח בעיריית ת"א. לדבריו, יהודית ומשה מונטיפיורי חנו בצלו של העץ, וכך עשו גם חיילי נפוליאון בדרכם לעכו.

תוך המתנה לחומר, עיינתי באחד מספריו הידועים של וילסון (ציורי א"י) וביומן מסעותיה של יהודית מונטיפיורי.

הסיפורים המוצגים לפניכם לקוחים מתוך כמה מקורות ספרותיים, ועל פיהם ניסיתי לבנות את סיפורה של השקמה.

מתוך הספר "נתניה סיפורה של עיר": "...מן התקופה הביזנטית אין זכר ליישוב כלשהו באזור זה, ורק מן התקופה הערבית נותר במקום יישוב של ממש, 'אום ח'אלד' שמו, כנראה, על שם אמו של אחד ממפקדי הערבים, שכבשו את הארץ בתחילת המאה השביעית".

כך כתב לי זאב שחף במכתבו: "השקמה ב'אום-ח'אלד' עתיקה, לכל הדעות, אולם כיוון שהעץ מבוקע, לא ניתן לאמוד את גילו, כך שההערכות נעות בין 600 ל-1200 שנה. השקמה "שלנו" היא אחת משתיים, שהיו בזמנו בשטח נתניה. השנייה צמחה בסמוך לבאר של פרדס אבו-שדיד, ברחוב הנקרא כך גם כיום. על הגבעה, צפונית מערבית לשקמה, היה בזמנו ביתו של ראשיד, בנו של השיח' של 'אום-ח'אלד', מבנה זה שימש כמשרד צבאי עד שנות ה-60.

בצדה המזרחי של השקמה נבנתה בשנות ה-40 שכונה בשם 'רמת זאב', במקום בו מצוי היום בית ספר 'בר-אילן', היה בית העלמין של הכפר; בצד דרום, על רכס הכורכר, התקיים שוק פירות וירקות, ע"י תושבי הכפרים הערביים בסביבה. בשולי אותה גבעה הייתה מערת קבורה רומית, שעל תלה בנוי כיום קניון השרון.

עד היום אין מענה לשאלה בדבר מקור המים של הכפר. ככל הידוע לכותב שורות אלו, הבאר הקרובה ביותר הייתה במקום בו ממוקמת תחנת מכבי-האש, ליד הרכבת".

אזכור מעניין נוסף על המקום מופיע בחוברת "להכיר את נתניה": "בישימון הזה, המשקיף אל הרי אפרים במזרח ואל הים, שכן על צלע הר תלול כפר זעיר ושמו 'אום-ח'אלד', שליחי תנועת 'בני בנימין' שיצאו לתור להם שטח בשרון, כדי לבנות עליו מושבת הדרים קטנה, נקלעו לכפר הזה וממרומי הגבעה נתגלה לעיניהם שטח שומם, שבו החליטו לתקוע יתד ולהקים יישוב חדש".

ברור שעץ השקמה, אם היה קיים באותה תקופה, היה בולט ומרשים באזור ובנוף, אך מעניין שלא הוזכר בכל המקורות. אפשר שלא הייתה מודעות לנושא ולנוף (אם כי זה מעורר ספקות), וייתכן שעובדה זו פשוט הושמטה בכתובים. עם זאת, מהמקור הנ"ל ניתן ללמוד שאכן במקום שהוזכר הייתה ראשיתה של נתניה.

סימוכין נוספים לקיומם של הכפר והעץ מופיעים בהמשך הספר "נתניה סיפורה של עיר": "כשפלש צבא נפוליאון לארץ בשנת 1799, הגיעו גיסותיו ממצרים, ובדרכו לעכו עברו באזור נתניה. אחד מן הגיסות עבר דרך הכפר 'אום-ח'אלד'". אין אזכור לכך שהצבא חנה בקרבת העץ, כפי שדיווח לי חנן בונה מת"א, וייתכן שהסיבה לכך נעוצה באיור המרשים של העץ, המופיע באותו עמוד בספר, איור של וילסון משנת 1882 בערך, ולצדו הכתובית: "שרידי הח'אן בכפר 'אום-ח'אלד' הערבי ועץ השקמה עתיקת היומין". ייתכן שכל התיאורים המופיעים בספר, שנקשרו לכפר 'אום-ח'אלד', נקשרו תמיד גם בעץ וסביבתו, דבר המסביר את אופן היווצרות הפולקלור וסיפורי האגדות.

סיפור נוסף מאותו ספר: "במאה ה-19 שוב נדחק האזור אל שולי האירועים, ורק עולי רגל מעטים, שהבולטים שבהם היו הנדבן, סר משה מונטיפיורי, ואשתו יהודית, שהו באכסנייה שבכפר הערבי. אלה ישבו לנוח בצל ענפי השקמה הסמוכה לכפר. השקמה, אשר צומחת לתפארת עד עצם היום הזה, בסמוך לבית הדואר המרכזי".

ניסיתי להתחקות אחר מקור המידע ופניתי לחיפוש יסודי יותר ברשמי המסע ובאגרות א"י משנות השלושים של המאה ה-19, שנכתבו ע"י יהודית מונטיפיורי, ופורסמו ע"י הוצאת יד בן-צבי, תשל"ד.

במכתביה מופיעים תיאורים נפלאים של מסעות בני הזוג בארץ, כולל מספר אזכורים של עצים, בוסתנים ונוף. על מסעותיהם ביום א' 23 ביוני (ע"מ 198-199), במעבר מדרום לצפון, לכיוון קיסריה, נכתב: "ובשעה השישית הגענו אל הכיכר הטוב והנחמד, אשר נשתרע עד הר הכרמל,

השדות, אשר בסוף הכיכר הזה, והכפר 'עמחאלט' וצאן ובקר אשר רעו שם ובארות מלאות מים מתוקים, אשר הופיעו לעינינו בעת שאור הירח, אשר יקר הלך יצא מבין העננים והוציא את קווי אורו בסביבתנו. כל אלה נראו בעיננו כמחזה יקר, אשר המשורר והצייר יתבוננו עליהם בעין פקוחה, ושם פרשנו את אוהלנו ללון בלילה".

מכיוון שלא מצאתי בכתבים אלה כל אזכור של השקמה והחנייה בצלה, ייתכן שלכותב המידע בספר נתניה, נעזר במקור אחר מאיגרותיה של יהודית מונטיפיורי, אך אפשר שזוהי תוספת, בדומה למה שצוין לגבי חיילי נפוליאון.

אזכורים נוספים לשקמה מופיעים בספרם של נילי ליפשיץ וגדעון ביגר: "כי האדם עץ השדה", בהוצאת אריאל. בעמוד 152 מופיע צילום משנת 1896 של עץ שקמה עבות בשרון, ולדעתי, מדובר באותו עץ, משום הדמיון הרב לציור של וילסון. לצד הצילום כתוב: "שקמה עבותה ומפורסמת הנמצאת במרכז נתניה ('אום-ח'אלד')".

זאב שחף מציין עוד: "ממקורות ערביים סופר לי, כי הגברת אום-ח'אלד, שעל שמה נקרא בזמנו הכפר הסמוך לשקמה, הייתה אמו של אחד מגיבוריו של מוחמד, וכי היא ישבה תחת השקמה כשופטת, דבר המחזק את הדעה בדבר עתיקותה של השקמה".

ולסיכום, קטע ממכתבו של יעקב אלקלעי: "האנשים שעמם דיברתי, אינם יודעים פרטים על עץ זה, פרט לכך שילדים אוהבים לשחק בחללים שבענפיו ולשבת בצלו. ותיקים ידעו לספר על האזור שבו צמח הכפר הערבי בשם 'אום-ח'אלד'. על דשא הגן, בצדו של העץ, מונחות אבנים גדולות ומסותתות, שבוודאי שימשו את התושבים הקדומים שגרו כאן..."

סופר לי, כי בספרו של זאב וילנאי (לא מצאתי) כתוב על תייר גרמני, שעבר במקום שבו נמצא העץ בשנת 1880, ודיווח על כך שראה עץ אלון ענקי (נראה, שטעה בזיהוי העץ, כיוון שבסביבה הקרובה, בכפר יונה הסמוך, נמצאו הרבה עצי אלון, בעוד שהוא התכוון לשקמה).

אין ספק, שסיפורה של השקמה העתיקה מ'אום-ח'אלד' מאפיין את מחקר העצים הבוגרים - סיפוריהם, ההיסטוריה שלהם, הפולקלור והאגדות הנרקמים סביבם, כיצד הללו משוכתבים וכיצד הם נשזרים בהיסטוריה של ראשית ההתיישבות היהודית בארץ - הכרת כל אלה תסייע **בשיפור היחס לעצים ובשימורם על ידנו וע"י הדורות הבאים.**

השקמים של גן יעקב

שלושה עצי פיקוס השקמה בגן יעקב בתל-אביב (מאחורי תיאטרון הבימה, בצמוד להיכל התרבות)

מוסר המידע: חיים גבריאל, אגרונום האגף לגנים ונוף, עיריית תל-אביב

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון נ"ד (ו'): 28-29, 1999)

שם העץ: פיקוס השקמה - Ficus sycomorus האתר: גן יעקב בתל-אביב, מאחורי תיאטרון "הבימה", צמוד להיכל התרבות. גיל העץ: מאות שנים. גובה הצמרת: כ-10 מ'; קוטר הצמרת: כ-15 מ'; קוטר הגזע: כ-1.8 מ'.

תלאות ההיסטוריה הותירו את רישומם בעצי פיקוס השקמה, הנטועים בגן יעקב בתל-אביב. מחלקת הגנים של עיריית תל-אביב, המודעת לשימור עצים בוגרים, שיקמה עצים אלה פעמיים עד היום. בשיקום האחרון בוצע ניקוי של גזע העץ מריקבון ומלכלוך והוא חוזק בחלקו התחתון (בבסיסו) באמצעות ברזל ובטון, ובחלקו העליון באמצעות מילוי בפוליאוריתן מוקצף. כל זאת, תוך הקפדה על גימור חיצוני אסתטי של חומר איטום וטיח, משום שבין השאר משמש האתר כאטרקציה מיוחדת בלב תל-אביב.

אין לי ספק, שהעץ יכול להעיד על אירועים רבים מראשית ימיה של תל-אביב, סיפורי גבורה וסיפורי אהבה. כיום חוסים בצלו בעיקר מחוסרי בית, אך באופן כללי האתר מטופל ושווה ביקור.

בעיתון "טורים" (י"ב-י"ג, 1980, ע"מ 9-13) מצוין שעצי השקמה בגן יעקב מהווים שרידים של ריכוז גדול יותר של שקמים, שהיו קיימים במקום לפני עשרות שנים. העצים התנשאו על גבעה חולית, שאדמותיה שימשו כחווה חקלאית לימודית לתלמידי העיר. באותם הימים, שיעורי החקלאות היו שיעורי חובה וראו בהם ערך מחנך חשוב ביותר. לאחר חיסול החווה ויישור הגבעה, לצורך הקמת היכל התרבות ומוזיאון האמנות ע"ש הלנה רובינשטיין, התנהל מאבק על חיי עצי השקמה, ובלחץ "משוגעים לדבר" ניצלו עצים אחדים.

תכנון גן יעקב על ידי האדריכל יעקב רכטר "כלא" את השקמים במסגרות חגורות בטון (פרגולות), כדי לתת לנוף העץ "אוויר לנשימה", אך מנגד, העצים משוועים למרחב ולפתיחות נופית. בצל העצים פריטי צמחייה רבים ואלמנטים ארכיטקטוניים מגוונים: בריכת מים, ספסלים, רציפי טיול, מעקות מסוגננים, וציור קיר, המתאר את העיר.

דן רעים, גנן ועיתונאי, מתאר ב"גן ונוף" ("לגלות את תל-אביב היפה", ע"מ 8-9, 1979) את העיר תל-אביב במלוא תנופת הבניין בשנות ה-60: "מאחורי בניין 'הבימה' נוגסים הבולדוזרים בגבעה, עליה נותרו שלושה עצי שקמה, שרידים מגן השקמים הידוע. הקימו את היכל התרבות המפואר, את מוזיאון הלנה רובינשטיין - אך בין שלושת המוסדות המכובדים נותרו השקמים העתיקות, גלמודות, ללא דואג וללא פתרון. המצב בא על תיקונו כאשר נמצא תורם, מר סורסקי ממקסיקו, שתרם סכום נכבד לנטיעת גן על שם בנו המנוח, יעקב".

רעים מוסיף גם מידע מאוחר יותר: "הארכיטקט יעקב רכטר נתבקש להשלים את מלאכת אביו, שבנה את היכל התרבות, לקשור בין שלושת מרכזי התרבות וליצור גן פנימי שבו השקמים ימצאו את ביטויו. רכטר המשיך את שדרת העמודים ויצר שני מפלסים. בעזרת גשרונים ומדרגות קישר

בין השקמים, שנמצאו בראש הגבעה, לבין השטח התחתון של רחבת היכל התרבות. על ידי כך גדל והוכפל השטח, וכן נשמר סגנון הבנייה. אך רק אז, כשעבודות הבנייה של העמודים היו כבר במלוא הקצב, נזכרו שיש לפתור את הבעיות הגנניות והטופוגרפיות בתוך החללים של מערכת העמודים. פנו אל מחלקת הנטיעות, אל אברהם קרוון, שהיה בסוף ההכנות לקראת סיור סביב העולם. קרוון, אשר תכנן את הסיור כבר מזמן, לא רצה לוותר, ולכן 'גלגל את הכדור' אלי, והטיל עליי את ביצוע הגן. שוחחנו, קבענו הנחיות כלליות - והוא נסע. כך נפלה עלי המשימה הבלתי אפשרית הזאת, בהתחשב בזמן הקצר שעמד לרשותי. כאן, יש לדעת, שראש העיר דאז, מרדכי נמיר, קבע עם מר סורסקי את המועד לפתיחת הגן (וסורסקי הזמין מטוס מיוחד להטיס את קרוביו וידידיו...). נמיר היה בא פעמים אחדות ביום לבדוק ולזרז את העבודה. הוא הופיע כבר ב-6 בבוקר, וגם ב-8 בערב בא לראות אם העבודה נמשכת, וכל הזמן דאג וטען : 'אני רואה רק בטונים, וגן איני רואה!'. נוסף לעומס העבודה, היה עליי לעודדו ולהבטיח שהגן ייגמר במועד. בכך אולי הצלחתי, אך אותי אכלו הספקות... גם כיום אני מציין בסיפוק, כי העובדים מילאו חובתם במסירות ועבדו ללא לאות. השארנו מינימום של עובדים לאחזקת הגנים האחרים, ואת יתר העובדים גייסנו לעבודה זו. הועמדו לרשותי רוב כלי הרכב של המחלקה, ובעזרת אנשי המשתלה העמסנו והעברנו את כל הצמחים המיוחדים והגדולים לשטח שהתפנה מהבנאים. הגן היה מוכן במועד. הייתי עייף ויגע, אך מאושר."

על פי מידע שהגיע לידיי, היוזמה והאחריות לשימור השקמים במתחם זה היו של מר אברהם קרוון, מנהל מחלקת הנטיעות בעיריית תל-אביב.

על ארזים, אלות וקברי צדיקים ביער ביריה

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון נ"ח (ח'): 50-51, 2004)

ביער ביריה, לא הרחק מצפת, אפשר למצוא שני עצים מיוחדים ומעניינים: את הארז האטלנטי ביער ביריה, ואת האלה הארץ-ישראלית על קברו של התנא יונתן בן-עוזיאל.

שם העץ: ארז אטלנטי; האתר: חורשת ארזים ביער ביריה; שנת נטיעה: 1958/9; גובה העץ: כ-12 מ'; קוטר: כ-8 מ'.
שם העץ: אלה ארץ-ישראלית; האתר: עמוקה, סמוך לקבר יונתן בן-עוזיאל; שנת נטיעה: עץ בר מקומי; גובה העץ: כ-6 מ'; קוטר: כ-9 מ'.

איסוף מידע על עצים בוגרים הוא עניין קשה ולעתים בלתי אפשרי, משום שהחומר אינו מופיע בספרי ההיסטוריה. העצים, למרות גילם המופלג, אינם "משתפים פעולה" בנושא.
במאמר זה בחרתי להפנות את תשומת לב הקוראים לשני עצים שלא ידוע לי הרבה אודותם, עצים אלה נמצאים ביער ביריה. המטיילים באזור צפת יכולים לבקרם וליהנות מנוף מקסים ומעצים מיוחדים ומעניינים.

"יער" הארזים בביריה

חורש (יער) הארזים בביריה (ליד צפת) מוזכר בספרם של נילי ליפשיץ וגדעון ביגר: "כי האדם עץ השדה", בסוף הערך "ארז הלבנון", באלה המילים: "חורשה גדולה של ארז אטלנטי ניטעה לאחר קום המדינה בעמוקה שמצפון לצפת". בארץ אין יערות בר של ארז, אלא קק"ל נטעה בכמה מקומות קבוצות של ארז אטלנטי, והמקום המרשים ביותר, שבו ניתן לראות "יער" ארזים כזה הוא יער ביריה.
מגיעים למקום מכיוון צפת, מהכביש הממשיך מהר כנען לכיוון בת-יער ועמוקה, במרחק של כ-5 דקות נסיעה מהר כנען. כמו כן, ניתן להגיע לאזור מכיוון צומת מחניים שעל כביש ראש פינה-קריית שמונה.
להלן תיאור של החורש מתוך החוברת "עץ עתיק": "ארזים אינם נפוצים אצלנו במיוחד, אם כי קק"ל נטעה אותם במקומות שונים בגליל. לפיכך, מצפור 'ארז' וחלקת הארזים על שם טוביה אשבל ביער ביריה הם דבר שראוי להתעכב עליו. העצים הצומחים שם הם, ככל הנראה, הארזים המרשימים בישראל. אין מדובר רק בגובה שהעצים הגיעו אליו. במושגים ישראליים, חלקת הארזים המשתרעת על עשרה דונמים בערך היא כמעט יער-עד. העצים התאקלמו כאן נהדר, ואחדים מהם אף מגיעים לגובה של 12 מטרים. מעמדת התצפית המשקיפה על החלקה, אפשר כמעט לדמיין יער ארזים בלבנון או בתורכיה"
למטיילים, מומלץ לחנות במצפור "ארז" ולרדת לסיור ביער, כדי לחוש את העצים מגובה הקרקע. ניתן להמשיך בשביל החוצה את החלקה ויורד לעין גוזי, במרחק הליכה של כ-10 דקות.
בחלקה מוצבים שלטים, המציינים פרטים על הנטיעה ועל טוביה אשבל, שעל שמו נקרא היער.
מסיפורי החלקה (מתוך "עץ עתיק"): "חלקת הארזים ביער ביריה נקראת על שמו של טוביה אשבל, שהיה מנהל חבל הצפון הראשון של קק"ל במשך שנים רבות. על טוביה אשבל אמרו שהוא אולי לא מכיר כל עץ, אבל כל העצים מכירים אותו. רוב הארזים בחלקה שייכים למין 'ארז אטלנטי', הגדל בר בהרי האטלס שבצפון אפריקה. קק"ל הביאה את הזרעים שלהם מתורכיה בשנת 1958".

האלה הארץ-ישראלית בעמוקה

לאחר ביקור ביער הארזים, מומלץ לבקר את האלה הארץ-ישראלית שבעמוקה, הסמוכה לקברו של התנא יונתן בן-עוזיאל. ממשיכים בכביש לכיוון בת-יער, ולאחר כמה פיתולים נראה שלט המפנה לכיוון עמוקה (קבר יונתן בן-עוזיאל). ניתן להגיע גם דרך נוף יער ביריה. על המקום והעץ ניתן לקרוא בתיאור מעניין, המופיע בחוברת "עץ עתיק" שהוזכרה לעיל: "אלה ארץ-ישראלית היא עץ נפוץ למדי בחורש הים-תיכוני. העץ שלפנינו איננו יוצא דופן במיוחד בממדיו, אך בכל זאת לא נחטא לאמת, אם נאמר שזו הצומחת ליד קבר יונתן בן-עוזיאל, היא מהעצים המוזרים ביותר בישראל. הענפים, הגזעים הראשיים וכל מקום, אליו אפשר להגיע, עמוסים לעייפה בבגדים, בשקיות, בבדים ובכל דבר אישי שאפשר לתלות אותו. התוצאה היא עץ צבעוני, ממש 'אפנת בן-עוזיאל'. רבים עולים לכאן ברגל, שכן עלייה לקברו של התנא יונתן בן-עוזיאל נחשבת סגולה בדוקה למציאת בן זוג. הסיבה לכך, לפי דברי המשגיחים במקום, היא שיונתן בן-עוזיאל היה כה עסוק בלימוד עד שלא מצא לו זמן לשאת אישה. כל האש שיקדה בו, הרי היא נתונה ומזומנת לרווקים בני זמננו, אם אך יעלו לקברו".

אין הסבר מלומד על מנהג השארת חפצים אישיים בקברים קדושים, אבל ידוע שזהו מנהג עתיק יומין. עולה רגל מאמין ישאיר חפץ אישי כדי להתקרב אל הצדיק. מכל מקום, אלה זו שעל קבר יונתן בן-עוזיאל היא עץ שראוי להעיף בו מבט.

האלות הן לעתים שיחים, אך הן מסוגלות להגיע לגודל של עץ ולהאריך ימים. בארץ נותרו פרטים בוגרים וגדולים רק ליד קברי קדושים. האלה מוזכרת בתנ"ך כמקום פולחן: "תחת כל עץ רענן ותחת כל אלה עבתה..."

בספר "מקומות קדושים וקברי צדיקים בארץ ישראל", בתיאור הקבר של יונתן בן-עוזיאל מזווג הזיווגים, נכתב: "כל התיאורים הקדומים (של המקום) נלהבים למראה אילן גדול שמיתמר מעל הקבר, והם מעידים שלא נמצא כמוהו בעוביו, ברוחב ענפיו וביופיו". אמנם האלה שבה מדובר, אינה עונה בדיוק לתיאור זה, אך, כנראה, בעבר דוכא החורש באזור בעקבות שרפות או רעיית בעלי חיים, ולא היו בסביבה מטעי זיתים, כך שמופע העץ היה מרשים יותר יחסית לסביבה.

בקעת עמוקה מרשימה במיוחד בשעות הבוקר ואחר הצהריים, והקבר והעץ בולטים למרחוק ומומלץ לבקרם.

מעתה, בעת טיולכם באזור, זכרו לבקר שני אתרים אלה, ואולי הודות לביקורכם בקבר התנא תזכו לברכה ולזיווג מוצלח.

מראה אירופי בנוף ישראלי

סיפורן של שדרות דקלים ותיקות ברחבי הארץ

תודה לכל אלה שסייעו באיסוף המידע, ובמיוחד לאביגיל הלר (משרד החקלאות), חיליק מדור חיים (חדרה), מירי ברניצקי (מוזיאון ראשון לציון), אורי ברזק (קיבוץ גבע), מועצה אזורי שבי ציון, חיים גבריאל (עיריית תל-אביב).

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון נ"ה (ח'): 44-47, 2001)

במהלך עבודתי לאיתור עצים בוגרים וסיפוריהם נתקלתי בכמה סוגי עצים, הנטועים בארץ כשדרות המפארות דרכים, מרכזי יישובים וכדומה, שניטעו בראשית ההתיישבות - בשלהי המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20, ומהוות מוקד משיכה בולט משום גובהן וצורתן האדריכלית המיוחדת.
באמצעות פנייה לגננים ב"גן ונוף" ובאופן אישי, ניסיתי לאתר מידע גיאוגרפי והיסטורי אודות שדרות ותיקות של מיני דקלים ופיקוסים. להלן אציג את מרבית המידע שעלה בידי לאסוף.

בגמרא, מסכת פסחים, דף נ"ג ע"א, מוצאים סימוכין לכך שעצים שונים מהווים סימן זיהוי לחבלי ארץ נופיים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: "סימן להרים - מילין (=עצי מילה), סימן לעמקים - דקלים, סימן לנחלים - קנים, סימן לשפלה - שקמים..."
מכאן עולה, כי מקומם הטבעי של דקלים שונים הוא בעמקים, אך אנו מוצאים אותם שתולים בכל אזורי הארץ.
במאמר, שפורסם בשנת 1961 בעיתון "ליערן", אודות הוושינגטוניות לרגל יובל לאימוצן ("ליערן" 10, ע"מ 28-35), כותב פרופ' הלל אופנהיימר בהקדמה: "מי אינו מכיר את דקל הוושינגטוניה, הנפוץ כל כך בארצנו? אתה מוצא אותו בכל אזורי הארץ: בשפלה, בהרים ובנגב, במושבות הוותיקות של ה'פיק"א' ובבני ברק, בבודד ובשדרות, כשגזעיהם עטופים ועלוותם יבשה, אם לא דאגו לניקויים מה'זקן הפרוע' שנוצר מה'כפות הנבולות'..."
בהמשך המאמר מופיע תיאור של המינים הקיימים בארץ ותכונותיהם האקולוגיות, וכן התייחסות ברורה לאקלומם בארץ: "זרעי ושינגטוניה בשם ושינגטוניה חסונה הובאו ארצה על-ידי האגרונום אהרון אהרונסון מטוניס בשנת 1911, והם אף מופיעים ברשימות הזרעים שהובאו מ-'Morse' באותה השנה לתחנה היהודית, לניסיונות חקלאיים בעתלית. הזרעים הראשונים נזרעו, כפי הנראה, בחדרה, בגן העיר. אהרונסון נתקל בוושינגטוניות לראשונה בדרום צרפת, אך הוא מעיד כי לאחר שהתרשם מהוושינגטוניה רושם עמוק בטבע בקליפורניה, הוא נעשה למפיץ נלהב של דקלים אלה. בשל קשריו עם המושבות שנהנו מחסותו של הברון רוטשילד, אין פלא שהוושינגטוניות חדרו ליישובים היהודיים הללו, ואפשר לומר שהן נהיו אופייניות להן לא פחות מהאקליפטוסים או האזדרכת. לציון מיוחד ראויות שדרות הוושינגטוניה החוצות את מישור החוף, בין גבעות הכורכר שליד עתלית ובין כביש תל-אביב-חיפה ואזור תחנת הניסיונות לשעבר של אהרונסון. שדרות פחות עתיקות ומעורבות עם דקלי תמר קנרי, מלוות את הדרך מפתח בית הספר החקלאי במקווה ישראל לחצר המוסד."
ראוי לציין, כי במאמר מעניין זה עוסק פרופ' אופנהיימר בנושא זיהוי מינים ומעלה את הסברה, שייתכן ששני המינים, המוכרים היום כוושינגטוניה חוטית וכוושינגטוניה חסונה, הם טיפוסים או זנים של אותו מין.

תיאור מדויק אחר לגבי דקלי ושינגטוניה מופיע בספרם של נילי ליפשיץ וגדעון ביגר: "כי האדם עץ השדה - עצי א"י, מאפייניהם, תולדותיהם ושימושים" (הוצאת אריאל, ירושלים, 1998, חוברת 124). בערך "ושינגטוניה חוטית" נכתב כלהלן: "העץ משמש לנוי, ועצים גבוהים וחזקים גדלים במקומות שונים ליד בניינים מהמאה ה-19. עצי ושינגטוניה גדולים כאלה ניתן לראות לאורך הכניסה למזכירות בית הספר מקווה ישראל, ברחוב המייסדים בבנימינה ולאורך חוף וילה מלצ'ט שבכינרת. שדרות נוספות של עצי ושינגטוניה מצויות בשדרות יהודית שבתל-אביב ובשדרות ירושלים שביפו, שם ניטעו בתקופת מלחמת העולם הראשונה על-ידי תלמידי מקווה ישראל."

"שדרת עצי ושינגטוניה בולטת גם לאורך הדרך מעתלית לתחנת הניסיונות של אהרון אהרונסון..."

בעמוד 183 בספר מופיעה תמונה משנת 1930 של שדרת עצי דקל הוושינגטוניה שנטע אהרון אהרונסון ב-1911 בחדרה (בגן המייסדים).

אין ספק שהשדרה המפורסמת ביותר בארץ, היא השדרה שבעתלית, המופיעה גם בספרם של אבי שמידע ודוד דרום: "מדריך העצים" (עמוד 256). "אהרון אהרונסון הוא שהביא את השתילים הראשונים לארץ, והעובר בכביש חיפה-תל-אביב סמוך לעתלית, יוכל לראות את שדרת הוושינגטוניות הנהדרת ששתל".

גם בספרו של עופר רגב: "טיול קטן בעיר גדולה" (טיולים בתל-אביב-יפו) בעמוד 146 קיים אזכור של שדרה זו, ורגב אף מסביר את הסיבה לנטיעת שדרות אלה בארץ: "העץ צומח לגובה רב, ובשל צורתו הנאה וחוזקו הוא ניטע בשדרות רבות ברחבי הארץ: במקווה ישראל, בחולדה, בשדרות ירושלים ביפו ועוד..."

ציור סכמתי של השדרה מופיע על מפת עתלית בספרו של אהרון אהרונסון ובמוזיאון בית אהרונסון בזיכרון יעקב.

מהמקורות השונים עולה בבירור מי הביא את דקלי הוושינגטוניה לארץ ומתי. לעומת זאת, לא הצלחתי לאתר בוודאות מתי הובאו לארץ דקלי התמר הקנרי, ובמרבית המקרים לא הצלחתי לאתר בוודאות את גיל שדרות הדקלים, כולל דקלי התמר המצוי. לפי הטבלה שלהלן והנתונים שנאספו, ניתן להעריך את גיל השדרות בהתאם לגודל העצים ולגובהם, במקרים בהם ידועים נתוני הנטיעה. מובן, שבדיקה זו מחייבת מחקר מעמיק יותר מזה שנעשה בעבודה זו.

סברה נוספת, שהושמעה באוזניי במהלך מחקרי זה, היא ששדרות הדקלים ניטעו בחלק מהמושבות הראשונות, ומכיוון שדקלים שונים, במיוחד התמר, סמליים לארץ ישראל (התמר הוא אחד משבעת המינים ואחד מארבעת המינים), עולה השאלה, מדוע לא נשתל רק התמר המצוי.

יש הטוענים, כי שדרות דקלים היוו עבור המתיישבים שבאו מאירופה, מסגרת וסדר ברחוב ביישוב החדש, וכן מעין קשר למוצאם האירופי המסודר.

מידע אודות ריכוז השדרות שנמצאו מופיע בטבלה שלפניכם. לגבי חלק מהשדרות, קיים מידע מפורט יותר בכרטיסיות במאגר ובסקר.

סיפורי השדרות

השדרה במקווה ישראל

שדרת דקלי הוושינגטוניה, המעורבת בתמר קנרי, היא אחת המפורסמות בארץ. בנוסף למאמר מפורט, שפורסם ב"גן ונוף" (גיליון ז', כרך נ"ד 1999), ברצוני להוסיף ציטוט מעניין מהספר "דרך ארץ - עם חי בנופיו", מאת עירית זהרוני. בעמוד 262 מתואר ביקור הרצל בארץ ישראל, והכיתוב לצד צילומו של בני גבירצמן הוא: "שדרת הדקלים בשערי מקווה ישראל. כאן המתין הרצל לשיירת הקיסר וילהלם השני ופמלייתו, בדרכם מיפו לירושלים בשנת 1898". השדרה נטעה, על פי ידיעתנו, בשנת 1921, אך באזור זה היה, כנראה, מקום המפגש של השניים.

הדקלים בשדרות ירושלים בתל-אביב-יפו

על פי ספרו של עופר רגב, בעמוד 71, השדרה ניטעה בשנת 1917 בגבולה המזרחי של יפו. באמצעות נטיעת השדרה ביקש המושל ג׳מאל פחה להקנות ליפו אופי אירופי. בשדרה הרחבה, שתוכננה על-ידי האגרונומים גדליה וילבושביץ ואליהו קראוזה, ניטעו דקלי ושינגטוניה ועצי פיקוס, ומשני הצדדים עברו מסלולי תנועה. בנטיעת העצים עסקה פלוגת ״עמליה״, שחבריה היו תלמידי ״מקווה ישראל״.
מקור זה מחזק את השערתי, שנטיעת שדרות דקלים ופיקוסים נעשתה במטרה לשוות למקום שבה ניטעה אופי אירופי מסודר.

שדרות התמר הקנרי בשבי-ציון

השדרה, שאורכה כ-150 מטר, מופיעה על כרטיס הביקור של המועצה המקומית שבי-ציון.
השדרה נשתלה בראשית שנות ה-40 (1942-1943). השתילים נתרמו על-ידי מר יוסף גרינבלט, לאחר ביקורו בבית-דגן, שם ראה שדרה דומה, ובעזרת אדריכל הגנים, מר וינברג (אורן), תושב יגור, הוחלט על הנטיעה. אין ספק, כי השדרה בת ה-60 עדיין בראשית דרכה.

שדרות הדקלים בגן המושבה בראשון לציון

נראה לי, כי שדרות התמר הקנרי, המרשימות ביותר והוותיקות ביותר בארץ (למיטב ידיעתי), הן השדרות בגן העיר במרכז ראשון לציון, שנשתלו ב-1890.
זרעי הדקלים הובאו על-ידי הברון רוטשילד מן האיים הקנריים, הונבטו במשתלה וניטעו באדמת הגן על-ידי הורוביץ גרשון ומיכל פוחצ׳בסקי. באזור השדרות הוקם גן, שבו ערוגות פרחים וספסלים.
השדרות שימשו במשך כל שנות קיומו של הגן כאזור טיול ובילוי בשעות הפנאי וכמקום לעריכת קבלות פנים לאישים חשובים, שהגיעו למושבה. בשנת 1996 שוקם גן המושבה, ששטחו כ-40 דונם, במגמה לחדש את פני הגן ולשמר את ערכי הנוף והעיצוב של העבר. בצפון שדרת התמרים מופיע שלט, המספר את סיפור השדרה. כמו כן, במקביל לשדרה ותיקה זו ניטעה שדרת תמר מצוי. דקלים אלה, כפי שנכתב בשלט, מהווים עתודה לדקלים המזדקנים (כשאותי, באופן אישי, מתמיהה סיבת הבחירה בתמר מצוי דווקא, ולא בתמר קנרי, שמופעו מרשים יותר, ובוודאי מתאים יותר לעיבוי השדרה).
שיקום הגן ופתיחתו לנוף מאפשרים את חשיפת הגן והשדרה המרשימה שבתוכו. שדרה זו נטועה בצורת צלב, ובה שתי שורות של 160 עצים (80 מול 80)

שדרת הוושינגטוניה החסונה בבנימינה

לאורך רחובות הגפן והדקל בבנימינה נטועה שדרה, ובה 47 עצים. זה המקום לציין לשבח את העמותה לשימור ושחזור המושבה בנימינה, אשר הציבה שלט ברחוב הגפן 31, שעליו נכתב: ״שדרת דקי הוושינגטוניה. ניטעו על-ידי פיק״א ב-1922. השדרה מאפיינת את מושבות הברון״.
ברור לי שמידע צנוע זה מהווה נדבך חשוב בשימור העצים, ובמידע אודות גילם וההיסטוריה שלהם. מן הראוי, שרשויות רבות יאמצו פעולה זו כפעולת שימור וחינוך לדורות הבאים.

טבלת שדרות מיני דקל בישראל

שם העץ	מיקום	מספר עצים	מרווח (מ')	אורך (מ')	גובה (מ')	קוטר צמרת (מ')	קוטר גזע בגובה 1 מ'	שנת נטיעה	סיפור הנטיעה
ושינגטוניה חסונה	בנימינה - רח' הגפן/ רח' הדקל	2 שורות לא אחידות. סה"כ 47 עצים	10-8	290	22	3	0.7	1922	במאמר
ושינגטוניה חסונה (עם ברוש)	שפיה - במרכז הכפר	שורה של 15 עצים	4	60	20	2	0.5	לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חסונה	גן הדרום - ברח' מרכזי משי' כורך עד המרפאה	2 שורות של 25 עצים	8	170	10	2.5	0.5	לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חסונה/ חוטית	בת גלים - רח' העלייה השנייה פינת רח' רמת גן (שריד לחיבור לכביש החוף)	2 שורות של 10-7 עצים	5.5	40			חסונה 0.32 חוטית 0.67	לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חסונה	תל אביב - רח' השפלה (יריד המזרח לשעבר)	5	6	30	26-25	9	0.6	1927	בכניסה ליריד
ושינגטוניה חסונה/ חוטית	עתלית - בניצב לכביש המהיר	113 חסונה, 75 חוטית. 2 שורות	10	700	20	4-3	חסונה 0.32 חוטית 0.67	1911	במאמר
ושינגטוניה חסונה	חדרה - גן המייסדים	2 שורות של כ-15 עצים	10	150	25	2.5	0.35	1912	אהרון אהרונסון ואבשלום פיינברג
ושינגטוניה חסונה/ חוטית	פרדס חנה - רחוב הדקלים	2 שורות של 200-180 עצים	13-7	1500	25	2.5	0.6	לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חסונה	זכרון יעקב - בית לנגה, חזית צפונית ואחורית	2 שורות של 13 עצים	7-6	80	15	3	0.6-0.5	1889	לא ידוע
ושינגטוניה חסונה וחוטית	יער הרצל, כביש חולדה							לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חוטית	עכו - בית ספר מנוף (יד-נתן)	2 שורות של 13 עצים	4.2	50	10	3	0.76	לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חוטית וחסונה, בשילוב פיקוס השדרות	תל-אביב-יפו - שדרות ירושלים (מרחוב אילת)	363	12	2000	20-15		0.7	1917	במאמר
ושינגטוניה חוטית	עכו - מעון אחווה, ממערב לחוות ניסיונות חקלאית	38	4.5	150	15-13	3.5	0.4	1936	כנראה, שנשתלו בעת הקמת המקום
ושינגטוניה חוטית	עפולה - שד' ארלוזורוב באי התנועה	3-2 שורות, סה"כ 152	5	290	24	4-3	0.5	1926/8	במאמר
ושינגטוניה חוטית	שדה אליהו - בכניסה לקיבוץ (טמפלרים)							לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חוטית	רחובות - מכון וייצמן							לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חוטית וחסונה עם תמר קנרי	מקווה ישראל - שדרת כניסה	2 שורות של 80 עצים	6-4	500	22-15	5-3	0.7-0.4	1921	בחוברת זו
ושינגטוניה חוטית	נחלת יהודה - בי"ס תיכון מקיף	שורה אחת ובה 10 עצים						לא ידוע	לא ידוע
ושינגטוניה חוטית	כנרת - חוף מלצ'ט							לא ידוע	לא ידוע
תמר מצוי (עם גרויליאה חסונה)	פרדס חנה - שדרה מערבית לכיוון בנימינה	2 שורות של 160 עצים	20-10	כ-3000	18	6	0.8	לא ידוע	לא ידוע
תמר מצוי	צפריה - שדרת כניסה, כביד בית-דגן-יהוד - בצומת	2 שורות של 13 עצים	8	100	9	7	0.7	לא ידוע	לא ידוע
תמר מצוי	ניר דוד - בכניסה לגן השלושה (סחנה)	2 שורות של 30 עצים						לא ידוע	לא ידוע
תמר קנרי	כפר יונה - שד' הדקלים, רח' אלימלך	2 שורות של 40 עצים	5	250	9	8	0.6-0.5	לא ידוע	לא ידוע
תמר קנרי	עיינות - שדרה מרכזית	2 שורות של 33 עצים	7-4	220	10-8	8	0.7-0.5	לא ידוע	לא ידוע
תמר קנרי	בכניסה ליישוב שבי ציון	2 שורות של 38 עצים	5	150	10-6	8	0.6	1942/3	במאמר
תמר קנרי	ראשון לציון - גן העיר - הרצל (רח' רוטשילד - כרמל)	2 שורות של 80 עצים בצורת צלב	5	400	14	6	0.8	1890	במאמר

מידע נוסף: שדרת תמר מצוי (25 עצים) בכיכר רבין, בין רח' פרישמן לרח' בן גורין בתל-אביב; שדרת ושינגטוניה חסונה ביקנעם; שדרת תמר קנרי בבית הקברות האנגלי בחיפה.

שדרת הוושינגטוניה החסונה בעפולה

אחד מציוני הדרך הבולטים בנוף בצפון הארץ היא שדרה של 3-2 שורות דקלי ושינגטוניה בכניסה הדרומית לעפולה. בשדרה הנטועה ברחוב שדרות ארלוזורוב בעפולה, נטועים כ-150 דקלי ושינגטוניה חסונה, אשר עד לפני שנים אחדות היו עטופים בשמלת עלים מרשימה. גובהם המרשים של העצים, כ-25 מטרים, ותנועתם המטילה מורא הנם ציוני דרך בולטים בהיסטוריה של עפולה.

את הסיפור הראשון על השדרה שמעתי מפיו של ישראל רחום, מוותיקי עפולה, בן למייסדיה, שנאות לשוחח עמי רק לאחר שהיה בטוח, שאין לי כל כוונות זדוניות לגבי השדרה. לדבריו, את השדרה שתלו ותיקי עפולה בשנות ה-30 (1929-1925), בהתאם לתכנון האדריכל קאופמן, שתכננה כציר מרכזי המוביל לתחנת הרכבת בעפולה (יש בידו צילום של השדרה משנת 1933).

מאוחר יותר, כשפגשתי באורי ברזק מקיבוץ גבע, שבמסגרת עבודת מחקר לתואר שני במחלקה לגיאוגרפיה בטכניון מנסה לאתר את הרקע לנטיעת דקלים בארץ בראשית ההתיישבות, מסר לידי קלטת וידאו, שצילמו תלמידי תיכון מעפולה (שעסקו בחקר ההיסטוריה של העיר). בקלטת זו מראיין אחד הנערים את ותיקי עפולה על ההיסטוריה של העיר. הצילומים כולם נעשו בצל שדרת הדקלים ותוך כדי הליכה לצדם.

כך מתארת בקלטת גב' צפורה גוטקוביץ: "עפולה נוסדה ב-1925, כמרכז עירוני ליישובי הסביבה - עיר בלב העמק הפורח. ראשוני המתיישבים היו יהודים מפולין. האדריכל קאופמן, שתכנן את העיר, ראה בדמיונו עיר אירופאית, המתחילה בתחנת רכבת עם כיכרות ושדרה. כל מרכז העיר נחרש וניטעו בו חוטרי דקלים קטנים, שהובאו לעפולה הישר מעיראק". (לי נראה, שהשתילים הובאו ממשתלה בעיראק, שכן זו לא ארץ מוצאם.)

לסיכום, אני משוכנע, כי שדרות הדקלים השונות, שניטעו בארץ על-ידי ראשוני המתיישבים מסוף המאה ה-18 ומראשית המאה ה-19 מהוות חלק מסיפור ראשית ההתיישבות והנוף בארץ, ומן הראוי לטפחן ולשומרן, כדי להנחיל את סיפוריהן לדורות הבאים וכדי שנופן יפאר את ארצנו עוד שנים רבות.

<u>שדרת הדקלים של מקווה ישראל</u>

מוסרת המידע: אביבה שוורץ, מרכז מבקרים - מקווה ישראל

(פורסם ב״גן ונוף״, גיליון נ״ד (ז׳): 36-37, 1999)

העץ: ושינגטוניה חסונה - Washingtonia robusta; ושינגטוניה חוטית - W. filifera האתר: כביש הכניסה הישן לבית הספר ״מקווה ישראל״, בצד צפון, המוביל משער ירושלים לרחבת בית הכנסת (השער סגור למכוניות, אך פתוח להולכי רגל). גיל העצים: 83 שנה - השדרה ניטעה בשנת 1921. גובה הצמרת: ושינגטוניה חסונה: כ-25-30 מ׳; ושינגטוניה חוטית: כ-12-14 מ׳. קוטר הגזע בגובה של 1 מ׳: ושינגטוניה חסונה: כ-30 ס״מ; ושינגטוניה חוטית: כ-70 ס״מ.

שדרת דקלי הוושינגטוניה היא אחד מהסמלים הבולטים של בית הספר החקלאי מקווה ישראל, שהקים קרל נטר בשנת 1870. ואכן, בדפי המידע, המופצים למטייל במקווה ישראל, מופיע תצלומן של ארבע ושינגטוניות חוטיות, שניטעו מאוחר יותר בחזית הדרומית של בית הכנסת, ומתוארת שדרת הדקלים: ״מסמלי מקווה ישראל. השדרה המובילה משער ירושלים לרחבת בית הכנסת ניטעה בשנת תרפ״א (1921). קדמו לשדרה זו - שדרת עצי תות ששימשו לגידול תולעי משי, ושדרת עצי אזדרכת שניטעו עוד בתקופת קרל נטר״.

שדרות מעין אלה הן שרידים לניסיונות אקלום של עצים אקזוטיים בראשית המאה, וכזו היא גם השדרה הוותיקה, וכנראה הראשונה, שניטעה בארץ בשנת 1912, לאורך הדרך מעתלית לתחנת הניסיונות של אהרון אהרונסון, על פי עדות אישית של אחותו, רבקה אהרונסון, שעבדה עמו בחוות הניסיונות.

מקור הזרעים הראשון הובא, ככל הנראה, על ידי אהרון אהרונסון, וממנו הופץ למקווה ישראל, ומשם למקומות אחרים בארץ.

שדרות ותיקות נוספות קיימות בגן המייסדים בחדרה, בשדרות יפו בירושלים, בשדרות יהודית בתל אביב, לצד הבתים הראשונים בקיבוץ דגניה, בחצר קיבוץ עין שמר, ליד הטכניון הישן בחיפה, באזור הטמפלרים, ליד קיבוץ שדה אליהו ועוד.

במאמר ״מאה שנה למקווה ישראל״, שכתב דוד זיידנברג ז״ל, מראשוני הגננים בארץ וממקימי הגן הבוטני, בציינו את תרומת מקווה ישראל לגננות בארץ, נכתב: ״יחד עם זאת, דאגו כבר המייסדים והמנהלים הראשונים לנטיעת עצי נוי וגנים על יד המבנים הראשונים שהוקמו. כך הוכנסו לארץ האקליפטוסים הראשונים, נשתלו שדרות דקל קנרי, ושינגטוניה...״.

ואכן , מקווה ישראל היה בין החלוצים בשימוש בעצי נוי והפצתם המסודרת בארץ.

שתי עדויות מעניינות מצאתי בדבר שדרת עצי הוושינגטוניה במקווה. הראשונה, היא עדותו של יעקב יניב מרמת יוחנן, שנמצאה בארכיון של המועצה לשימור אתרים במרכז המבקרים במקווה ישראל. זוהי עדות אישית לגבי נטיעת הדקלים ב-1921: ״בחודש מרץ 1921 - אדר ב׳ תרפ״א - נתקבלתי כתלמיד במקווה ישראל, 2-3 שבועות לאחר הגיעי ארצה (20 בפברואר 1921). עבודתי בימים הראשונים הייתה נטיעת שדרת הדקלים, המובילה מהשער עד לגינה לפני בית הכנסת. לפני כן היו עצי תות אחרים, אשר ניטעו כנראה בעבר, כדי שהעלים ישמשו מזון לתולעי משי אשר גידלו בבית הספר בתקופה ההיא. אינני יודע למה החליט המנהל קראוזה לעקור את עצי התות, כי

בבואי, כל העצים כבר נעקרו והחלו בחפירת הבורות לנטיעת הדקלים (ושינגטוניות) ממשתלת מקווה ישראל, אשר אחראי לה היה האגרונום ברוך צ׳יזיק.
רבי שמחה, איש בגיל ארבעים ומעלה, ירא שמים ובעל זקן ארוך, היה בא בוקר בוקר ברגל מיפו ובידו סל מצרכי מזון לארוחת צהריים, וחזר לפנות ערב ברגל ליפו, בכביש הראשי דרך פרדסי יפו.
ר׳ שמחה היה מבצע עבודות ׳שחורות׳ בבית הספר: חטיבת עצים, הסקת התנור לאפיית לחם, הטמנת חמין לשבת, עבודות בנייה קטנות ועוד מלאכות דומות.
בנטיעת שדרת הדקלים עסקו בעיקר תלמידים מהמחזור. אני מכיתה א׳ ועוד אחרים עזרנו על ידם בהעברת פחים, אשר בהם היו שתילי הדקלים, סימון הבורות והנטיעה. את הנטיעה סיימנו קרוב לפורים. בפורים קיבלנו חופש ואחרי הצהריים הלכנו לתל אביב הקטנה...״
זוהי אחת העדויות המעניינות, האותנטיות והמרגשות, הקושרת אותנו להיסטוריה, להווי ולמציאות האמיתית, המשתלבים בעצים ובהוויתנו בארץ.
25 שנה לאחר מכן מצאתי ב״גן ונוף״ כתבה הדנה בהימצאותם של שני מיני ושינגטוניה בשדרה במקווה ישראל, זה לצד זה, כאשר ביניהם משולב התמר הקנרי, וסימני שדה, המאפשרים לזהות בקלות את ההבדלים ביניהם:

* ושינגטוניה חוטית - גזע רחב יותר (60-80 ס״מ קוטר), האחיד כמעט לכל אורכו. נמוך יותר מהמין השני (ב-כ12-20 מ׳).
* ושינגטוניה חסונה - גזע צר יותר (25-30 ס״מ קוטר), המעובה מעט בבסיסו, גבוה בהרבה מהמין השני (20-40 מ׳).

העדות השנייה שמצאתי היא עדותה של רות בנימין ז״ל, שעסקה שנים רבות באקלום צמחים בחוות הנוי והייתה גם היא תלמידה במקווה ישראל: ״השנה היא 1946, אני נכנסת, ממש ביראת קודש, בשדרת הדקלים הנשגבת, ביומי הראשון בבית הספר החקלאי - מקווה ישראל. עוד אני מתרשמת ומושפעת מהנוף המיוחד הזה הנפתח לפני, והנה באה עגלה רתומה לסוס, הנהוגה בידי כמה תלמידים עליזים השופעים חדוות חיים, והם לוקחים אותי ׳טרמפ׳. רגע זה זכור לי תמיד כאופייני למה שהייתה מקווה ישראל בימים ההם - הנוף הצמחי והנוף האנושי, שלא היו אז כדוגמתם באף מקום אחר״.
כבר בכתבה זו, שפורסמה 25 שנה בלבד לאחר נטיעת הדקלים, מתוארת השדרה כ״שדרת דקלים נשגבת״.
שדרת הדקלים במקווה עשויה להמחיש לנו היטב מושגים בתכנון צמחייה, שבהם אנו מרבים לעסוק, ובתיאורים אישיים אלה הם מקבלים ממד ממשי יותר. העצים בגדולתם, בהשוואה לסביבה ולאדם, ממחישים לנו את מושגי הזמן, את קנה המידה והפרופורציה.
ייתכן שקיימים סיפורים רבים של בוגרי מקווה ומוריה, העוסקים בשדרה, וייתכן שיש בנמצא גם צילומים משנותיה הראשונות, אולם כל ניסיונותיי להשיג חומר נוסף ומעניין עלו בתוהו, ולכן אשמח לקבל עוד מידע, סיפורים וצילומים על העצים.

האלה הצפונית - האלה העתיקה בישראל

(פורסם ב"גן ונוף", גיליון נ"ו (ד'), 2001)

שם העץ: אלה אטלנטית - Pistacia atlantica האתר: כביש הצפון 899, סמוך לצומת יפתח. גיל משוער: כ-450 שנה. גובה העץ: כ-18 מ'; קוטר הצמרת: כ-24 מ'; קוטר הגזע: כ-2 מ'.

מעט מאוד חומר בעל ערך היסטורי קיים על האלה האטלנטית הוותיקה, שממוקמת בחניון האלות, הסמוך לקיבוץ יפתח. עם זאת, מחברים שונים של ספרי טיולים וצמחי ארץ ישראל אינם שוכחים לציינה כאחד העצים המרשימים במדינה.

היוצא לטייל במרחבי הגליל העליון ונעזר במפת קק"ל (פארקים, מפעלי תיירות ונופש), ימצא במפה באתר מספר 7 - חניון האלות, את התיאור הבא:

"...מיקום מערבית למצודת נבי יושע שולחנות פיקניק, עצי אלה אטלנטית". לדאבוני, תיאור זה אינו מייצג, ולו במעט, את עצי האלה המרשימים הגדלים זה מאות בשנים בחניון שהוזכר.

בארץ גדלים עצי אלה אטלנטית רבים בעלי נוף מרשים, אך, לדעתי, אתר זה הנו מהמרשימים שבהם, ומומלץ לבקרו בכל סיור בצפון, כדי ליהנות מביצועיו המרשימים במהלך השנה ובהשתנות העונות. בקיץ העץ מצל על שטח שגודלו דונם בערך, וענפיו וגזעיו המרשימים מהווים מוקד משיכה למשחק, לטיפוס ולצילום. בסתיו נושרים עליו בצבעי שלכת נאים, ובמהלך החורף נחשף מופע מדהים של שלד הגזע והענפים על רקע שמיים מעוננים, גשומים או בהירים. בשעות הזריחה והשקיעה מתגלה חוויה שפשוט חובה לראות ולצלם. באביב מלבלבים עליו בגוון אדמדם. בנוסף, קיים מופע של אשכולות פרי קטנים, המבשילים בסתיו בתערובת של צבעי שחור ואדום (למשיכת ציפורים), וכן מופע של עפצים דמויי אלמוג, הבולטים בצבעם האדמדם.

בחיפושי אחר סיפורים אודות העץ, גיליתי אזכורים בדבר קיומו והימצאותו, אך סיפור היסטורי ממשי לא מצאתי.

מהספרות הבוטנית ידוע לנו שעצי בר רבים שרדו והגיעו בארץ לגילאים מבוגרים ולממדים גדולים, הודות לקרבתם לאתרים היסטוריים ופולחניים ("מקאם"), לרוב בעקבות אמונתם של תושבי המקום בכוחו של הקדוש הקבור לידם. לפיכך, באזורים מעין אלה היה מן טאבו שהגן על העצים מכריתה. אף על פי שבמקומות רבים אין עוד סימני קדושה, נותרו העצים הקשישים הללו.

ובכל זאת, בחרתי להביא בפניכם מספר תיאורים של העץ וסביבתו מספרות שמצאתי בארץ. מעניין לראות את ההבדלים בתיאור האתר, מנקודת מבטו של כל כותב ובהתאם לתחושותיו.

פרופ' יהודה פליקס, בספרו "עצי בשמים, יער ונוי" (עמ' 139) מתאר: "עצים גדולים מאוד של אלה אטלנטית נמצאים בשמורות שבעמק החולה ובבקעת קדש". בעמוד 137 מופיעה תמונה שמזוהה כמעט בוודאות עם האלה המדוברת.

גם נילי ליפשיץ וגדעון ביגר בספר "כי האדם עץ השדה" (בערך "אלה אטלנטית", עמוד 85) מתארים: "ריכוזים מרשימים של אלה אטלנטית מופיעים בגליל התחתון בבקעת קדש ובעמק החולה, שם נשתמרו... ליד קברי קדושים".

תיאור נוף בוטני מעניין אחר מופיע בספרו של מיכאל זוהרי "נופי הצומח של הארץ". בספר זה, הכולל סיורים בוטניים בנופי הצומח בארץ, בפרק העוסק בסיור בגליל העליון (ברעם, אביבים,

יפתח, מנרה, נחל עיון), מתאר המחבר (עמוד 142): ״האלה האטלנטית ממשיכה לשלוט ורבים מעציה הדורים בנופם ונכבדים בממדיהם ובגילם. קרוב למצודת ישע, לפני שאנו פונים ליפתח, מושכת את עינינו אלה עתיקת יומין, ששולחנות וספסלים ערוכים בצילה. היא עומדת בלבו של מישור גרומוסולי, שהיה מעובד פעם בצורה אינטנסיבית, אבל עכשיו הוא בר ועדיין נותרו בו העשבים הרעים האופייניים לאדמה כבדה זאת״.

יצחק יפה פרסם ב״גן ונוף״, כרך ל״ו, חוברת 3, בשנת 1981, את הדברים שלהלן, כולל תמונות של העץ: ״מבין העצים עתירי הנוף הבודדים המפוזרים בארץ, מתבלטת כאן האלה האטלנטית בצורתה המרהיבה ובגזעה בעל המראה הפיסולי. ׳אלת החיים׳ היא עץ עתיק כזה, העומד סמוך לכביש נבי-יושע - סאסא במרום הגליל. המקום הפך לאתר זיכרון ע״ש חיים פרידמן ז״ל, שהיה מנהל מדור המטעים של הסוכנות היהודית בגליל. האתר ולידו חניון רכב עוצב ונבנה על-ידי הקק״ל״.

מעניין, שגם מחברי ספרי טיולים למיניהם התרשמו מהעץ ומפוטנציאל הבילוי בסביבתו, ולהלן שלושה תיאורים מספרים אלו.

דפנה מרוז בספרה ״עוד יום טיול - מדריך לטיולי משפחות״ (1992), מציינת בטיול להרי נפתלי בעמודים 37-38: ״עץ האלה האטלנטית הבודד וגדול הממדים, הוא שריד ליערות גדולים, שכיסו בעבר את מזרח הגליל. עצי האלה מקודשים היו במשך הדורות, כפי ששמם מרמז עליהם, העץ, שגילו המשוער מאות שנים, הוא ״חסין-אש״, כי קליפתו העבה מגינה עליו מפני שריפות. את ההתחדשות של יערות האלה באזור ניתן לראות סביב קיבוץ יפתח. ניסיון הקק״ל מורה, כי עץ זה עמיד יותר ושומר על צורתו״.

בספרה של חני זיו, ״חבלי ארץ - מבחר טיולים לצפון״ (1997), בתיאור הטיול לנחלים אביב ודישון (עמ׳ 82) מופיע: ״ארוחת הבוקר מומלץ לעשות ב׳חניון האלה׳, הקרוי על שם אחת האלות הגדולות הנמצאות באזור בקעת קדש. אלה זו היא רבת שנים ומרובת גזעים, וגילה מוערך בכמה מאות שנים. נקרים ודלקים מחבבים גזעה החלול, והאגדה מספרת כי באלה כזו הסתבך אבשלום בשערותיו״.

הזמנה נוספת לטיול מצאתי במדריך צופית לנופש וטיולים, המזמין את המטיילים לפינות ירוקות לפיקניק. בעמוד 31 מופיע: ״הנכם מוזמנים לחניון האלה בקדש נפתלי בבקעת קדש, לא הרחק משרידי העיר העתיקה, מתנוסס לתפארת עץ אלה אטלנטית אדיר ממדים״.

מעניין לקרוא ולהבחין בהבדלים בתיאורי העץ ומימדיו - כל כותב - סגנונו וצורת התפעלותו.

נראה, שהעץ כה מושך, בולט ומסקרן, שגם כתבי העיתונות לא פסחו עליו בתיאוריהם:

נילי פרידלנדר, בכתבה שפורסמה בחודש שבט, תשכ״ה - 15.1.95, שכותרתה ״מי המציא את ט״ו בשבט״, מציינת במסגרת בולטת את העצים המפורסמים בישראל, וביניהם, כמובן, האלה האטלנטית: ״האלה העתיקה בישראל, בחניון האלה בצומת כ״ח, בדרך העולה מכביש קרית-שמונה-ראש-פינה לנבי יושע ולכביש הצפון. על פי האגדות, כאן פגש רפול לראשונה את מייג׳ור חדאד מדרום לבנון, והתחיל שיתוף הפעולה בין צה״ל לצד״ל״.

במאי 2000, במסגרת הקורס ״הכרת צמחי נוי״, המתקיים בפקולטה לחקלאות, הוגשה עבודה בנושא עצים בוגרים ועתיקים בישראל, על-ידי אפרת נאמן גץ ורות שרייבר. בעבודתן בחרו הכותבות להציג בפני הקורא כ-10 עצים בוגרים ומרשימים בארץ, מעין מדריך למטייל. על האלה האטלנטית בכביש הצפון הן כותבות: ״בצומת יפתח שבכביש הצפון, בחניון האלה, גדלה אלה אטלנטית מדהימה בממדיה וביופייה. המופע שלה בשלכת מאפשר לראות את כל ה״שלד״ של העץ, שמראהו כפסל מרתק. קק״ל בנתה חניון סביב האלה כדי למנוע גישה למכוניות ולאפשר למבקרים לסעוד ליד שולחנות״.

מכיוון שגם בכרטיס המידע של אלה זו, שנכתב בשה"מ על פי סקר עצים בוגרים, אין מידע רב, פנינו לגופים שונים, כמו: קק"ל, רשות שמורות הטבע, החברה להגנת הטבע וקיבוץ יפעת, לשם איסוף מידע אודות העץ, אך לא עלה בידנו להשיג כל מידע נוסף.
לשמחתי, קיבלתי מענה למכתבי מחנן סבר מקיבוץ יפתח, באלו המילים: "לצערי אינני מכיר שום מידע היסטורי וסיפורים על העץ הזה. הסיפורים היו באים בדרך-כלל מהערבים תושבי האיזור. כשעלינו על הקרקע, הערבים כבר לא היו.
אלה אטלנטית זו מאוד מיוחדת, אך בבקעת קדש ישנן עוד אלות אטלנטיות, חלקן בקבוצות וחלקן בודדות, שהן ממש נפלאות בצורתן ובגודלן, אך הן לא נמצאות קרוב לכביש ולכן אף אחד לא יודע עליהן. אגב, גם הן נשארו ללא סיפורים".
לאחר ביקורי האחרון בחניון, בחורף תשכ"א, מצאתי שהאתר נקי ומטופח, וכרגיל העץ ממשיך להדהים ביופיו ולעורר התפעלות. מצב העץ טוב, וקק"ל תמכה חלק מהענפים הכבדים בסמוכות עץ למניעת קריסה. לדעתי, רצוי היה לטפל בחלק מהפצעים ובאזורים הרקובים בחלל הגזע באופן מקצועי ועדין. למי שטרם ביקר במקום - מקווה אני שכתבה זו תשכנע אותו למקם את העץ במפת טיוליו בצפון.
החלטתי לנסות לאמת את הסיפור בדבר פגישת רפול ומייג'ור חדאד מתחת לעץ. פניתי בפקס לרפול בתל-עדשים, ותשובתו הטלפונית הייתה: "הכול בלוף". כך שמנפצת, לצערי, "אגדה" זו.

נספח 1

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

שירות ההדרכה והמקצוע
המחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף

סקר עצים בוגרים – עצים היסטוריים ונדירים בישראל – 1999
הנחיות למבצע הסקר

בשנים האחרונות גוברת בקרב הציבור המודעות לחשיבותם של עצים בוגרים, עצים היסטוריים וגנים ותיקים.
תקינה או חקיקה, שתסייענה בשימורם של עצים בוגרים, חשובים והיסטוריים, וכן רישום מסודר של העצים בגנים, הזקוקים לשימור ולמעקב, יועילו בהעשרת המידע אודות צמחים אלה ובשימורם.
הסקר הנוכחי, שהנך לוקח בו חלק, נועד לאתר עצים ותיקים ונדירים, הגדלים בארץ: בגנים ותיקים, כעצים בודדים ברחובות, לצד בתי מגורים או בתים, המיועדים להריסה, במגרשים, בשדות, באתרים הרחוקים מן העין וקשים למעקב, או בכל מקום אחר.

הערות והנחיות למילוי השאלון

* לצורך פשטות באיסוף הנתונים רוכזו כל השאלות בעמוד אחד. על חלק מהשאלות יש להשיב בציון פרטים מדויקים על העץ הנידון, ובחלק מהשאלות יש להקיף את התשובה המתאימה.
* שאלון זה עוסק בעצים **בודדים** אשר גילם הוא כ-60 שנה ויותר. שאלון זה ניתן למלא גם לגבי עצים נדירים, פיסוליים או מיוחדים צעירים יותר.
* במקרה של קבוצת עצים, שנשתלה יחד באותו הזמן והמקום, יש למלא פרטים על אחד העצים, המייצג את הקבוצה, ולציין בהערות שמדובר בקבוצת עצים זהה ואת מספרם.
* רצוי לצרף צילום של העץ (תמונה או שקופית), ואם ניתן, גם את סיפור הנטיעה (מי נטע את העץ ומהו הרקע לנטיעה). בנוסף לזאת, אם יש בנמצא מקור ספרותי כתוב אודות העץ ונטיעתו, רצוי לצרפו.

בשלב הראשון יסוכמו ממצאי הסקר בוועדה מקצועית, שתתכנס במחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף, שה״מ, משרד החקלאות. הממצאים יובאו לידיעת משתתפי הסקר והציבור בכנס, בחוברת ובפרסום מתאים ב״גן ונוף״. בשלב הבא ננסה לפעול למען שימורם ושיקומם של העצים ולמניעת פגיעה בהם.

אנו מודים מראש על שיתוף הפעולה.

את נתוני הסקר יש לשלוח למשרד החקלאות ופיתוח הכפר, המחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף, ת״ד 28, הקריה החקלאית בית-דגן, מיקוד: 50250; פקס: 03-9485887.
שאלות בנושא הסקר יש להפנות לישראל גלון, טל׳: 050-6241556;
או לאביגיל הלר, טל׳: 050-6241535.

בברכה,
ישראל גלון
מדריך מקצועי ראשי לגננות ולנוף

הסבר לציון כללי בדף הסקר:

5 = מצוין - כלומר עץ חיוני, בריא, ללא פצעים ורקבונות
4 = טוב - כלומר עץ חיוני, בריא, עם פצעים יבשים בשלד
3 = בינוני - כלומר עץ חיוני, יציב, עם ריקבון לח וחללים בשלד
2 = לא טוב - כלומר, אינו חיוני, חלק מענפיו יבשים, דליל, ניתן להצילו באמצעות טיפולי שיקום
1 = גרוע - כלומר העץ אינו חיוני, רוב ענפיו יבשים, בגזעו יש פטריות ספוגיות, ולא ניתן להצילו

משרד החקלאות ופיתוח הכפר
שירות ההדרכה והמקצוע
המחלקה להנדסת הצומח, גננות ונוף

מספר כרטיס: ____________________
מסי אתר (ימולא במשרד): ______________
תאריך עדכון: ____________________

שם מוסר המידע: _______________
כתובת: _______________
מיקוד: _______________
טלפון: _______________
פקס: _______________
תאריך: _______________

סקר עצים בוגרים – דף איסוף מידע והערכה

השם העברי של העץ: ____________________	**מספר עצים באתר:** ____________________ עץ בודד / 5-1 עצים / חורשה / אחר: __________
גיל העץ (משוער): ______________ **שנת נטיעה** (לציין רק כאשר ידוע במדויק): ______	**סיבת הרישום (הקף):** עץ בוגר מעל 50 שנה / עץ לשימור / עץ נדיר / עץ הקשור באירוע היסטורי / עץ הקרוב לאתר מקודש / אתר פולחן פעיל / מניעת הכחדה / עץ בודד בשטח פתוח / אחר: _____
שם יישוב (אתר): ______________ **כתובת מדויקת (רח' ומספר):** ______________ **מיקום העץ באתר:** ______________ **נ"צ אורך:** ______________ **נ"צ רוחב:** ______________	**סוג האתר (הקף):** גן עירוני / בית פרטי / אי תנועה / רחוב / פס ירק / שטח פתוח / גן לשימור / יישוב כפרי / קיבוץ / יישוב קהילתי / צד הדרך / מטע נטוש / אתר טבע / אתר ארכיאולוגי / בית ספר / בית קברות / קבר שייח / אתר תפילה / מוסד ציבורי / אחר: ______________ **סטטוס:** שמורת טבע / אדמת יישוב / שטח פרטי / אדמת מדינה / גן לאומי / אחר: ______________
אברים דקורטיביים הבולטים בעץ: צורת הגזע / גודל הגזע / מספר הגזעים / שלד העץ / ממדי העץ / פריחה / צבעי שלכת מרשימים / פרי / צבע קליפה / צורת נוף / אחר: ______________	**פרטי העץ** (במקרה של קבוצת עצים נא להתייחס לעץ המקורי) **גובה העץ** (במטרים): ______________ **קוטר צמרת** (במטרים): ______________ **קוטר גזע מרכזי** (בס"מ): ________(נמדד בגובה 1 מ') **גובה התפצלות ענף ראשון מהגזע** (במטר מהקרקע): ________
סיפור הנטיעה והערות (סיפורו של העץ, מי נטעו, פולקלור וכדומה): ______________ ______________(ניתן לצרף את הסיפור בדף נפרד)	
האם מצורף חומר (מאמר / סיפור וכדומה): כן / לא	**האם מצורפת תמונה או שקופית**: כן / לא
מקורות המידע (ספר / עלון / מידע אישי / ריאיון): ______________	
קרקע: אדמת מילוי מקומית / חמרה / קרקע חומה / טרה רוסה / רנדזינה כהה / חוואר או קירטון / סלע / לס / אחר: ______________ **גורמי אקלים ייחודיים:** קרה / רוחות / שלג / אחר: ______________	**השקיה:** אינו מושקה / מושקה בטפטוף / מושקה בהמטרה / תוספת מים בגומה / אחר: ______________
מצב העצים: חי / פגוע / חלק מתים / כולם מתים / מחייב שיקום / עבר שיקום / מוגנים / מחייבים הגנה **ציון כללי לעץ:** 0=מת / 1=גרוע / 2=לא טוב / 3=בינוני / 4=טוב / 5=מצוין	**האם העץ עבר שיקום:** כן / לא **אם העץ עבר שיקום, מועד ביצועו**: לפני 5 שנים / לפני 10 שנים / לפני 20 שנה / לפני 30 שנה ויותר **הטיפול בעץ הוא באחריות:** גנן / מועצה אזורית / קיבוץ / רשות מקומית / רשות שמורות הטבע / החברה להגנת הטבע / שימור אתרים / בעל הקרקע / מע"ץ / אחר: ______________

שאלות בנושא ניתן להפנות לישראל גלון או לאביגיל הלר, ת"ד 28, הקריה החקלאית - בית-דגן 50250,
פקס: 03-9485887.

רשימת ספרות

1. ביגר גדעון, לפשיץ נילי, 1998. הניסיונות לאקלום עצים אקזוטיים בא״י בתקופת השלטון הבריטי. קתדרה 85: ע״מ 123-146.
2. גולדשטיין אילן, 2005. אמץ עץ - עצים בסביבה עירונית, חוברת לימוד לחינוך היסודי, המותאמת לתכנית הלימודים. חרגול הוצאה לאור ת״א: 44 ע״מ.
3. גינדל ישראל, 1952. היער והייעור בארץ, המעבדה לחקר הייעור, רחובות.
4. גינדל ישראל, 1956. אימוץ צמחים, התיאוריה של אימוץ צמחים חדשים בעבור הארץ. עם עובד, ת״א. 355 ע״מ.
5. גלון ישראל, 1991. סקר עצים עתיקים ונדירים בישראל. גן ונוף מ״ו (ב׳): 72-73.
6. גלון ישראל, 1995. עצים היסטוריים ונדירים בישראל. גן ונוף נ׳ (ו׳): 35-37.
7. גלון ישראל, 2001. אמץ עץ - פעילות גננית מומלצת בתיעוד, שימור ושיקום עצים בוגרים. חי צומח - ביטאון בנושא גינון טיפולי, גיליון 7: 30-31.
8. הלר אביגיל, 1998. סקר עצים בוגרים, מתוך החוברת: שימור גנים ואתרי נוף היסטוריים, בהוצאת המועצה לשימור אתרים.
9. וולך אידה, 1997. ביקור אצל עצים מיוחדים. מאמר עיתונאי מתוך: דיוקן מקור ראשון, ע״מ: 30-32.
10. ליסובסקי נורית, 2004. על עצים ועל ה״מקום״ - מאפיינים תרבותיים, טבעיים וחזותיים של הנוף המקודש בארץ ישראל. קתדרה, מרץ 2004: 41-74.
11. ליפשיץ נילי וגדעון ביגר, 1998. ״כי האדם עץ השדה״ – עצי ארץ ישראל, מאפייניהם, תולדותיהם ושימושם. הוצאת אריאל, י-ם (124-125). 223 ע״מ.
12. עמר זהר, 1997. על העצים הקדושים בספרות היהודית. מתוך: דף שבועי, מס׳ 106, בהוצאת לשכת רב הקמפוס והפקולטה ליהדות, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן. (הערות למאמר בדף שבועי מס׳ 178, מאת יצחק גנוז.)
13. ערמוני ח׳, שמידע א׳, 1987. סקר עצים קשישים בשומרון המרכזי ובארץ בנימין. רת״ם 22: 27-56.
14. שמידע אבי, דרום דוד, 1986. עצים קשישים וקדושים באזור ירושלים. מתוך: פרחי ירושלים, בהוצאת כרטא ירושלים, ע״מ 83-124.
15. שמידע אבישי, שמיר צבי, וינברגר מיכאל, 1997. עצים קדושים וקשישים בישראל. אריאל, חוברת 119-120, ע״מ 259-266.
16. שמידע אבישי, שמיר צבי, וינברגר מיכאל, 1997. דו״ח שנתי: סקר העצים הקשישים בארץ ישראל. מוגש לוועדת מחקרים - קק״ל.
17. שימור עצים בוגרים + פעילות אמץ עץ משנת 1990 - www.lchut.macam.ac.il/shimur.html.
18. שקולניק יעקב, 2003. עץ עתיק, עצים עם נשמה, טיולים בשבילי קק״ל. הוצאת קק״ל. 45 ע״מ.